

Akın Bakioğlu
Feray Artar
Hüseyin İzmir

Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri

göç, gündelik yaşam, geçim deneyimleri ve sosyal dışlanma

Sosyoloji Derneği Yayını

Ankara - 2018

Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri

göç, gündelik yaşam, geçim deneyimleri ve sosyal dışlanma

Akın Bakiöğlu

Feray Artar

Hüseyin İzmir

Ankara - 2018

Sosyoloji Derneği Yayın No: 25

Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri:

göç, gündelik yaşam, geçim deneyimleri ve sosyal dışlanma

Kapak Resmi: Mülteci bir çocuğun Suriye ile Türkiye'yi karşılaştıran resminin renklendirilmiş halidir.

ISBN: 978-975-98503-6-4 ©

Sosyoloji Derneği – Eylül 2018

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa çoğaltılamaz.

Sosyoloji Derneği

Mareşal Fevzi Çakmak Cad. No: 9/5 Beşevler, Ankara

Tel: +90 312 222 12 52

E-posta: sosyolojidernegi@gmail.com

Web: www.sosyolojidernegi.org.tr

İçindekiler

İçindekiler	4
Kısaltmalar	5
Giriş	6
Mülteciliği Anlamak.....	7
Uluslararası Zorunlu Göç	7
Türkiye’deki Suriyeliler	8
Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye Mevzuatı	10
Sosyal Dışlanma Kavramı	12
Metodoloji	12
Ankara’daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri (Feray Artar)	16
Göç ve Yerleşme Deneyimleri.....	16
Sosyal Hizmetler	22
Sosyal İlişkiler	25
Psiko-Sosyal Durum	38
Ankara’daki Mültecilerin Geçim ve Ekonomik Yaşam Deneyimleri (Akın Bakıoğlu)	40
Çalışma ve Yaşam Alanı Arasındaki İlişki	40
Suriyeli İşgücünün İstihdam İmkânları	42
Çalışma Kültürü: Tembellik - Çalışkanlık - Güven	44
“İş Var Adam Yok” İle “Ne İş Olsa Yaparım” Arasında İstihdam	45
Sosyal Yardım ve İstihdam	47
25 Kuruşluk Müşteri: Suriyeliler	48
Suriyeli Esnaflar ve Yasallık.....	49
Ankara’daki Mültecilerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri (Hüseyin İzmir)	52
Sonuç.....	58
KAYNAKÇA	63
EKLER	65

Kısaltmalar

AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AŞTİ	Ankara Şehirlerarası Terminal İşletmesi
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
HUGO	Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
ORSAM	Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
STK	Sivil Toplum Örgütü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Giriş

Bu araştırma kitabı, 2015 yılında yapılan *Ankaralılar ve Suriyeli Komşuları: Sosyal Dışlanma, Uyum ve Entegrasyon Deneyimleri* isimli araştırma raporunun gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş halidir. Çalışma Ankara'nın yerel sakinleri ve kente göç etmiş Suriyeliler arasındaki sosyo-ekonomik ilişki deneyimleri ve sosyal dışlanmanın görünümüne odaklanmıştır. Araştırma, katılımcıların kendi deneyim paylaşımlarından hareketle, Suriyeli mülteci ailelerin Türkiye'ye gelmesi ve Ankara'ya yerleşmesi, Ankara'da –belki kalıcı belki geçici- yeni bir hayat kurması sırasındaki gündelik yaşam, sosyal ilişkiler ve dayanışma deneyimleri, geçim mücadelesi ve ekonomik yaşamın tüm yönleri, mültecilikle ilgili psiko-sosyal göstergeler, şiddet ve sosyal dışlanmanın tezahürlerini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Bütünüyle nitel verilere dayanması ve hassas bir konuya ilişkin olması nedeniyle emek yoğun bir çalışma sürdürdük ve büyük bir veri kütleli elde ettik. Bu verilerin kimi parçalarını çeşitli bilimsel toplantı ve yayınlarda kullandık. Ancak 2015 yılından bu yana Suriyeli mültecilerle ilgili yapılmış araştırmaları incelediğimizde, bu kitapta yer alan bilgilerin hala özgünlüğünü ve zenginliğini koruduğunu gördük. Bu nedenle tarihe not düşülmesi amacı ile raporu 2018 yılında yayınlamaya karar verdik. Verilerin meslektaşlarımız tarafından da yorumlanabilmesi için raporda, katılımcıların dilinden ifadelere bolca yer vermeye çalıştık.

Kitap dört temel bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi ve metodolojisi sunulacaktır. İkinci bölümde Ankara'da hayatlarımızın kesiştiği Suriyeli mültecilerin nasıl göç ettikleri ve Ankara'ya yerleştikleri ile ilgili detaylardan sonra hem onların hem de Ankaralı komşularının anlatılarından hareketle sosyal ilişkileri, yaşam şartları, duygu durumları ve gündelik yaşam deneyimlerinden söz edilecektir. Geçim ve ekonomik yaşam deneyimlerine ayrılmış olan Üçüncü bölümde istihdam imkânları, çalışma şartları, çalışma kültürü ile istihdam ve diğer ekonomik ilişkilerinden söz edilecektir. Dördüncü bölümde ise günümüzde popülerlik kazanmış ancak tartışmalı olan sosyal dışlanma kavramının mültecilik çalışmaları içindeki imkânı üzerine bir değerlendirme sunulacaktır.

Kitabın ilgililere ulaşması için e-kitap formatında yayınlama önerimizi kabul eden ve genç araştırmacılar olarak bizlere araştırma süreci boyunca bütün imkânları veren Sosyoloji Derneği'ne teşekkür ederiz. Ayrıca saha çalışmasını gerçekleştirmemizde mali destek veren Ankara Kalkınma Ajansı'na, iş birliği yapan paydaş kurumlara, çalışmanın çeşitli evrelerinde emeği olan araştırma ekibine ve en çok da mülakat taleplerimizi kabul edip deneyimlerini bizlerle paylaşarak bu çalışmayı var eden değerli katılımcılara/yanıtlayıcılara teşekkürü bir borç biliriz.

Yerel halkla gerçekleştirilen mülakatlardan yapılan doğrudan alıntılarda, Suriyeli mültecilere yönelik dışlayıcı, aşağılayıcı ve küçük düşürücü ifadeler göze çarpacaktır. Kültürel farklılıkların olumsuz, dışlayıcı yorumundan ibaret olan bu değerlendirmelerin bir kısmı yer yer yabancı düşmanlığına ve nefret söylemine varan düşünceleri içermektedir. Mevcut önyargıyı ve çatışmayı ortaya koyabilmek adına söz konusu ifadeleri paylaşmakta sakınca görmedik. Bilimsel amaçlı olarak yayınladığımız ve hiçbir şekilde yazarların bakış açısını yansıtmayan bu ifadeler için mülteci ailelerin hoşgörüsüne sığınıyoruz.

Mülteciliği Anlamak

Ortadoğu'nun geneline yayılmış belirsizlik ve çatışma iklimi zaman zaman sönümlenmekle birlikte kesin ve uzun bir barış yakın zamanda pek mümkün görünmemektedir. Irak ve Suriye ile Türkiye'yi ayıran sınır topraklarının öte tarafında uzun yıllardır devam eden savaşlar olmasına karşın, 2011'de Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye girişleri sonrası bölgedeki savaş bizler için ancak görünür hale gelmiştir. Ülkece çok ilgi göstermesek, savaş yokmuş gibi davransak da Mart 2003 - Aralık 2011 arasında Irak sınırları, Mart 2011'de ise Suriye sınırları içerisinde devamlılık arz eden çatışmalar bulunmaktaydı. En soyut haliyle savaşlar ve diğer çatışmalar sonucu zorla yerinden edilen bölge halkı bu süreç içerisinde Türkiye ve bölge ülkelere kaçmak zorunda kaldı.

Gündelik hayatlarında, mahallelerinde 'yabancı' görmeye çok alışık olmayan kitleler için Suriyeli mültecilere alışmak çok zor oldu. Halen alıştıkları da söylenemez. Yapılan haberlere bakılacak olursa Suriyeli mültecilerin hem Avrupa'da hem de Türkiye'de istenmedikleri aşikâr. Avrupa'da Suriyeli mülteciler üzerinden yürüyen ırkçı göçmen karşıtı politikalar ve Türkiye'deki son genel seçimde Suriyelilerin geri gönderilmesi konusunun seçim propagandalarına konu edilmesinden anlaşılacağı üzere mültecilerin gündelik hayatı zorlaşmaya devam etmektedir.

Uluslararası Zorunlu Göç

Yönetim değişiklikleri, iç savaş ya da işgal, sınır ya da iklim değişiklikleri gibi nedenlerin yaşam şartlarını büyük oranda bozması ve maruz kalınan insan hakları ihlalleri "yaşam riski taşıyanların doğdukları ve büyüdükleri yerleşkelerden farklı sosyokültürel yapılara sahip coğrafyalara zorunlu olarak" göç etmelerini gerektirmektedir ve bu göçlerin arttığına ilişkin veriler mevcuttur (Kartal & Başçı, 2014, s. 275). Göç kavramından farklı olarak mültecilik ve sığınmacılık söz konusu olduğunda "düzenleyici normların dışında kalan" bir nüfus hareketi olarak görülmekte ve literatürde yasal olmayan göç, evraksız göç, müsaadesiz göç ve gizli göç gibi kavramlarla ifade edilebilmektedir (s. 277).

Dünya savaşları, soykırımlar ve ekonomik buhranlar, emek göçü ile iç içe geçen zorunlu göçü yaygınlaştırırken iki savaş arasında süren millileşme çalışmaları da zorunlu göç ettirmeye yönelik politikaları devletlerin önemli bir aracı haline getirdi (Özgür, 2012, s. 199-200). Soğuk Savaş döneminde kimi bölgelerde baş gösteren istikrarsızlık ile buna bağlı yaygın yerel çatışmalar kitlesel göç hareketlerine yol açarken (Kartal & Başçı, 2014, s. 276) İkinci Dünya Savaşı sonrasında sertleşen ideolojik kutuplaşma ise komünist ve kapitalist bloklar arasında göçlere neden oldu.

Bu göçlerin karşılanmasına ilişkin ulus-devlet politikaları, asimilasyondan entegrasyona ve oradan da çokkültürcü yaklaşımlara doğru ilerleyen görece olumlu bir ivme göstermiştir. Geride bırakılan ülkeye ilişkin aidiyet ve kimliğin terk edilmesine yönelik asimilasyon yaklaşımı zaman içinde yerini, "kültürel farklılığın kamusal olarak tanınması ve kurumsallaşması gerektiğini ve bunun da devletin sorumluluğu olduğunu savunan" çokkültürcülüğe bırakmıştır (Tilly'den akt. Şirin Öner, 2012, s. 19).

Daha yakın zamanlara geldiğimizde 11 Eylül 2001'de Amerika'da yaşanan ve milat olarak kabul gören terör saldırısından sonra Batı'nın liberal ve çoğulcu mülteci politikası değişmiş, küresel siyasaları biçimlendiren güvenlik söylemine paralel olarak sertleşmiş ve düzensiz göç ile potansiyel göçmenlere yönelik yasal önlemler artırılmıştır. Dünyada kriz yaşayan bölgelerin sayısı artarken örneğin 2012 yılında ülkesini terk etmek zorunda kalanların sayısı 7,6 milyonu aşmıştır (Kartal & Başçı, 2014, s. 278).

Tunus'ta ateşlenen fitilin kısa sürede tüm bölgeyi etkisi altına alması ile 'Arap Baharı' denen süreç Suriye halkı ve yönetimi karşı karşıya getiren bir iç savaş ortamı yaratmıştır. Suriye yönetiminin sokak eylemlerine sert müdahaleleri ile Nisan 2011'de başlayan göç dalgası ile milyonlarca insanın yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kaldığı günümüz "mülteci krizi" ile karşı karşıya kalındı.

Türkiye'deki Suriyeliler

Saha çalışmasını yaptığımız yıl olan 2015 yılı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Mayıs ayı rakamlarına göre yaklaşık dört yıldır Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan 3.977.211 Suriyeli bulunmaktaydı. 2011 sonrası Suriye'de yaşanan iç savaş sonrasında, komşu ülkelere zorunlu olarak göç etmek durumunda kalan Suriyelilerin en çok bulunduğu ülke ise Türkiye'dir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 01.04.2015 tarihli verilerine göre Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli sayısı 1.757.262 kişidir. Bu rakamlar 2018 yılına gelindiğinde giderek artmıştır. Bu artışın en önemli nedeni, atan göç hareketlerinden çok kayıtların daha sıkı ve yaygın bir şekilde yapılmasıdır. BMMYK Temmuz 2018 rakamlarına göre Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır ve diğer ülkelerde ikamet eden Suriyeli Mülteci sayısı 5.592.386'dır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Temmuz 2018 tarihli verilerine göre Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 3.541.572 kişidir. Yine BMMYK rakamlarına göre kamplarda yaşayan Suriyeli mülteci sayısı 426.905 kişidir. Türkiye'de ise bu rakam 206.403 kişidir.

BMMYK'nın Temmuz 2018 verilerine göre dünyadaki toplam Suriyeli mülteci sayısı içerisinde %52,9'unu 18-59 yaş aralığındaki mülteciler oluştururken, %45'i 18 yaş altındaki mülteciler oluşmaktadır. Türkiye'deki rakamlar çerçevesinde Suriyeli mültecilerin % 86'sından fazlasının Türkiye'nin bütün bölgelerine yayılmış vaziyette, kamp dışında toplumla birlikte yaşadıkları görülmektedir. En çok yaşadıkları on il ise sırasıyla İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Kilis ve Mardin'dir. Bu illerde yaşayan Suriyeli mülteciler Türkiye'de yaşayan toplam mülteci sayısının %82'sini oluşturmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin iç karışıklıklardan ve savaştan etkilenen Suriye vatandaşları için 'açık kapı' politikası izlemiş olduğunu da hatırlatmak gerekir. Evlerini terk etmek zorunda kalan Suriyeliler Lübnan, Ürdün, Türkiye, Irak ve Mısır'a sığınmışlardır (Yılmaz, 2014). Türkiye, gerek Suriye sınırı ya da ülke sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde gerekse çeşitli yerleşim yerlerinde bu trajediden etkilenen Suriye vatandaşlarına insani yardım faaliyetleri yürütmektedir (AFAD, 2013).

Suriyelilerin beş nedenden ötürü kamplar dışında yaşamayı tercih ettiğini görüyoruz:

- Ülkeye kaçak giriş yapan ve herhangi bir yere kaydolmayan ya da olmak istemeyen kişilerin bulunması,
- Kamplarda yaşamaya başlamalarına rağmen kamp yaşamına uyum sağlayamayan kişilerin ayrılma istekleri,
- Maddi durumu iyi olan kişilerin kişisel ya da özel nedenlerle kamp dışı yaşamı tercih etmeleri,
- Kamplardaki doluluk, yani kapasitenin yetersiz kalması nedeniyle dışarıda beklemek zorunda olmaları,
- Akrabalık ilişkileri nedeniyle kamplar yerine akrabalarının gösterdikleri yerlerde yaşamayı tercih etmeleri (ORSAM, 2014).

AŞTİ'de ya da Kızılay ve Sıhhiye sokaklarında karşımıza çıkan mültecilerin bir kısmı henüz barınma imkânı bulamamışken bir kısmı halen naylon çadırlarda ya da terk edilmiş binalarda yaşamak zorunda

kalmaktadır. Ankara’da özellikle Altındağ bölgesinde yoğunlaşan ve yeni bir hayat kurma telaşında olan Suriyeli nüfusu yaşadıkları trajik olaylar nedeniyle gazete sayfalarında da görmek mümkündür.

Suriyeli mültecilerin Türkiye geneline yayılması nedeniyle kampta kalanlardan farklı bir ilgi alanı oluşmuştur. Bu nedenle araştırmalar sığınma kamplarından tek tek Suriyelilerin yerleştiği şehirlere kaymıştır. Örneğin İstanbul’da yapılan iki çalışmanın bulguları “Göz Ardı Edilenler: İstanbul’da Yasayan Suriyeli Sığınmacılar Raporu” ve “Türkiye’de Suriyeli Mülteciler İstanbul Örneği Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler” isimli raporlarda sunulmuştur. Yine Urfa’daki nüfus üzerine yapılan çalışmada “Kamp Dışında Yasayan Suriyeli Sığınmacılar İçin Durum Analiz Raporu” adı ile yayınlanmıştır.

Konumuz açısından daha önemli olan bir başka çalışma Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi tarafından gerçekleştirilmiştir. 1501 kişi üzerinde yapılan "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması"na katılanların %72,2'si Suriyelileri “zulümden kaçan insanlar, Türkiye’deki misafirlerimiz, din kardeşlerimiz” olarak tanımlamış görünüyor (Erdoğan,2014). Bütün bu “sahiplenici”, “koruyucu”, “kollayıcı” tanımlamalara rağmen yurt genelinden Suriyeli mültecilerle yönelik ayrımcılığa dayanan olumsuz olaylar da gün geçtikçe artmaktadır. Söz konusu bu çalışmada araştırmacılar, savaş devam ediyor bile olsa Suriyelilerin geri gönderilmesi gerektiği şeklindeki bir önermenin %30,6 oranında desteklenmesini düşük bulsa da, bu oran bizlere gündelik hayatta var olabilecek çatışma potansiyelini öngörmeye yetecek bir veri sağlıyor.

Elde edilen bulgular, araştırmaya katılanların sadece %30’unun bir biçimde Suriyeliler için yardım yaptıklarını, maddi-manevi destek verdiklerini, ancak %68,3'lük bir bölümün konuya kayıtsız kaldığını göstermektedir. Yine katılımcıların %70,7’sinin Türkiye ekonomisinin mültecilerden dolayı zarar gördüğü görüşünü benimsediği belirtilmiş olup “Suriyeliler işlerimizi elimizden almaktadırlar” önermesine destekleri %56,1 oranındadır. Ayrıca “Suriyeli biri ile komşuluk yapmak sizi rahatsız eder mi?” sorusuna "evet" yanıtını verenlerin %49,8 oranında olması sosyal köprüler kurulması ihtiyacını güçlendiren bir veridir.

Kamplarda yaşayan Suriyeli mültecilerin %25’i ve kamp dışında yaşayanların %15’i Suriye’de yönetim değiştiği zaman ülkelerine geri dönmeyi planladıklarını belirtmiştir. Kamplarda yaşayanların yaklaşık %9’u ve kamp dışında yaşayanların yaklaşık %10’u Suriye’de yaşadıkları şehirdeki karışıklık sona erdiği zaman dönmeyi planlamaktadır. Diğer taraftan, kamplarda yaşayanların %5’i ve kamp dışında yaşayanların %8’i Suriye’ye hiçbir zaman dönmeyi düşünmemektedirler (AFAD, 2013).

Bu çalışmada, Suriyeli mültecilerin adil ve kaliteli yaşam imkânları bulması için Ankara’nın beşeri potansiyelinin geliştirilmesine katkı sağlanmasının imkânları araştırılmak istenmektedir. Yerel halkın mülteciler hakkındaki bilgi, bilinç ve duyarlılık durumlarının tespiti; onlarla sosyal ilişkilenebilmeye ne oranda istekli oldukları, varsa endişelerinin neler olduğunun ortaya konması gerekli tedbirlerin geliştirilmesi için kaynaklık edebilir. İlaveten bu çalışmanın genel problemi ekseninde, yerel halk ile göçmenler arasında yaşanan sorunların neler olduğu, bunların nasıl ortaya çıktığı ve nasıl önlenebileceği üzerine kafa yorulmuştur.

Suriye’deki siyasi belirsizlik nedeniyle mültecilerin sayıları her geçen gün artmakta, bölgedeki siyasi belirsizlik nedeniyle de ülkelerine geri dönmek isteyenlerin sayıları ise giderek düşmektedir. Avrupa sınırlarımızda her geçen gün artan sınır ihlalleri bunun en önemli göstergesidir. Ayrıca medyaya yansıyan, Suriyelilere yönelik nefret söylemi de zaman içerisinde artmıştır. Özellikle 2018 genel seçim propagandalarına da yansıyan şekilde Suriyeli Mültecilerin ülkelerine geri gönderilmesi konusu pek çok

siyasi parti tarafından dillendirilmiş, geniş halk kitleleri tarafından da bu söylemler olumlu karşılanmıştır. Suriyeli Mülteciler; devletten karşılıksız para aldıkları, ucuz iş gücü oluşturdukları, kendi kültürlerini Türkiye'ye yaydıkları, seçimlerde oy kullandıkları, yaşadıkları yerlerdeki kriminal olayların çoğundan sorumlu oldukları gibi pek çok nefret söylemine ve yabancı düşmanlığına maruz kalmaktadırlar. Bizi bu çalışmayı yapmaya iten şey Altındağ'da Suriyelilerin yaşadığı bir apartmanın yerel halk tarafından ateşe verilmiş olmasıdır.

Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye Mevzuatı

Mülteciler hakkındaki kavramların ulusal, uluslararası ve gündelik kullanımlarının arasında çeşitlilikler ve geçişlilikler bulunmaktadır. Pek çok kavram bir diğerrinin yerine kullanılmakta bu durum da ortak dilin oluşturulmasında güçlükler açmaktadır.

Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) (2013) ile birlikte Türkiye'deki koruma prosedürü yasal olarak düzenlenmiş ve uluslararası standartlara uygun hale getirilmiştir. Ancak pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de uluslararası hukuk kavramları ile yerel mevzuat arasında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır.

Uluslararası düzeyde mültecilerin yasal haklara sahip olmalarının yolunu açan düzenleme 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre sözleşmesidir. Türkiye bu sözleşmeye taraftır ve maddelerini uygulayacağını taahhüt etmiştir. Bu sözleşmeye göre mülteci: Irkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişilerdir. Sığınmacı ise; mültecilik başvurusu değerlendirilen, başvurusu sonuçlanmamış kişilerdir. Her mülteci, statüsü tanınmadan önce bir sığınmacıdır ve uluslararası hukuka göre temel haklardan yararlanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama çekince ile imzalamıştır. Coğrafi sınırlamadan dolayı ulusal ve uluslararası mevzuattaki kavramlar farklılık göstermektedir. Coğrafi sınırlamanın sonucu olarak Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi ülkeler dışından gelen iltica etmek isteyen kişilere geçici uluslararası koruma sağlamaktadır.

Avrupa Konseyi üyesi 47 ülke ise şunlardır: Almanya, Andora, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna Hersek, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, Karadağ, Kıbrıs, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Ukrayna, Türkiye, Yunanistan. Avrupa konseyi üyesi olmayan İran, Irak, Afganistan, Somali, Sudan gibi ülkelerden iltica talebiyle Türkiye'ye sığınanlar coğrafi sınırlama nedeniyle mülteci statüsüne sahip olamazlar.

Uluslararası koruma devletlerin kendi vatandaşlarını koruma yükümlülüklerini yerine getiremedikleri durumlarda, başka ülkelere koruma başvurusunda bulunmuş insanların güvene ulaşmaları ve temel insan haklarından yararlanabilmeleri anlamına gelmektedir. Uluslararası koruma geçicidir ve bu konudaki temel yaklaşım ulusal korumanın yeniden sağlanması üzerinedir. Türkiye'de uygulanan uluslararası koruma üç aşamalıdır; bunlar gönüllü geri dönüş, yerel entegrasyon ve üçüncü ülkeye yerleştirmedir.

Türkiye’de uluslararası koruma ile ilgili temel metin, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’dur. Kanun 04.04.2013 tarihinde kabul edilmiş ve 11 Nisan 2013 tarihinde resmî gazetede yayınlanmıştır. Yasanın uluslararası koruma ile ilgili kısmı yayın tarihinden bir yıl sonra 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu kanun İçişleri Bakanlığına bağlı bir Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurulması ve haklar konusunda pek çok yenilikler getirilmiştir. Konuyla ilgili en yetkili kurumdaki son gelişmeye göre 2013’ten itibaren İçişleri Bakanlığı’na bağlı olarak kurulmasına başlanan ve “81 ilde teşkilatlanma çalışmalarını büyük bir hızla tamamlamış olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 18 Mayıs 2015’te taşra görevlerini devralmıştır. Bugüne kadar İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlükleri tarafından yapılan yabancılara ait bütün işlemler, 18 Mayıs 2018’denn itibaren İl Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından yürütülecektir (<http://www.goc.gov.tr>)”. Yasa ile Türkiye’deki yabancılar ile ilgilenen birimler sivilleşmiştir. Yasa öncesi genelgeler ve farklı yasaların bazı maddeleriyle düzenlenen kısımlar tek bir yasa ile düzenlenmiştir.

YUKK (2013) ile Türkiye’de sığınma başvurusu yapanlara 3 statü tanımlanmıştır. Buna göre:

“Mülteci: *Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.”*

“Şartlı Mülteci: *Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”*

“İkincil Koruma: *Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen; ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;*

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

Bu üç statünün yanı sıra YUKK’un (2013) 91. Maddesinde tanımlanmış geçici korumadan bahsetmek gerekir. İlgili yasada “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici

koruma bulmak amacıyla *kitlesel* olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir” ifadesi ile geçici korumanın kapsamı belirlenmiştir. Ekim 2014’de çıkarılan geçici koruma yönetmeliğine göre de Suriyeli mültecileri kapsar halde değerlendirilmiştir.

Yönetmelikle Suriye’den gelen mültecilerin sağlık, eğitim, iş piyasasına erişimleri gibi konular güvence altına alınmaktadır. Ayrıca yönetmelikte, düzensiz yollardan ülkeye girenlerin cezalandırılmamaları ve zorla geri gönderilmemeleri hususunda düzenlemeler bulunmaktadır.

Sosyal Dışlanma Kavramı

Sosyal dışlanma kavramı refah devletinin krize girdiği dönemde Avrupa’da ortaya çıkmıştır. İlk olarak Lenoir (akt. Sapançalı, 2005) tarafından 1970’lerde kullanılan sosyal dışlanma kavramı, ekonomik çıktıdan pay alamayan yaşlıları, işsizleri, sakatları, suçluları vb. gibi bireylerin durumunu ifade eden bir temele sahip olsa da refah devletinin artan eşitsizliğe, güvencesizliğe yönelik sosyal politikalarının yetersizliğinden kaynaklı yapısal bir durumu ifade etmektedir.

Sosyal dışlanmanın toplumların yapısal farklılıklarından ötürü farklı tezahürleri bulunması, kavramın tanımlanmasını güçleştirmektedir. Sosyal dışlanma kavramının içerdiği kültürel, siyasi, iktisadi ve sosyal karmaşıklık, bu kavramı, farklı siyasi yaklaşımlar tarafından farklı okumalara açık hale getirmiştir (Özdemir, 2007). Bu nedenle Silver, sosyal dışlanmayı anlamaya yönelik üç paradigma geliştirmiştir. Buna göre: (1) Dayanışma paradigması, ekonomik eşitsizlikleri göz ardı eder fakat toplumsal dışlanmanın anomiye yol açarak biz duygusunu ortadan kaldırdığı Muhafazakar-korporatist refah devleti tipine denk düşer. Dayanışmacı yaklaşım, toplumsal “norm”lardan uzaklaşmışların, ulusal dayanışma, kolektif bilinç ve genel çıkar motifi ile kurumlar aracılığıyla tekrar topluma kazandırılmasını önermektedir (Silver, 1994). (2) Uzmanlaşma paradigması, dışlanma serbest piyasa ekonomisinin gerektirdiği bireysel rekabetin ve sosyal alanlar arasındaki esnek geçiş olmadığında ortaya çıktığına vurgu yapar. (3) Tekelci paradigma ise, grup tekelliliğinden hareketle gruplar kendi dışındaki gruplara ayrımcılık uygulamaktadır. Güç ilişkilerinin, statü gruplarının bir grubun tekeline geçmesi dışlanmanın kaynağını oluşturmaktadır (akt. Tartanoğlu, 2010). Çalışmamızda bu çerçevede, günümüzde popülerlik kazanmış olan sosyal dışlanma kavramının mültecilik çalışmaları içindeki imkânı üzerine değerlendirme de yapılacaktır.

Metodoloji

Nitel Bir Araştırma

Sosyal olaylar arasındaki neden ve sonuç ilişkilerinin önem arz ettiği pozitivistde, bu nedensellikleri keşfetmek için geçerli bir yol ampirik araştırmadır (Keat ve Urry, 1994). Bu yolla, diğer araştırmacılar tarafından da tekrarlanabilecek sistematik gözlem ve onu takip eden açıklama yapılmaya çalışılır. Türkiye’ye sığınmış olan Suriyelilere yönelik olarak birçok ampirik (anket çalışması, istatistiki değerlendirmeler ve nitel verilerin nicelleştirilerek analiz edilmesi gibi biçimlerde) çalışma gerçekleştirilmiştir. Bunlar başta sığınmacıların profillerini, barınma, beslenme, eğitim, sağlık gibi fiziksel ihtiyaçlarını ortaya koymakta; ilaveten sosyo-kültürel sorunlarına değinmektedir. Pozitivist epistemolojiye dayanan bu çalışmalar istatistiki eğilimleri ortaya koymaları açısından oldukça önemlidir. Bizim araştırmamız ise onların bıraktıkları bir boşluğu doldurmak amacıyla Suriyelilerin genelde Türkiye ve özelde Ankara deneyimlerini derinlemesine irdeleme ve ortaya koyma çabasını taşımaktadır. Bu nedenle bahsi geçen nicel araştırmalarınkinden farklı olarak nitel bir araştırma deseni tercih edilmiştir.

Anlamacı yaklaşım olarak adlandırılan bilim felsefesine göre gözlem, tek başına, teorilerin doğruluğu veya yanlışlığını belirleyemez. Gerçek bilgiye ulaşmak için insanların anlam dünyalarına/ anlamlandırmalarına bakılması gerekmektedir (Keat ve Urry, 1994). Yaşam öyküleri ve deneyimler zengin veri kaynakları olarak insanların anlam dünyalarına ulaşmanın yolunu açarlar. Bu nedenle biz, tamamı kişilerin kendi cümleleri ile ifadelerini sunmalarına yarayan ve tamamı açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat formları yardımıyla gerek Suriyeli sığınmacıların gerekse onlarla komşu olan yerel halk ve esnafın karşılıklı deneyim öykülerini dinlemeye çalıştık.

Nitel bir araştırma, çok fazla kaynaktan alınan verilerin bir araya getirilmesi ile gerçekleştirilmektedir ve insan deneyimlerine ilişkin kaynaklar yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda en temel veri toplama tekniği görüşme/mülakattır. İnsanların sosyal gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve yaşamı inşa edişlerine vakıf olmanın en iyi yolu görüşme yapmaktır (Punch, 2005, s. 165-166).

Bu çalışma, nitel bir araştırmaya uygun olarak, büyük ölçekli genellemeler yapmak yerine evlerinden ayrılarak Ankara'da, özellikle de Siteler sanayi bölgesi çevresinde yaşamak zorunda kalan Suriyeli mültecilerin göç, gündelik yaşam, geçim ve sosyal dışlanma deneyimlerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Örneklem

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 01.04.2015 tarihli verilerine göre Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli sayısı 1.757.262 kişidir (Göç İdaresi, 2015). Bugün bu sayının 5 milyonu aştığı bilinmektedir. Zorunlu olarak ülkelerini terk etmek durumunda kalan Suriyelilerin en çok giriş yaptığı ve ikamet ettikleri ülke Türkiye'dir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Temmuz 2018 verilerine göre Türkiye'deki mülteci sayısı 3.541.572 olmuştur (Göç İdaresi, 2018).

Suriyeli mültecilerin Ankara'da yoğun olarak toplandığı yerler olarak Altındağ ilçesi ve Çankaya İlçesi'ne bağlı olan Dikmen semti dikkat çekmektedir. Ancak alan çalışması sırasında Dikmen'de Suriyeli nüfus yoğunluğunun kalmadığı görülerek mülakatlar Altındağ'a kaydırılmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen Suriyeliler ve Ankaralı komşuları özellikle Siteler sanayi bölgesi çevresinde yaşamaktadır.

Mobilya sektörde yaşanan teknolojik gelişmeler el işçiliğini azaltsa da küçük ölçekli işletmeler varlıklarını sürdürmektedir (Söğütü & Eroğlu, 2008). Ankara'da küçük ve orta ölçekli mobilya imalatçıların toplandığı Siteler, hacmi düşen ancak varlığını sürdürmeye devam eden bir sanayi bölgesidir. Görüşme yapılan Suriyelilerin çoğunluğu Siteler sanayi bölgesine yerleşmiştir.

Niteliksel araştırmalarda, sosyal gerçekliğe yönelik genellemeler yapma amacı taşımadığı için temsil edici bir örneklemden çok veri derlenebilecek örneklerle çalışılır (Kümbetoğlu, 2008). Proje kapsamında Ankara'nın Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapan iki semti seçilmiştir. Bu semtlerde gerçekleştirilen gözlem ve görüşmeler neticesinde Dikmen semtinde İlker, Altındağ ilçesinde Ulubey, Önder ve İsmetpaşa mahallelerinde görüşmeyi kabul eden 20 Suriyeli ve onlarla komşuluk edecek yakınlıkta yaşayan 20 Ankaralı sakinle derinlemesine mülakatlar yapıldı. Temel alan mülakatlarının yanında, farklı çıkar gruplarının temsilini sağlamak için 3'ü işveren, 2'si ev sahibi, 10'u esnaf ve 6'sı da muhtar olmak üzere 21 kişi ile de yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirildi. Böylece araştırma kapsamında toplam 61 kişi ile derinlemesine görüşülmüştür. Bu çalışmada çeşitli örneklem seçme teknikleri birlikte kullanılmıştır. Belirli bir yanlılığa dayanır şekilde 'amaçsal örneklem' seçimi (Kümbetoğlu, 2008, s. 99) söz konusu olmuş ve zaman zaman kişilerin referansları ile diğer kişilere ulaşıldığı 'kartopu örneklem' seçme tekniğine de başvurulmuştur (Kümbetoğlu, 2008, s. 99).

Tablo 1. Örneklem Tablosu

Temel Alan Mülakatları					
Bölge	Suriyeliler		Yerel Halk		Toplam
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
Dikmen Semti	0	1	3	5	9
Altındağ İlçesi	11	8	7	5	31
Toplam	11	9	10	10	40
Yardımcı Alan Mülakatları					
İşveren	3				
Ev sahibi	2				
Muhtar	6				
Esnaf	10				
Toplam	21				

Vaka İncelemesi (Case Study)

Örneklem tablosunda görüleceği üzere konuyla ilgili farklı kaynaklardan bilgi edinilmiş, paydaş kurum yetkililerinin bir araya geldiği bir çalıştay ile de konunun tüm yönlerine vakıf olunmaya çalışılmıştır. Bu veriler ışığında Ankara'daki Suriyelilerin mülteci yaşamlarını betimleme temel hedefini taşıyan araştırma, bütünlüklü bir resim çizmeye çalışması nedeniyle bir vaka incelemesi/durum analizi örneğidir. Sınırlandırılmış bir sistemin ya da bir örnek olayın incelenmesinde kullanılan bu yaklaşım (Creswell, 1998) ile tüm tarafların görüşleri ortak bir konu çerçevesinde toplanmış ve sunulmuştur.

Uluslararası göçe ilişkin kavramların endüstri devrimine ilişkin düşünce kalıplarının etkisinde olduğu yönündeki düşünceler göçün incelenmesine ilişkin çok boyutlu, karmaşık ve dinamik yöntemler gerektirmektedir (Şirin Öner, 2012, s. 13). Bu nedenle göçmenler ile yerel halkı bir arada ele alan vaka incelemeleri önemlidir.

Veri Toplama Faaliyetleri

Suriyeli mültecilerle ilgili ve sosyal dışlanmaya ilişkin çalışmaların incelenmesinden sonra mülakat formları hazırlanmıştır. Ankara'daki Suriyeli mültecilerin göç, gündelik yaşam, geçim deneyimleri ve sosyal dışlanmaya ilişkin sorunların ortaya konmasına yarayacak yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat formları hazırlanmıştır. Suriyelilere yönelik olan soru formu; sosyo-demografik bilgiler, göç serüveni ve göçmenlik deneyimi, gündelik yaşam, sosyal ilişkiler, kötü muamele, istihdam ve ekonomik koşullar, endişeler ve umutlara yönelik sorular içerirken onlarla komşuluk eden Türkiye vatandaşlarına ise; sosyo-demografik bilgiler, Suriyelilerle komşuluk deneyimleri, ekonomik etkilerine ilişkin düşünceler, gelecek beklentileri ve kendilerini mültecilerin yerine koymalarına yarayacak sorular sorulmuştur. Diğer paydaşlara yöneltilen sorular ise müşterilik, ev sahipliği, istihdam, çalışma ilişkileri ve hizmet deneyimlerine ilişkin olmuştur.

Emek yoğun bir veri toplama tekniği kullanıldığı için saha ekibi, iyi derecede Arapça bilen ve aynı zamanda sosyal bilimler alanında lisansüstü eğitim almakta olan kişilerden oluşturulmuştur. Uzman, Proje Koordinatörü ve Dernek Yetkilisi de Altındağ ve Dikmen'de gerçekleştirilen saha çalışmalarına sürekli olarak eşlik etmiş, gözlemler ve enformel görüşmeler yapmıştır. Formel mülakatlar sırasında kişiden izin istenerek ses kaydı alınmıştır.

Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri: Göç, Gündelik Yaşam ve Sosyal İlişkiler

Feray Artar

Bu bölümde, Ankara'daki Suriyeli mültecilerin nasıl göç ettikleri ve Ankara'ya yerleştikleri ile ilgili detaylardan söz ettikten sonra hem onların hem de Ankaralı komşularının sözlerine kulak vererek sosyal ilişkilerini ortaya koymaya çalışacağız. Yine bu bölümde mültecilerin sosyal hizmetlere ulaşmayla ilgili deneyimleri aktarılacak ki bunu başka pek çok çalışmada da bulmak mümkündür. Özellikle sivil toplum örgütlerinin geniş çaplı çalışmaları hem sosyal hizmet ihtiyaçlarını hem bu konuda karşılaşılan zorlukları hem de kaydedilen gelişmeleri gözler önüne sermektedir. Ancak aynı bölümde başka araştırmalarda sıkça rastlanmayacak biçimde Ankara'daki Suriyeli mültecilerin duygu durumlarını, umut ve beklentilerini, hayallerini, psikolojik durumlarını, korku ve endişelerini, güvenlik ve mutluluk hislerini, rüyalarını yansıtmaya çalışacağız.

Yerel halkla gerçekleştirilen mülakatlardan yapılan doğrudan alıntılarda Suriyeli komşularına yönelik dışlayıcı, aşağılayıcı ve küçük düşürücü ifadeler yer almaktadır. Bu ifadelerin gerçeği yansıtan bir yönü gözlemlenmediği için önyargıyı ortaya koyabilmek adına paylaşmakta fayda gördük. Bilimsel amaçlı olarak yayınladığımız ve hiçbir şekilde yazarların bakış açısını yansıtmayan bu ifadeler nedeniyle mülteci ailelerin affına sığırız.

Göç ve Yerleşme Deneyimleri

Ankara'da bir mülteci habitatu kurmak

Kürt asıllı bir aile dışında tamamı Arap olan katılımcılar ikamet kayıtları olmadığını belirtmiştir ancak çoğu, geçici kimlik kartı ile sağlık ve yardım imkânlarından yararlanabiliyordu. Bu tür bir kayda sahip olmayanlar ise ileriye yönelik güvenlik endişeleri nedeniyle bu imkânlardan faydalanmadıklarını belirtmişlerdir.

Evlerdeki kişi sayıları, geniş aile şeklinde yaşamaları, birden fazla ailenin bir arada yaşamak zorunda kalması ya da çok çocuk sahibi olmaları nedenleriyle yüksektir. Bu her zaman Suriye'den getirdikleri bir alışkanlık olmayıp, barınma imkânlarının kısıtlılığı nedeniyle zorunluluk olarak yaşamlarına girmiştir. Ancak çekirdek aile biçiminde yaşanan mülteci evlerine de rastlanmıştır.

Görüşülen erkeklerin hemen tamamının zanaatkâr ve çiftçi olduğu görülürken kadınlar Suriye'de de Ankara'da da çalışmıyordu (yalnızca temizlik işi yapan bir kadınla görüşme yapılmıştır). Geçim biçimlerinin bütünüyle değiştiğine şahitlik ettiğimiz Siteler çevresinde yaşayan mülteci ailelerin zanaatkârlık ve çiftçilikten işçiliğe geçiş yaptıklarını gördük. Paralarının Türk Lirası karşısında değersiz oluşu yaşam pahalılığından söz etmelerine neden olsa da Türkiye'nin diğer illerine göre Ankara, uygun yaşam koşulları, alışveriş, barınma ve iş imkânları ile mültecileri çekmektedir. Birçok Suriyeli yanıtlayıcı benzer bir şekilde geliş nedenlerini açıklarken Ankara'nın bu özelliklerine vurgu yapmıştır:

Biz önce Diyarbakır'daydık, orası çok pahalıydı, Ankara Diyarbakır'a göre şimdilik ucuz orada ev kiramız da daha pahalıydı, bize Ankara'da iş var dediler (35 yaşında Suriyeli kadın).

Ailem Ankara'daydı ben onun için geldim Ankara'ya ama Ankara'da iş var o yüzden Ankara'ya geldiler. Ankara'da iş çok. Mesela Urfa'da, Maraş'ta işçi ücretleri çok düşük ama kiralar çok pahalı, Ankara'da tam tersi kiralar düşük işçi ücretleri yüksek (35 yaşında Suriyeli erkek).

Yukarıda da örnekleri görüleceği üzere sıralı göç ilkesi ile mülteciler birbirlerini etkileyerek bu bölgelerde yoğunlaşmıştır. Çoğu katılımcının “Kocam bizden önce geldi, arkadaşı kocamdan önce gelmişti Ankara'ya, kocam geldi sonra biz geldik (26 yaşında Suriyeli kadın)”, “Kaynanamlar bir buçuk yıl önce geldiler Türkiye'ye Ankara'ya. Onlar buradalar diye bizde onların yanına geldik (24 yaşında Suriyeli kadın)”, “Bizden önce iki aile gelmişti, tanıdıklarımız, akrabalarımız. Telefonla konuştuk, durumu öğrendik, Ankara'da durum çok iyi dediler, biz de çıktık direk Ankara'ya geldik (35 yaşında Suriyeli erkek) gibi ifadeleri olmuştur.

Barınma imkânına ulaşılmasında Suriyeliler arasında gerçekleşen dayanışma “Kocamın kardeşinin evinde bir ay kaldık (24 yaşında Suriyeli kadın)”, “Kocamın arkadaşı sağ olsun kendi oturduğu evi bize bıraktı kendisi başka ev bulup çıktı (27 yaşında Suriyeli kadın)”, “kocamın kardeşi mobilyacı olarak çalışıyor burada o yardım etti (30 yaşında Suriyeli kadın)” gibi ifadelerle ortaya konmuştur. Bu durum mültecilerin bölgede yoğunlaşmasındaki yardımlaşma faktörünü göstermektedir:

Çoğu kişi birbirinin kuzeni, onun için buraya geldik. Sonra bize bu evi gösterdiler boş diye, baktık zaten sokaktaydık, sokakta kalamazdık bize borç verdiler buradaki tanıdıklarımız, biz de bu evi tuttuk (34 yaşında Suriyeli kadın).

Mültecilerin daha en baştan Türkiye'ye gelme kararlarında güvenlik ihtiyacının etkili olduğu görülmüştür. Aşağıdaki örneklerde görüleceği üzere, tutuklanma ve askere alınma korkusu, can ve mal güvenliğinin tehlikeye girmesi, etnik ayrımcılıklar gibi nedenler yani güvenlik endişeleri mültecileri güvenli bir yere sığınmaya zorlamıştır. Bu, Türkiye'yi göç kararı için avantajlı kılan bir faktör olmuştur. Katılımcılardan biri, dil sorunu yaşamayacaklarını bildikleri halde Irak ve Lübnan gibi yerlere gitmeyi tercih etmemelerini Türkiye'nin daha güvenli olmasına bağlamıştır.

Türkiye en güvenilir yer onun için Türkiye'yi tercih ettik, kocamı askere alacaklardı, askere gitmesin diye çıktık Suriye'den (24 yaşında Suriyeli kadın).

Burası güvenli, istikrarlı onun için Türkiye'ye geldik. Evimiz bahçesi vuruldu, çocuklarıma korktuğum için geldim buraya (30 yaşında Suriyeli kadın).

Diğer ülkeler Şiiiler, Türkiye Sünni onun için daha iyi ve daha güvenli Irak'a ya da İran'a göre. Şii olan ülkeler problem olur bizim için.

Mesela ben bir yıl mücahittim Suriye'de ve deşifre oldum televizyonda benim resmim falan çıktı, Irak'a gidersem ya da İran'a beni yakalarlar ve Beşar Esed'a teslim ederler, Türkiye daha güvenli.

Ankara ya da Türkiye'ye geliş nedenleri arasında yakınlık ve ulaşım kolaylığı gibi faktörlerin de olduğunu belirtmek gerekir. İlk günlerini anlatmalarını istediğimiz kimi katılımcılar kolayca geldiklerini vurgulama gereği duyarak “Trenle geldik, iş var dediler direk geldik, hiç zorlanmadık (35 yaşında Suriyeli kadın)” gibi ayrıntılar vermiştir. Yakınlık göç maliyetini düşüren bir faktör olarak iş görürken mültecilerin geri dönüş umudunu da yansıtmaktadır:

Türkiye her yerden daha rahat ve daha güvenli o nedenle Türkiye'yi tercih ettik. Hem de döneceğimiz gün geldiğinde ya da dönmek gerektiğinde hızlı bir şekilde yaşadığımız şehre döneriz, Türkiye bizim yaşadığımız yere çok yakın (34 yaşında Suriyeli kadın).

Suriyeli nüfusun artışında ülke politikasının önemli bir etkisi olduğunu görüyoruz. Diğer ülkelerden daha rahat edeceğini düşünen mülteciler karşılaştırma yaparak karar vermiştir:

Ben gelmeden önce çok düşündüm ve araştırdım. Televizyondan sürekli takip ediyordum, internetten bakıyordum, Facebook'tan gördüm ki Ürdün'de sığınmacılara kötü muamele ediyorlar. Lübnan'da aynı şekilde muamele çok kötü, Irak desen Suriye ile aynı orası güvenli değil. Avrupa'ya gitmek çok zor, deniz falan var, Avrupa'ya gitmek çok zor. Türkiye'de muamele iyi diye de duyduk karar verdik geldik Türkiye'ye. (35 yaşında Suriyeli erkek).

Bazı aileler önce Türkiye'nin başka bir iline (çoğunlukla Güneydoğu illerine) yerleşmiş ve daha sonra Ankara'ya gelmişlerdir. Önce Diyarbakır'a yerleşen bir aile Ankara'da geçim ve barınma imkânlarının daha iyi olduğunu duyarak gelmiş ve 400 yerine 250 TL kira ödemeye başlamış (35 yaşında Suriyeli kadın). Yine başka bir aile önce Antep'e yerleşmiş ancak iş imkânının olmaması ve mültecilerin kampa gitmeye zorlanması üzerine Ankara'da karton ve metal toplama işi yapabilecekleri duyumunu alarak gelmiş (19 yaşında Suriyeli erkek). Başka bir aile kalabalık bir şekilde önce Reyhanlı'ya gitmiş, kişi başı 50 lira kira istenmesi üzerine kiralardan ve eşyaların daha ucuz olduğu Ankara'ya göç etme kararı vermiş (45 yaşında Suriyeli erkek). Başka bir ailenin ilk göç deneyimi ise şöyledir:

Türkiye'ye geldiğimizde ilk önce Konya'da kaldık biraz. Ama orada hiç imkânı yoktu. Kimse bizi işe almadı. Yaşayamazdık orada (52 yaşında Suriyeli erkek).

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere büyük ve kozmopolit kentlerin yabancılara yaşam imkânı sağlama potansiyelleri daha fazladır.

Yine mahalledeki Suriyeli nüfusunun artışı da çekici bir faktör olarak iş görmüştür. İş, barınma ve güvenlik ihtiyaçlarına cevap veren yerde mülteci yoğunlaşması da bir etki yaratarak mülteci nüfusunun geometrik artışına neden olmuştur. Mültecilerin halen Suriye'de yaşamakta olan ve Ankara'yla ilgili olumlu gözlemlerini paylaştıkları, göç potansiyeline sahip yakınları bulunduğu da görüldü. Ankara'daki ikamet nedenini "Burada çok Suriyeli var onun için geldik (35 yaşında Suriyeli kadın)" diyerek açıklayan mülteci ile aynı gerekçe ve fikirleri paylaşan çok sayıda katılımcı ile karşılaşmıştır.

Ankara'ya gelmeden önce İstanbul'daki imkânları da araştırmış ve oranın çok büyük olduğuna karar vermiş olan bir mültecinin ifadesine göre, "Ankara aynı Halep'e benziyor. Burası aynı Halep gibi, burada hem zengin var hem fakir var aynı Halep gibi. Halep'te de çok iş var burada da çok iş var (35 yaşında Suriyeli erkek)". Bir başka İstanbul deneyimine sahip aile Ankara'yı seçimlerini şöyle anlatmaktadır:

İstanbul'a gitti protezini değiştirdi, orada biraz çalıştı gördü ki İstanbul'da hayat çok zor sonra Ankara'ya geldi burada arkadaşları vardı Suriye'den, haberleşmişler Ankara'da hayatın daha iyi, daha kolay olduğunu söylemişler. Kocam Ankara'ya geldikten sonra da biz geldik Türkiye'ye (27 yaşında Suriyeli kadın).

Yani Ankara sunduğu imkanlar ve optimum büyüklüğe sahip olması nedeniyle tercih edilmişti. Türkiye'deki ilk günlerini anlatmalarını istediğimiz göçmenler "Çok kötü durumda olduğumu hatırlıyorum, her şey çok zordu. Ev yok, iş yok. Dünyamız değişmişti. Psikolojik olarak ve manevi açıdan

kötü durumdaydık (24 yaşında Suriyeli kadın)” gibi ifadelerle yaşadıkları zorlukları anlatırken şimdiki durumlarına şükrettiklerini belirtmişti. Mülteci kadın ve erkeklere yönelik olumlu değerlendirmeleri olan ve babasının Suriyeli kiracıları bulunan bir katılımcı ‘misafirlerin’ ilk günlerini şöyle anlatmıştır:

Öğreneceğimiz şey orada mağdur oldukları orada bombanın üzerlerine yağdıkları. Ders çıkaracağımız çok şey var, ne dersin? Burada herkes lüks evinde yaşıyor sıcak sobanın altında yaşıyor. Onların geldikleri halleri söyleyeyim ben size. Onlar geldiklerinde bir ev tutuyorlardı kiralık ev. Hiçbir şeyleri yok. Şeyi sarıyorlardı yere, kartonu; onun üstünde yerde yatıyorlardı 5 kişi yatıyorlardı (52 yaşında yerli erkek).

Yerel halka Suriyeli mültecilerin nasıl geldikleri, Türkiye ve Ankara’yı neden tercih ettikleriyle ilgili görüşleri sorulduğunda devlet yardımları ve istihdam olanakları en önemli nedenler olarak gösterilirken, ülke politikasının etkisi de vurgulanmıştır. Suriyelilerin çalıştığı bölgede yoğunlaşmasının ise en önemli nedeni şöyle ifade edildi:

E burası kırsal kesim (Ankara kent merkezi) olduğu için burada ev kiralari daha ucuz olduğu için. Bir de burada zaten yıkım olayı falan olduğu için... buralar (evler) boş kaldı. Dükkânlar boş kaldı, kiralık yazıları asıldı. Suriyeliler 1 aile geldiyse o aile 10 aile getirdi. Yani çoğaldıkça çoğaldılar (52 yaşında yerli erkek).

Bu yanıttan da anlaşılacağı üzere kentsel dönüşüme konu olan çöküntü alanları mülteci nüfusun yoğunlaşması için uygun ortam sağlamaktadır. Bu tür kentsel çöküntü alanların ucuz konut imkânı sunması ve merkezi konumları ile ulaşım kolaylığı sağlamalarının yanında bir özellikleri daha vardır. Konutların fiziksel şartlarındaki düşüş ve kent merkezinde sıkışma nedeniyle söz konusu alanlarda yaşayan sakinler kentin çeperlerine kaçmış ve bölgeyi düşük gelir seviyesine sahip, olumsuz koşullara katlanmaya razı, ekonomik imkânları geliştiğinde taşınmayı planlayan ve dolayısıyla mahalleyi sahiplenmeyen yerli göçmenlere bırakmıştır. Bu ortam da mülteci nüfusun söz konusu mekânda yoğunlaşması için olumlu etki yapmıştır.

Tüm bunlar, kitabın ilerleyen bölümünde daha detaylı inceleneceği üzere, rekabet gücünü kaybetmekte olan bir sanayi bölgesinin ucuz işgücü ihtiyacı eklendiğinde Ankara Siteler çevresi mülteci aileleri kendisine çekmiştir.

Ankara’da bir mülteci yaşam alanı kurulmasında etki eden faktörleri özetleyecek olursak; uygun yaşam koşulları, alışveriş, barınma ve iş imkânları öne çıkmaktadır. Sıralı göç ile Suriyeli nüfus bölgede yoğunlaşmıştır. Güvenlik ihtiyacı, yakınlık ve ulaşım kolaylığı, Açık kapı politikası ve sosyal destekler nedeniyle Türkiye’ye gelmeyi tercih eden mülteci aileler Ankara’ya da benzer nedenlerle gelmiştir. İlaveten, başlangıçta başka illere yerleşmiş olanların önceki deneyimlerden daha iyi olması Ankara’yı avantajlı hale getirmiştir. Bu avantaj, geçim ve barınma olanaklarının fazlalığı, Halep’e benzeme ve başkent olma ile ilişkilendirilmiştir.

Bu çalışma kapsamında Ankara ve Siteler sanayi bölgesi çevresindeki mahallelerin Suriyeli mülteciler için avantajlı oluşunun önemli iki nedeni daha saptanmıştır. Bunlardan birisi İstanbul’dan küçük ancak diğer illerden büyük olmasının, yani ‘optimum kent büyüklüğünün’ sağladığı kimi avantajlardır. Bu avantajların en önemlisi, Ankara’nın kozmopolit olması nedeniyle yabancı kabul potansiyelinin Anadolu’nun diğer illerinden fazla olması ancak İstanbul kadar yabancıların içinde kaybolacağı karmaşayı taşıyamamasıdır. Suriyelilerin Altındağ ilçesinin Ulubey, Önder ve İsmetpaşa mahallelerinde

bir mülteci habitatu yaratmasını sağlayan en önemli şartlar ise şöyle özetlenebilir. (1) Rekabet gücünü kaybetmiş mobilya imalathanelerinin bulunduğu Siteler sanayi bölgesinin ucuz işgücü ihtiyacı ve (2) kent merkezinde kalmış olması nedeniyle çevresinde kentsel dönüşüm ile yıkılacak ucuz, kısmen boşaltılmış ve yerel halk tarafından sahiplenilmeyen konut stoku bulunması. (3) Merkezi konumu ile sosyal hizmetlere ulaşım kolaylığı sağlaması.

Kampta 'Hapsedilmek'

Görüşülen kişilerden ikisi hariç tamamı ilk kez Ankara'ya gelmişti ve büyük çoğunluk pasaport ile değil yasal olmayan şekilde ülkeye giriş yapmıştı. Onlara kampta kalmakla ilgili varsa deneyimleri ve düşüncelerini sorduk. Suriyeli mültecilerin mülteci kamplarıyla ilgili haklı endişelerini bir katılımcının "Kampta yaşamak hayat değil (55 yaşında Suriyeli erkek)" şeklindeki ifadesi özetlemişti. Görüşülen kişilerin hiçbiri daha önce mülteci kamplarında kalmamıştı. Kampta kalmayı kesinlikle düşünmediklerini dile getiren katılımcılar için kamp bir hapisaneyeye benziyordu:

Hayır, hiç kampta kalmadık, kalmak da istemiyoruz, orası hapis gibi. Biz istediğimiz yere gidip gelmek istiyoruz, gidip hapiste kalmak istemiyoruz (35 yaşında Suriyeli kadın).

Hiç gitmedik çünkü diyorlar ki orası hapisane gibi, biz alışmamışız öyle yaşamaya (34 yaşında Suriyeli kadın).

Kampta kalmak istememenin en önemli nedeni özgürlüklerinin ve hareket imkânlarının kısıtlanması olarak sunulurken kimi katılımcılar da kamp şartları ve sosyal ortamı hakkında olumsuz ifadelerde bulundu:

Görüyorsun beş tane kızım var, bu kızlarla nasıl kampta kalabiliriz, olmaz (34 yaşında Suriyeli kadın).

Kamp ev gibi değil ki, ev her açıdan daha güvenli, daha rahat. Çocukların terbiyesi için de ev çok daha iyi (35 yaşında Suriyeli erkek).

Kampların iyi olmadığını söylediler bize hem de kampta kadınlar erkekler bir arada yaşıyorlar, biz alışmamışız öyle yaşamaya, savaşta kalırdık yine de gitmeyiz kampa (26 yaşında Suriyeli kadın).

Kampta tuvalet sorun banyo sorun çünkü ortak kullanılıyor, biz alışmamışız öyle yaşamaya, bizim kadınlarımızda kapalı giyiniyor sorun olur o konuda (35 yaşında Suriyeli erkek).

Konuyu sadece birincil ihtiyaçların karşılanması temelinde değerlendiren bazı Türkiyeliler ise "Yani kampta yemeklerini devlet veriyor... Adamlar onları beğenmiyorlar çıkıyorlar geliyorlar, sabah bir çıkıyorlar her bir taraf Suriyeli (34 yaşında yerli kadın)" gibi ifadelerle mültecilerin kamplarda yaşaması gerektiğini düşündüklerini göstermektedirler. Oysa kamplarda bu yönlerden bile eksiklikler olduğu mülteciler tarafından dile getirilmiş, soğuktan ölen çocuklarla ilgili söylentiler paylaşılmıştır (23 yaşında Suriyeli kadın).

İkinci vatan Türkiye

Katılımcılara savaşın bitmesi durumunda evlerine dönmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Bu soruya olumlu ve olumsuz yanıtlar verenler olmuştur. Savaşın süresine ilişkin beklenti ve Türkiye vatandaşı olma imkânı sorunun yanıtlanmasında en etkili faktörler olmuştur. Örneğin;

Vallahi, savaş daha uzun sürecek, daha uzun süre buradayız yani. Biteceğini sanmıyorum çok zor. Vatandaşlık verilirse, hemen seve seve kabul ederim, çok sevdiğim Türkiye'yi, her şey güzel iyi (55 yaşında Suriyeli erkek).

Suriye'ye dönmeyi ve Türkiye'de kalmayı düşünenlerin oranı yaklaşık olarak eşit görünmektedir. Bu oranları kişilerin özgün yaşam koşullarının etkilediği görülmüştür. Kişinin ülkesinde nasıl bir geçim imkânının olduğu, savaşta evinin ne kadar zarar gördüğü ve bir arada olduğu yakınlarının gelecek planları bu kararı değiştirebilmektedir:

Herkesin fikri farklı. Burada kalmak isteyenlere sorarsanız burada iş imkânları daha iyi, buranın havası daha iyi diyecekler ama benim kocam hasta savaş biterse ben memleketeye dönerim çocuklarımla ve kocamla (34 yaşında Suriyeli kadın).

Evimizin durumunu tam bilmiyoruz, tavanı tahrip olmuştu ama tamamen yıkılıp yıkılmadığını bilmiyoruz. Eğer burada durumumuz böyle kalırsa yani diğer oğlum iş bulamazsa orada evimiz de yıkılmamışsa kesin döneriz. Ama evimiz yıkılmışsa burada da iş bulmuş olurlarsa çocuklarım dönmeyiz burada kalırız (Geri dönmek istediğini belirten 26 yaşındaki Suriyeli kadının söz alan kayınvalidesi).

Suriye'deki evi bomba düşmesi nedeniyle yıkılan ve ailesini kaybetmekten korkmuş bir başka katılımcı ise burada yeni bir hayat kuracağını açık bir şekilde ifade etmektedir. Suriye'den ayrılma kararının verilmesi aşamasının travmatik olması geri dönüş arzusunu da azaltmaktadır. Türkiye'de kalma kararı genelde ülkeye ilişkin olumlu deneyimlerle birlikte sunulmuştur:

Hayır, dönmeyi düşünmüyoruz, yani sadece ziyaret için olursa gider geliriz artık... Kalbimizin içindeki vatanımız Suriye ama artık ikinci vatanımız Türkiye. Türkiye bize güzel bir yüz gösterdi, bize iyi davrandı, biz artık hayatımızı burada devam ettirmek istiyoruz. Ben kimseyi öldürmek istemedim, ölmek de istemedim aldım ailemi ve çıktım ülkeden (35 yaşında Suriyeli erkek).

Sanmıyorum geri döneceğimizi, burada hayat daha rahat ve daha güzel, burada kalmayı istiyoruz, dönmek istemiyoruz (27 yaşında Suriyeli kadın).

Suriye'ye geri dönmekle ilgili kararlarını ilerleyen zamanlarda vereceklerini bildiren kişiler bu kararda etkili olacak faktörleri Suriye'deki savaş durumu ve Türkiye'deki geçim imkânları olarak göstermiştir:

Tabii dönmeyi düşünüyoruz fakat Suriye'de durumlar böyle kalırsa ve burada durumumuz iyi olursa dönmeyiz (24 yaşında Suriyeli kadın).

Aynı aile içinde Suriye'ye geri dönüş konusunda farklı pozisyonlara sahip iki nesile ilişkin bir örnek 35 yaşındaki Suriyeli erkek görüşmesinde elde edildi. Yanıtlayıcının söz alan babası vatanına dönmek istediğini belirtirken oğlu vatandaşlık verilmesi durumunda kalmak istediğini ifade etmiştir:

Savaş biterse kesinlikle döneceğiz orası bizim vatanımız, eğer bir insan vatanında yaşamazsa nerede yaşar, nerede yaşayacağız burada mı? Kesinlikle döneceğiz (Baba).

Kimi insanlar var vatandaşlık verilirse kalmak istiyorlar, kimi insanlar var kesinlikle dönecekler Suriye'ye. Ben çok kişiye sordum, dönecek olanlar çoğunlukta, ama bana vatandaşlık verilse ben dönmem, benim gibi düşünenlerle de konuşuyorum vatandaşlık verilirse kalmak istiyorum (Oğlu).

Yerel topluluk içinde özellikle Suriyelilere ilişkin olumsuz fikir sahiplerinin, savaş bitse de mültecilerin evlerine dönmeyecekleri yönünde bir 'endişe' taşıdıkları gözlemlenmiştir. Bunun nedenini ise Türkiye'de Suriyelilere iyi muamele edilmesi ve imkânlar sağlanması şeklinde ortaya koymuşlardır. Bir katılımcı bu durumu, kendisinin mendil sattığı alanlarda dilencilik yapan Suriyelileri polise şikâyet ettiğinde aldığı "onlar göçmen değil abla onlar misafir (34 yaşında yerli kadın)" yanıtı ile açıklarken bir başka katılımcı "Kimisi de gitmeyeceğiz buralar çok iyi diyor. Ekmek bedava, su bedava, yiyecek bedava. Devlete kirayı, suyu, elektriği ödetiyorlar (65 yaşında yerli kadın) diyerek yaygın duyumu aktarmıştır.

Suriyelilere yönelik olumlu ifadeler kullanan, onların mültecilik hallerine empatik yaklaşan ve dayanışmayı gerekli gören yerel sakinler bile mülteci ailelerin savaş bittikten sonra ülkelerine dönmelerinin uygun olacağı görüşünü taşımaktadır. Suriyeli ailelere ilişkin en olumlu ifadeleri kullanmış ve onlarla ekonomik ilişkiler geliştirmiş olanlar bile mültecilerle ülke vatandaşları arasında eşitlik yerine hiyerarşiden yana olmuştur. Suriyelilere ilişkin bütünüyle olumlu yaklaşıma sahip bir katılımcı, yöneticilerin yerinde olsa nasıl bir politika izleyeceğine yönelik soruya "[onları ülkeye] alırdım, o savaşta çok zor durumdaydılar, çocukları filan görünce hiç kimse dayanamaz, almamak herhalde zalimlik olurdu. Alırdım ama bir sınıf filan getirirdim. Savaş bitene kadar kalınsın (Esnaf)" diyerek Türk vatandaşları ile eşit olanaklara sahip olmayacak bir düzenlemenin ve savaş sonrasında ülkelerine gönderilmelerinin uygun olacağını belirtmiştir. Kendisine mültecilere Türk vatandaşlığı verilse ne düşüneceği sorulduğunda ise "Aslında çok da rahatsız olmam daha değişik zenginlik oluyor ama yaşam şartları o zaman daha da zorlaşıyor" diyerek kararsızlığını ortaya koymuştur. Yine görüşme boyunca Suriyelilere ilişkin çok olumlu ifadeler kullanmış bir katılımcı "Ankara'ya gelmeseler daha iyi olurdu... Kamplarda duracak savaş bitince de gideceklerdi... Bence olmasalar daha iyi, gitsinler kendi vatanlarında yaşasınlar" gibi görüşler bildirmekten geri kalmamıştır. Bu kişinin Suriyeli komşusu ile çok sıcak bir ilişki içinde olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu bireysel olumlu deneyimi Suriyelilerin kitlesel göçünü olumlamasına yetmemektedir.

Sosyal Hizmetler

Görüşülen Suriyeli mültecilerin çoğu sağlık hizmetleriyle ilgili olumlu görüşler bildirmişlerdir. Karton ve metal toplayarak geçimini sağlayan bir katılımcı "Kampa götürürler diye hep korktuk gidip kayıt olmadık hiçbir yere. Kimlik de almadık. Ama annem hamile doğuracak, o zaman hastaneye ihtiyacımız olacak (19 yaşında Suriyeli erkek)" diyerek güvenlik endişesini dile getirmiştir. 2015 yılından bu yana geçici koruma kapsamındaki mültecilerin sağlık ihtiyaçlarının karşılanması yönünde önemli adımlar atılmıştır.

2015 yılında elde ettiğimiz veriler mültecilerin olumlu ve olumsuz tedavi deneyimleri olduğunu gösterdi ve lisan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkıyordu. Bununla ilgili bazı deneyimler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Örnek sağlık hizmetinden yararlanma deneyimleri

	Sağlık hizmetine ihtiyaç duyma ve tedavi olma	Tedavi olma ve iletişim deneyimi
35 yaşında Suriyeli kadın	<i>En küçük kızımız (2 yaş) hastalandı gözü mikrop kaptı ve şişti (gözü kapalı durumda) gittik hastaneye çok ilgilendiler hastanede, serum taktılar ilaç verdiler çok şükür iyileşti şimdi. Tedavi olduk. Muamele güzeldi.</i>	<i>Hastaneye bir Mardinli arkadaşım ile gittik, o hem Arapça biliyor hem Türkçe bize tercümanlık yaptı onun sayesinde bir problem yaşamadık ama biz Türkçe bilmiyoruz. Eğer o olmasaydı nasıl anlaşırız bilmiyorum.</i>
35 yaşında Suriyeli erkek	<i>Evet, eşimin dişlerinde sorun çıktı onun için hastaneye gitmemiz gerekti. Muayene güzeldi, ilgilendiler, iyileşti yani.</i>	<i>Önce sağlık ocağına gittik, orada bize hastaneye gitmeniz gerekiyor dediler bir kâğıt verdiler. Gittik hastaneye. Hastanede tercüman vardı, o şekilde anlaşabildik.</i>
24 yaşında Suriyeli kadın	<i>Dün dişim için gittim hastaneye.</i>	<i>Kocamın çalıştığı yerde tercüman var, bizlere yardım ediyor, o geldi benimle arabayla gittik geldik.</i>
26 yaşında Suriyeli kadın	<i>5 yaşındaki oğlumun ayağı doğuştan sakat, ayağı küçük. 3 defa götürdüm Atatürk hastanesine, bunun ameliyatı zor burada yapamayız dediler tedavi etmediler.</i>	<i>Hastanede tercüman vardı öyle iletişim kurabildik. Zor dediler burada yapamayız dediler. Eğer savaş biterse Suriye'ye dönme sebepimden biri.</i>
26 yaşında Suriyeli kadının kayınvalidesi	<i>Diğer gelinim hamile hep başı ağrıyordu, kocası burada sağlık ocağına götürdü kendisini. Üç defa kan alıp nasıl kaybediyorlar biz anlamadık, tedavi olmadık.</i>	<i>Dediler tahlil yapalım kan aldılar, ertesi gün gittiler tahlil için demişler yok tahlil kayboldu tekrar yapalım tahlili, tekrar kan almışlar, ertesi gün gittiler yine kayboldu demişler tekrar kan aldılar sonucu öğrenmek için gittiler yine kayboldu yok tahlil dediklerinde benim oğlum çıldırdı, yırtmış kâğıtları atmış orada yüzlerine.</i>
35 yaşında Suriyeli erkek	<i>Geçen gün ben gittim hastaneye bütün tahlillerimi yaptılar, muayene gayet iyiydi.</i>	<i>Hastanede tercüman da var zorluk yaşamıyoruz o konuda. İlaç biraz sorun oluyor sadece ilacı dışarıdan alıyoruz ilaçlarda çok pahalı Türkiye'de. İlaç devlet vermiyor, muayene ücretsiz ama ilaç bize ait.</i>
30 yaşında Suriyeli kadın	<i>Çocuklar grip falan olmuşlardı götürdüm onları hastaneye tek başıma.</i>	<i>Dolmuş Hastane Atatürk dedim anladı. Çat pat konuşuyorum bir iki kelime. Hastanede zaten tercüman vardı zorlanmadık.</i>

Mülteci ailelerin Ankara kurdukları yeni düzende düğün, cenaze gibi kültürel etkinlikler ve ibadetler yönünden yaşamlarının nasıl değiştiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Benzer adetlere ve dini ritüellere sahip olunması nedeniyle "Aynı Suriye'deki gibi her geleneğimizi sürdürüyoruz burada, Suriye Türkiye birbirinden çok farklı değil zaten (55 yaşında Suriyeli erkek)" gibi örnek ifadelerle bu tür ihtiyaçların karşılanmasında sorunlar yaşanmadığı vurgulanmıştır. İçinde buldukları matem ve koşullar nedeniyle bazı etkinlikler olması gerektiği şekilde yapılamamakta ancak bu durum mülteciler tarafından

olağan karşılanmaktadır. Uzaklık nedeniyle telefonla nişan, yas ve maddi koşullar nedeniyle eğlenmeden düğün yapma gibi örneklere rastlanmıştır:

Nişan yaptık yeğenlerimizden birine ama telefonla yapmak zorunda kaldık. Kız İstanbul'da çünkü gelemedi (45 yaşında Suriyeli erkek).

Kocamın kardeşini evlendirdik. Ama düğün falan, eğlence yapmadık. Çünkü yaslıyız 4-5 genç öldü bizim akrabalardan mücahittiler. Geline palto giydirdik, yukarıdan indirdik odasına koyduk o kadar (23 yaşında Suriyeli kadın).

Oğlumu evlendireceğiz ama bunun için hiçbir şey yapamayacağız. Maalesef eğlence veya tören olamayacak. Çünkü bunun için yeterli paramız yok (50 yaşında Suriyeli kadın).

Suriye'de 2011 yılından beri süren iç karışıklıklar ve göçün en çok zedelediği konulardan birisi çocukların eğitimidir. Hızla artan eğitim çağındaki mülteciler karşısında mevcut eğitim sistemimiz yetersiz kalmış, eğitim noksanları ile yetişen bir kuşak oluşmuştur. Bugün çalışma alanımıza baktığımızda bu olumsuz tabloyu bir miktar düzeltmek için alınmış tedbirlerle karşılaşılıyor. Bu tedbirler eğitim çağındaki kimi mülteci çocukların faydalanabildiği, henüz yeterince yaygınlaştırılmamış imkânlar sağlarken Milli Eğitim Bakanlığı'nın Diyanet Vakfı ile gerçekleştirmekte olduğu yeni bir proje ile düzenlenmeye çalışılmaktadır. Kimi çocuklar Suriyeli hemşerileri ile Suriyeli öğretmenlerden eğitim alabilirken kimisi Türkçe öğrenip örgün eğitimde yer alabilmektedir. Bunların dışında geçim, dil ve ulaşım problemleri nedeniyle bu imkânlara erişmeden büyüyen çocuk ile karşılaşmıştır:

Geçenlerde onu okula götürdük. Yazdırmak istedik yani. Ama onlar almak istemediler. Dili bilmiyor dediler. O yüzden gidemedi okula (52 yaşında Suriyeli erkek).

Ama burada Suriyeliler için okullar var, benim kızımı çok uzaktaki okula vermişler, bize daha yakın olan bir okul var. Gittik ilgili yerlerle konuştuk, yakın yere kayıt yaptırabilirsek bizim için çok iyi olur (35 yaşında Suriyeli erkek).

Evet, çocuklarım Suriye'deyken okula gidiyorlardı. Ama buraya gelince devam edemediler okula, çalışmak zorunda kaldılar. Şimdi sadece birisi gidiyor okula (45 yaşında Suriyeli erkek).

Yalnızca bir aile çocukları için eğitime ihtiyacı duymadıklarını "Biz orada şehrin çok dışında çölde yaşıyorduk okul bize çok uzaktı bizim çocuklarımız Suriye'de de okula gitmiyorlardı. Şimdi burada ufak tefek işlerle uğraşıyorlar küçük olanlar araba camı siliyorlar trafik ışıklarında (35 yaşında Suriyeli kadın)" diye ortaya koyarken kendisi ile aynı mahallede yaşayan Ankaralı komşusu, çocuklara okutmak yerine dilencilik yaptırılmasını eleştirmiştir (34 yaşında yerli kadın). Aynı kişi Suriyeli çocuklarla kendi çocuklarının aynı okullarda eğitim görmelerine kesinlikle karşı olduğunu belirtmiştir.

Diğer çocuklu mülteci aileler ise çocuklarının eğitim alamamasından duydukları üzüntü ve endişeyi dile getiren ifadelerde bulunmuşlardır:

Savaş başladığında iki çocuğum okula gidiyordu, sonra okullar kapandı, diğerleri küçüktü. Ama eğitimleri yarım kaldı. Burada Suriyeliler için okul var mı? Diğer çocuklarımda büyüdü, eğitim almalarını çok istiyorum (34 yaşında Suriyeli kadın).

Eğitimleri yarıda kesildi, bu bizim için büyük bir sorun (35 yaşında Suriyeli erkek).

Çocuklarımın hepsi öğrenciydi, benden başka kimse çalışmıyordu evde. Savaş çıkınca hepsinin okulları yarım kaldı (55 yaşında Suriyeli erkek).

Çocuklarını eğitim olanaklarından faydalandırabilen aileler ise memnuniyetlerini “Çocuklarım buradaki Suriye okuluna gidiyorlar... Eğitim de güzel gayet... Okula giden çocuklarım yavaş yavaş Türkçe öğrenmeye başladılar, çocuklar için çok daha kolay Türkçe öğrenmek (27 yaşında Suriyeli kadın)” şeklinde belirtmiştir.

Ankara’da Suriyeli sığınmacılarla ilgilenen kurum ya da kuruluşlar hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları ölçülmeye çalışılan mültecilerin Muhtarlık ve Belediye dışında bir kamu ya da sivil örgüt hakkında bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Sivil kuruluşlardan para yardımı alındığı bilinmekle birlikte bu yardımlardan faydalanan kişilere rastlanmamıştır.

Muhtarla iyi ilişkiler kurduğunu belirten bir yanıtlayıcı, “muhtar, iyi bir derdimiz sıkıntımız olduğunda gidiyoruz yanına (35 yaşında Suriyeli erkek)” derken muhtara ilişkin olumsuz ifadeler yine kendilerine yardımcı olmaması yönünde gelmiş ve muhtarların kişisel olarak kendi yaklaşımlarının genel yerel yönetim kararlarından bağımsız olduğu izlenimi vermiştir:

Muhtarla ilişkimiz hiç iyi değil. Bize yardımcı olmadı hiç. Ama kötülük yaptı dersek yalan olur kötülük yapmadı bize, sadece yardım etmedi (35 yaşında Suriyeli erkek).

İyi bir insan olmadığını düşünen bir başka katılımcının muhtara ilişkin şikâyetleri başka mülteciler için de geçerli olabilmektedir (52 yaşında Suriyeli erkek):

[1] Bizimle yeteri kadar ilgilenmiyor. [2] Yardım geldiği zaman bazılarını bizlere dağıtmıyor. Ya da bazı gruplara dağıtıyor. Sivil toplum örgütleri gibi farklı kuruluşlar yardım gönderiyor. Kiminle anlaşıyorsa ona veriyor. [3] İhtiyaçlarımızı karşılamak ya da sorunlarımızı çözmek için çaba göstermiyor.

Sosyal İlişkiler

Mülteci komşular

Suriyeli katılımcılara yaşadıkları bölgedeki yerel halkla olan ilişkilerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Halkın tüm şikâyetlerine rağmen mültecilerin kendilerinden ve davranışlarından olumlu ifadelerle söz ettikleri görülmüştür:

Yerel halkla aramız iyi, muhabbetimiz var, kardeş gibiyiz, problemimiz yok kimseyle... İyi davranıyorlar herhangi bir kötü muamele görmedik (55 yaşında Suriyeli erkek).

Benim 4 Türk komşum var, 10 gün önce çocuğum oldu toplanıp geldiler bize hayırlı olsun demeye, iyi insanlar kötülüklerini görmedik. Her yerde iyide var, kötü de ama çoğunlukla iyiler (35 yaşında Suriyeli erkek).

Kötü muameleye maruz kalamadık, görmedik de. Türkler iyiler, bilmiyorum herkes de iyi diyor. Her yerde iyi insan da var kötü insan da var (26 yaşında Suriyeli kadın).

Her millette var iyi kötü, ama Türk halkı genellikle çok iyi (50 yaşında Suriyeli erkek).

Son iki alıntıda görüldüğü gibi olumsuz davranışları genelleyen ifadelerden kaçındıkları, her toplumda iyi ve kötü insanların bulunabileceğini vurguladıkları birden fazla örnekle karşılaştı. Yerel halktan gelen ve Suriyelilerin 'zararsız' olduğunu belirten ifadeler azımsanmayacak oranda ise de olumsuz değerlendirmelerin görece fazla dile getirildiği dikkati çekmiştir.

Suriyeli mülteci aileler yerel halkla çatışmaktan korkmaktadır. Bu nedenle saldırgan tepkiler vermek ya da tersine sorundan uzak durmak gibi stratejiler kullandıkları görülmüştür. Kötü muameleye maruz kalıp kalmadıkları sorusunu 'uzak durma' stratejisiyle açıklayan mültecilerin ifadeleri şöyledir:

Var var, kötü olaylar yaşayanlarda var ama çok az. Bütün insanlar iyi olamaz, her yerde iyi var kötü var... İş yerinde sadece bir kişiyle sorun yaşadım, ondanda uzak durdum kavga etmedim, sorun çıkarmadım. Birisinin kötü olduğunu anlayınca uzak duruyorum (35 yaşında Suriyeli erkek).

Herhangi bir şiddet olayı yaşamadık. Problemlerden uzak duruyoruz, Kendi halimizde yaşıyoruz (45 yaşında Suriyeli erkek).

Yerel halk içinde mültecilerden rahatsız olduğunu "Mahalleye çıkamıyoruz artık. Sağımız Suriyeli solumuz Suriyeli... nereye baksak pislik. Nereyi görsek çöp, çocuklar dışarıya otuyorlar, bağırıyolar, kavgaları bir âlem (34 yaşında yerli kadın)" şeklinde ortaya koyan katılımcının aksine bölgedeki yerel halkın da kavga ettiğini hırsızlık, kavga ve uyuşturucu kullanımı gibi sakinleri rahatsız eden bir takım davranışların mülteciler gelmeden önce de görüldüğünü vurgulayanlara da rastlanmıştır: "Türklerde var onlarda yok... bizim bu mahallede hepsi var, onlarda yok (52 yaşında yerli erkek)". Suriyeli komşularıyla daha yakın ilişkiler geliştirebilmişler arasında ise "Ben seviyorum onları kızım gibi. Onlar da beni seviyor. Bana nene diyorlar (65 yaşında yerli kadın)" ifadesindeki gibi sıcak ifadelere rastlanmıştır.¹

Tüm bu olumlu sözlerin ya yakın ilişki kurulan Suriyeliler özelinde ya da onlardan ekonomik gelir elde edenler tarafından sarf edildiği ayrıntısı göz önünde bulundurulmalıdır. Yanı sıra çalıştığımız bölgelerde, özellikle de kentsel dönüşüme girecek olan alanlarda, Suriyeli mültecilerin kümelenmeleri nedeniyle sık sık "Sokağa çıkıyoruz, sanki kendi memleketimiz herkes Suriyeli (35 yaşında Suriyeli erkek)" gibi ifadelerle rastladık. Bu da yerel halkla sınırlı iletişim kurulması sonucunu doğurmaktadır. Yerlilerle kurulan ilişkilere yönelik sorulara "Biz kadınlar hiçbir şey yapmıyoruz burada oturmuşuz işte hapsolmuşuz geldiğimizden beri bu çocuklarla (23 yaşında Suriyeli kadın)", "dil bilmemek baya sorun oluyor, genelde kendi sokağımızdayız zaten dışarı çıkmıyoruz. Komşularımızla görüşüyoruz en fazla (27 yaşında Suriyeli kadın)", "Mahallemizden uzaklaşmıyoruz zaten Türkçe bilmiyoruz konuşamayız kimseyle (26 yaşında Suriyeli kadın)" gibi yanıtlar alınabilmektedir. Özellikle kadınların ve çocukların evden fazla çıkmadıklarını gösteren ifadelerle karşılaşmış, iletişim probleminden dolayı toplumsal hayattan soyutlanmış bir hayat sürmek zorunda oldukları görülmüştür.

Dil probleminin ulaşım imkânlarına yönelme konusunda çekince yarattığı "Türkçe bilmeyorum iletişim biraz zor oluyor, işe de tanıdığım kadınla beraber gidip geliyoruz (34 yaşında Suriyeli kadın)" gibi ifadelerde görülmektedir.

¹ Bu vurguyu yapan katılımcı Suriyeli mültecilerin geri kalanına yönelik değerlendirmelerinde eleştirel olmuş ve savaş bittikten sonra sınır dışı edilmeleri yönünde görüş bildirmiştir.

Suriyeli mültecilerin yakın komşuları dışında kentin geri kalanı ile iletişim kurma deneyimleri ise şehir için ulaşım imkânları ve bunları ne ölçüde kullanıldığı ile ilgilidir ki bu konuda da zorluklar yaşanabilmektedir. Kadınlar çok fazla dışarı çıkmadıkları için ulaşım imkânlarını kullanmazken erkeklerin daha çok dolmuş kullandıkları ve gidecekleri yerin ismini öğrenmiş olmalarının yolculuk için yeterli olduğunu düşündükleri görülmüş ayrıca dolmuş şoförlerinin yardımcı olduğu ifade edilmiştir.

Suriyeli mültecilerle Türkiye vatandaşları arasında kurulan yakın ilişkilerin iki yolla olduğu görülmüştür. Kadınlar komşuluk ilişkileri geliştirerek birbirlerine gidip gelebilmekteyken erkekler iş bulmaları durumunda arkadaşlık kurabilmektedir:

Kocam bir hafta oldu çalışmaya başladı. Türk biriyle tanıştı, arkadaş oldular, iyi anlaşıyorlar, o adam götürdü kocamı işe. Bize çok yardım ediyor (24 yaşında Suriyeli kadın).

Burada herkes Suriyeli, sadece bir Türk komşum var. Onunla da çok az anlaşabiliyoruz ben Türkçe bilmediğimden dolayı. El işareleriyle anlaşıyoruz. Birlikte çay ya da kahve içiyoruz (27 yaşında Suriyeli kadın).

Örnek ifadede de görüleceği üzere bu arkadaşlıklar Suriyelilerin Türk vatandaşları tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlayarak, yardımlaşma ve dayanışma imkânları yaratmıştır. Suriyelilerin ülkeden gönderilmesini isteyen ve konuyla ilgili memnuniyetsizliğini dile getiren bir katılımcı kapı komşusu olan ve iyi ilişki geliştirmiş olduğu Suriyeli aileyi “Bunlarla memnunuz (Suriyeli kapı komşusunu göstererek). Aile gibi. Ötekilerine ne yaklaşılır ne geldiğini isterim ne gittiğini (65 yaşında yerli kadın)” diyerek yakın ilişkinin olumlu yargı geliştirilmesindeki önemine örnek teşkil etmiştir.

Ankara’daki düzenin kurulmasında Türkiyeli halkın da destek verdiği örnekler görülmüştür:

Biz geldik Ankara’ya. İlk zamanlar baya yorulduk, ev bulamadık... Sonra bir Türk arkadaşım bu evi buldu, sahibiyile konuştu kiraladık, o zamandan beri oturuyoruz burada (35 yaşında Suriyeli erkek).

Bu örnekte görülen, Türkiyeli arkadaş desteğinin yanı sıra Suriyelilere yardım ettiği söylenen birtakım kimselerin bölgede etkinlik gösterdiği fark edildi. “Biri var, Türk. Suriyelilere yardım ediyor, eşya bulup getiriyor hep ihtiyacı olan gidip oradan alıyor, Suriyelilere yardım ediyor (35 yaşında Suriyeli erkek)” ve “Sonra duyduk burada bir adam var, iş yeri sahibi Suriyelilere yardım ediyor... Bizi arabasıyla Ankara Hastanesi’ne götürdü... Allah razı olsun adam kızımın ilaçlarını da aldı (23 yaşında Suriyeli kadın)” diye anlatılan kişilerden birine ulaşılarak yapılan görüşmede kendisinin yüklendiği ara misyonu şöyle açıkladığı görüldü:

Önceden Ulus’taydım. 4 aydır buradayım. Yardım amaçlı geldim buraya. Örneğin Altındağ Belediyesinden tut, Büyükşehir Belediyesine kadar sözümün geçtiği yerler var. Bunların su içmesi gerekir, bardak vs. ihtiyaçlarının karşılıyorum. Giysi olsun. Çok faydamız oldu.

Geldikleri günden bugüne yerel komşularının kendilerine olan davranışlarında bir değişim gözlemleyip gözlemlemedikleri sorulduğunda ise birkaç farklı yanıtın dışında standart olarak “Bize hep iyi davrandılar, iyi insanlar, biz de artık onlardan olduk zaten (35 yaşında Suriyeli kadın)” gibi olumlu geri bildirimler alınmıştır.

Hiyerarşi arayışı

Devlet ile kurulan ilişki ve haklar yönünden Türkiye vatandaşlarının mültecilerden ayrıcalıklı olması gerektiği yönündeki düşünce içinde bulunduğumuz ulus-devlet sisteminde meşrudur. Yeni komşuları ile ilgili olumlu tutuma sahip katılımcılar bile mültecilerle kendileri arasındaki sosyo-ekonomik ve kültürel farkların dikey olarak konumlanması ve bunun yasal zeminde gerçekleşmesi gerektiğini düşünmektedir. Örneğin Suriyelilere ilişkin olumlu ifadeler kullanan Türkiyeli bir esnaf, yöneticilerin yerinde olsa nasıl bir politika izleyeceğine yönelik soruya “[onları ülkeye] alırdım ama bir sınıf filan getirirdim” diyerek Türk vatandaşları ile eşit olanaklara sahip olmayacak bir düzenlemenin gereğine işaret etmiştir. Hatta mültecilerin dezavantajlarının sürmemesinin bu hiyerarşiye zarar vereceğinden endişe duyanlara bile nadir de olsa rastlanmıştır:

[Türk vatandaşlığı verilirse] o zaman hapı yuttuk (34 yaşında yerli kadın).

Türkçe olursa kurnaz kesilirler Türkçeyi öğrenirlerse kurnaz olurlar... Yani Türkçeyi öğrenirlerse iş bitti (34 yaşında yerli kadın).

Suriyeli mültecilerle komşu olan Ankaralıların, kendi sosyo-ekonomik durum ve kültürel yapıları ile mültecilerinkini karşılaştırma yoluna gittiği, devletle kurulan ilişkide öncelik beklediği ve kendi hakları ile mültecilerinki arasında gözle görülür bir haklar hiyerarşisi talep ettiği tespit edildi. Araştırma verilerinin *ilişkisel* analizi ile “mülteciler ile vatandaşlar arasında bir haklar hiyerarşisi rejimine yönelik talebin”, alanda farklara odaklanarak inşa edilen ‘yerli’ ve ‘yabancı’ kimliklerinden beslendiği sonucuna ulaşılmıştır (Artar, 2016, s. 213).

Sosyo-ekonomik karşılaştırmalarda ‘ekmek’ ve ‘otomobil’ önemli iki simge olarak karşımıza çıktı. Suriyelilerin ülkelerinden getirdikleri ve Ankara’da yaşadıkları bölge için lüks görülen arabalar yerel halk açısından rahatsızlık vericidir:

Türkiye’ye gelince onlar parayı buldular... Maddi ve manevi durumları önceden bir odada oturuyordu şimdi kiralık ev tutuyorlar. Altlarında son Mercedes arabalar şu tarafa bir gitseniz orada hep Suriye plakaları görürsünüz. Araba getiriyorlar benim şahsen öyle bir arabaya binmişliğim yok. (34 yaşında yerli kadın).

Bizlerin yok, onların var, hepsinin arabası var (65 yaşında yerli kadın).

Söz konusu arabalar, Suriyelilere yapılan devlet yardımını fazla bulmanın ve asıl yardıma ihtiyacı olanın kendileri olduğunu iddia etmenin en önemli göstergelerinden biri olarak kullanılmıştır. Devlet kurumları ve sivil toplumdan gelen yardımlar önemli bir karşılaştırma aracı olarak yerel halkın mültecilere öfke duymasına neden olmaktadır. “Geliyorlar Suriyelilere veriyorlar. Yani bizim yardımlarımız kesildi sağ olsunlar Suriyelilere veriyorlar” diyen kadın, Suriyelilerin savaş bitince ülkelerine dönüp dönmeyeceklerine ilişkin soruya karşılık “Sanmıyorum çünkü buranın parası tatlı geldi onlara. Diyorum bizim Türklerimiz doydu bunlar kaldı (34 yaşında yerli kadın)” diyerek bir vatandaşların her konuda mültecilerden daha iyi durumda olması gerektiği yönündeki yaygın kaniye örnek teşkil etmiştir. “Başbakan bizi de görse öyle... Türklerin ekmeği de kesildi (65 yaşında yerli kadın)”. Yerel halkta uyanan haksızlık algısı ve buna dayanan eleştirel görüşleri mültecilerin de dikkatini çekmiştir. Ancak bunları kötü muameleye çevirmedikleri de vurgulanmaktadır:

Türkler için sorun olan ne, mesela bizlere yardım yapılmasını istemiyorlar, bu konuda sinirleniyorlar ama bize karşı direk bir kötü muamele göstermiyorlar. Zaten bu mahalle çok fakir, yardım geliyor bizlere onlara gelmeyince sinirleniyorlar (30 yaşında Suriyeli kadın).

Türkler size gitsinler, istemiyoruz derler ama bize dönünce hoş geldiniz derler, kötü bir muamele olsaydı ben söylerdim. Türklerin bir sıkıntısı var bizle ilgili ama bunu bize yansıtıyorlar, geldiniz yemeğimizi, işimizi, gençlerimizi aldınız diyorlar. Buna sinirleniyorlar biraz (50 yaşında Suriyeli erkek).

Yerel halk ilk gelen Suriyelilere destek verdiğini ancak nüfustaki yoğunlaşmadan rahatsız olmaya başladığını yaptıkları yardımlardan öfke ile bahseden bir dil kullanmalarından anlamak mümkündür:

Benim mesela yatak-yorganım kalmadı vere vere, onlara verdim. Halı malı verdim, çoluk çocuk bir tane de değil 5-6 tane yumurtlamışlar. Verdim başka bir yere gitmişler yatak-yorganın yüzüne bakılmıyor öylece bırakmışlar da gitmişler böyle yani. Tabak-çanak verdik (34 yaşında yerli kadın).

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi Suriyelilerin yapılan yardımlara ihtiyaç duymadıkları ya da değer vermedikleri görüşü yaygındır. “Adamın biri Suriyeli çocuğu, duydum daha doğrusu mağazaya sokuyor çocuğa her şeyi alıyor ayakkabısına kadar adam köşe dönüyor, kadın giriyor üstü başı veriyor parayı alıyor gidiyor (34 yaşında yerli kadın)” gibi örneklerle desteklenen görüşün en simgesel halini ekmek yardımları konusunda görmek mümkündür. Farklı mahallelerde belediye tarafından dağıtılan ekmeklerin Suriyeliler tarafından çöplere atıldığı konusu “Ekmekler hep çöpe gidiyor. Yanıyorum o ekmeklere (65 yaşında yerli kadın)”, “Yardımlar dağıtılırken ihtiyacı olan gözetilmelidir. Sokaklarda ekmekler, onlara tahammülüm yok” gibi ifadelerle vurgulanmış ve bunun üzerinden geliştirilen bir ‘ihtiyaç sahibi olmadıkları’ söylemi geliştirilmiştir. İletişim engelinin de katkı sağladığı bu görüşün oluşmasında ekmek yardımları konusunda yapılan bazı yanlışların etkili olduğu görülmüştür. Suriyelilerin mutfak alışkanlıklarını bilenler onların tuzsuz ve bazlamaya benzeyen yuvarlak bir ekmek yediğini, ancak bu ekmeğin bölgede yaygın bir arzının olmaması nedeniyle, belediyenin haftanın belirli günlerinde yardım olarak dağıttığı beyaz ekmekleri kuyruğa girerek (Bkz. Ek 1, No: 10) aldıklarını belirten mülteciler, Belediye tarafından dağıtılan ekmeklerin en az iki günlük olduğunu düşündüklerini ve bu nedenle hızla bayatladığını belirtmişlerdir.

Son olarak ‘sonradan gelen’ mültecilerin bölgenin sosyo-kültürel ‘kurallarına’ uyması yönündeki beklenti konusunda yerel “bölge sahiplerinin” söz birliği içinde olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Türkiyeli bir seyyar satıcı bu durumu hatırlatmak için Suriyeli komşusuna geç saatte gelen misafire “burası Suriye değil burası Türkiye tamam mı burada 12’de 11 ‘de kapı vurulmaz benim arabamda 3-5 milyarlık mal var. Ne bileceğim ne adam olduğunu çeker vururum bak (59 yaşında yerli erkek)” demiştir.

Kültürel farklar

Ankaralı komşuları, Suriyelilerin kültürel özelliklerine ilişkin yorumlarda bulunmuştur. Kendilerine, Suriye’den gelen yeni komşularıyla kültürel olarak ne gibi benzerlik ve farklılıklar taşıdıkları sorulduğunda, konuya ilişkin değerlendirmelerin, mültecilere ilişkin olumlu ya da olumsuz görüşleri ile paralellik sergilediği görülmüştür. Yani olumlu görüşlere sahip olanlar kültürel benzerlikleri, olumsuz görüşler bildirenler ise kültürel farklılıkları vurgulama eğiliminde olmuştur. Örneğin Suriyelilerle kültürel olarak bir benzerliğimizin bulunmadığını belirten katılımcı “Onlardan bir çöp alamazsın (34 yaşında yerli kadın)” diyerek paylaşımcı olmadıklarını söylemeye çalışmış ve kendilerine yapılan

yardımları eleştirmiştir. Yine “Bizler şükretmesini bilen insanlarız, onlarda şükür ve kanaat yok. Biz paylaşımcıyız onlar da yok. Kendi aralarında da yok (52 yaşında yerli kadın)” diyen bir katılımcı yeni doğum yapmış bir komşuları için evlerinden çocuk kıyafetleri getirdikleri bir anda Suriyeli kadının bu talebi geri çevirdiğini anlatmaktadır. Suriyelileri temiz, titiz, çalışkan ve uyumlu bulan bir başkası ise aile yapılarımız yönünde benzeştığımızı belirtmektedir (52 yaşında yerli erkek).

Aşağıda da örnekleri görüleceği üzere, ‘yerli’ ve ‘yabancı’ kimliklerinin inşa edildiği alanda farklılıkların parlatıldığı konular, paylaşımcı olmak, çocuk yetiştirme, vatan sevgisi, temizlik anlayışı ve kişisel bakım olarak öne çıkmıştır (Artar, 2016).

Suriyelilerin temizlik anlayışında görülen farklılıklar özellikle yerli kadınlardan eleştiri almakta ve konuy, mülteci kadınların kişisel bakımlarına verdikleri önemle ilişkilendirilerek sunulmaktadır²:

Çok pisler. Evlerinde de düzen yok. Yaşama şekilleri çok farklı. Temizlik denen mesleği bilmiyorlar. Temizlik yok sadece makyaj var (52 yaşında yerli kadın).

Kadın katılımcılarda daha yoğun rastlanan bu vurgunun aksine, babasının Suriyeli kiracıları olan bir katılımcı “Babamın [Suriyeli] kiracısı var 3 tane. Çok memnunuz... Çok iyi insanlar, çok temiz çok titiz insanlar... geçen temizlik yapıyorlardı, apartman üç katlı inanır mısın o merdivenleri bir ev gibi pırıl pırıl yapmışlar (52 yaşında yerli erkek)” diyerek genel kanının aksi yönünde bir gözlem bildirmiştir.

Yerel halkın kültürel farklılıklara ilişkin söylem kurdukları bir alan olan ‘temizlik’ konusundaki şikâyetler gelende sosyo-ekonomik seviyenin görece daha düşük olduğu İsmetpaşa bölgesinden gelmiştir. “Gözümün önünde çocuğunu oturtturuyor, diyorum gel buraya (evin tuvaletine) sok çocuğunu ne oturtturuyorsun yaz geliyor kokar diyorum. ‘Yok problem’ diyor bana çıkıyor (34 yaşında yerli kadın)” diyen katılımcının tuvalet alışkanlığına yönelik bu şikâyetine görece daha iyi şartlarda yaşanan Ulubey ve Önder mahallelerinde rastlanmamaktadır.

Çocukların “terbiyesi” de eleştirilerek bir kültürel farklılık vurgusu yapıldığı görülmüştür. Aslında tüm çocuklarda gözlemlenebilecek birtakım davranışlar ciddi eleştiriler alabilmekte ve aileler arasında çatışmalara yol açabilmektedir. “Çocukları kalkıyorlar top oynuyorlar. Ne sakinlik biliyorlar ne varlık ne de yokluk. Zivanadan çıkıyorlar. Bende gizli kalp var. Onlar merdivenden çıkarken ben korkuyorum. Kaç defa söyledim hiç kulaklarına girmedi (65 yaşında yerli kadın)” diyen katılımcı gibi pek çok Türkiye vatandaşı Suriyeli “misafirlerin” geldikleri yerin kurallarına uymaları gerektiğini vurgulamaktadırlar. Suriyeli çocukların iyi yetiştirilmediğini düşünen annelerin “eş zamanlı olarak kendi çocuklarının davranışlarına ekstra özen göstermeye” başladığına ilişkin gözlemler, çocuk yetiştirme konusunun ‘yerli’ ve ‘yabancı’ kimliklerinin inşasında kullanıldığını göstermektedir (Artar, 2016, s. 209).

Çocukların kendi işlerini kendileri görebilir şekilde yetiştiklerine ilişkin münferit bir gözlem de “iki yaşındaki çocuk kendi pantolonunu kendi giyiyor. O açıdan çok seviyorum. Kendi sorumluluklarını almışlar (52 yaşında yerli kadın) şeklinde aktarılmıştır.

Giyim kuşam konusu da yerel halkın kendilerini mültecilerden ayırmak için kullandıkları bir kültürel alan olarak karşımıza çıkmaktadır. “Çocukları çirliçiplak çıkartıyorlar, rahatsız oluyoruz (34 yaşında yerli

² Alan çalışması sırasında önceden haber verilmeden misafir olunan Suriyeli mülteci evlerinde bu konuya örnek olabilecek ciddi bir temizlik sorunuyla karşılaşmamıştır.

kadın)", "Söylemek istemiyorum ama atletle, külotla çıkıyorlar yazın" gibi ifadelerin yanında Suriyeli kadınların evde ve dışarıda tercih ettikleri giyinme tarzı yoğun olarak eleştirilmektedir.

Bölgedeki yaygın bir kanı Suriyeli kadınların özellikle evde çok bakımlı oldukları, dışarı çıkarken de evdeki kadar gösterişli olmasa da kişisel bakımlarına dikkat ettikleri yönündedir. Türk vatandaşların Suriyeli kadınlarla evlenmesi konusuyla da ilişkili olduğuna rastlanan bu mevzu 'bakımlı Suriye kadınları' ile 'temiz ve titiz Türkiye kadınları' gibi bir tablo yaratmaktadır:

Çok pisler. Evlerinde de düzen yok. Temizlik yok sadece makyaj var. Giyindikleri siyah çarşafın altında hepsi öyle süslenip püsleniyorlar (52 yaşında yerli kadın).

Çok şık hanımlar. Çok şık geziyorlar, bakımlılar. Kıyafetleri kapalı oldukları halde çok gösterişli ve şık giyiniyorlar. Onların kaşları bir ayrı güzel, hanımları bir ayrı güzel. Bakımlılar, kadınlar burada kozmetikçi dükkânları falan var, her bir şeyleri var. Onların genç kızları ile evlenenler var. Neden? Her biri sempatik ve ilgi çekici; yani inan siz bile onların içinde olun. Kızlarını görün, etkilenirsiniz (52 yaşında yerli erkek).

Ulubey Mahallesi'nde "giyim kuşamları da iyi. Çeşit çeşit giyiyorlar" gibi örneklerle bir kültürel farklılık Suriyeli kadınların lehine ortaya koyulmaktadır. Ev sahibi ve esnaf gibi ekonomik ilişkilere giren ve daha olumlu ifadeler kullanan kimseler ise "Giyinişlerimiz filan benziyor, onlar daha kapalılar bize göre peçe filan takıyorlar, hareket olarak bir yanlış davranışlarını görmedim" gibi kültürel benzerliklere vurgu yapan bir dil kullanabilmektedir.

Suriyeli bir erkeğin, kültürel farklılığı ortaya koymak amacıyla, Türkiye'deki kadınlara ilişkin olarak yaptığı bir değerlendirme yaygın bir kanıyı özetlemektedir: "Burada hayat biraz farklı Suriye'den. Kadınlar çok özgür, erkekle kadın yan yana gibi. Herkes çalışıyor problem yok ama Suriye'de kadınların çalışması daha az. Ben mesela karımı çalıştırmam (55 yaşında Suriyeli erkek)." Böyle bir vurguya, Türkiyelilerle yapılan mülakatlarda rastlanmadı.

Yerel halkın kendileri ile mülteciler arasına koymaya çalıştığı en kalın kültürel sınır milliyetçilik temelinde inşa edilmektedir. Bu konuda dört vurguya rastlamak mümkündür; (1) Öncelikle Suriyelilerin Türkiye'ye gelmiş olanları savaştan kaçmış kimselerdir³, (2) Türk milleti ise ataların canları pahasına savaştıkları bir kahramanlık tarihine sahiptir. Bu nedenle iki toplumun temelden bir kültürel farka sahip olduğu söylemi güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum yerel halkın kendi vatandaşlık konumunu yeniden tanımlamasına yol açmakta ve (3) kendilerinin aynı durumda ölme pahasına savaşacakları, çocuklarının da mülteci olacağına kendi topraklarında ölmesini tercih edecekleri konusunda ortaklaşmakta oldukları görülmüştür. (4) Aynı konunun bir başka önemli gerekçesi de bizim aynı durumda olmamız olasılığı halinde çevre ülkelerinin benzer şekilde kapılarını açmayacakları yönündeki 'ortaklaşan' görüştür. Özetlersek kurulmakta olan söylemin dört ayağını (1) "vatan hainliği" (2) "şanlı Türk tarihi" (3) Türkiye'de bir savaş olması durumunda kaçılmayacağına yönelik içilen "ant" ve (4) Zaten komşu ülkelerin kapılarını açmayacağı inancı oluşturmaktır. Konuya ilişkin örnek ifadeler şöyledir:

Savaş varsa Allah için cihat etsinler... Kalırız Türkiye de hiçbir yere gidemeyiz ki... Yani nereye gideceğiz. Amerika'da böyle bir rahatlık var mı girme-çıkma (34 yaşında yerli kadın)?

³ Söz konusu savaşın bir iç savaş olduğu sık sık hatırlatılmıştır.

Çıksın gitsinler. Herkes kendi memleketine gitsin... Bizi hiçbir yere koymazlar, kusura bakma. Almaz. Eğer ki Allah korusun, savaş çıksın, biz bunların memleketine gidelim, kapıya bastırmazlar... Hiç almazlar, Türkleri bastırmazlar. Ama geldi, girdi bunlar habersiz, hepsi. Birbirlerine haber ede ede topladılar, şimdi de çıkarmıyorlar (65 yaşında yerli kadın).

Türk bayrağını atalarımız kendi canlarını dökerek korudular, yatağımızı paylaştık vatanımızı da paylaşmayız... (Savaş çıkırsa siz gider miydiniz sorusu üzerine) Vatanımdan mı? Asla mı asla! Vatanımın bir karış toprağı için canımı bile veririm (52 yaşında yerli kadın).

Ben kesinlikle gitmezdim... Canımı veririm yine gitmem. Vatansız ölmek en kötü şey (52 yaşında yerli erkek⁴).

Yerel halkın benzer bir durumda komşu ülkelerden aynı misafirperverliği bulamayacaklarına ilişkin düşüncelerini destekler nitelikteki son bir ifadeyi de Suriyeli komşularından aktarmakta yarar var:

Orada hiçbir şeye ihtiyacımız yoktu ama burada muhtaç olduk, vallahi eşya verdiler, para verdiler, yemek verdiler, her şeyi yaptılar bizim için. Ben hep düşünüyorum, Allah size bu günleri göstermesin ama aynı olay sizin başınızda olsaydı biz sizin yaptıklarınızın çeyreğini yapar mıydık sizin için [diye] (50 yaşında Suriyeli erkek).

Sözsüz iletişim

2015 yılında bugünkünden daha fazla olan dil probleminin rağmen iki milletten komşular arasında başka yollarla kurulan etkili bir iletişimden söz etmek mümkündür. Aynı tespiti 52 yaşındaki Suriyeli bir erkek de “İçinde bulunduğumuz zor durumu anlamaya çalışıyorlar ve bir şey demiyorlar. Dil bilmediğimiz için konuşamıyoruz ama birbirimizi anlayabiliyoruz” diyerek yapmıştır.

Yine de yerel halk ile göçmenler arasındaki iletişim probleminin elbette temel nedeni ortak bir dile sahip olmamaktır. “Türkçe bilmemek zor oluyor, iletişimi çoğu zaman el işaretleriyle sağlıyoruz (35 yaşında Suriyeli kadın)” ve “Türkçe bilmiyorum iletişim biraz zor oluyor, işe de tanıdığım kadınla beraber gidip geliyoruz (34 yaşında Suriyeli kadın)” gibi ifadelerle dil engelinin sosyal yaşama olan etkisini ortaya koyan mültecilere paralel olarak yerel halktan da “Uyuşamadık kesinlikle dilini anlamıyoruz ki zaten, derdimizi anlatsak onlara (34 yaşında yerli kadın)” gibi açıklamalar gelmiş, dilin sözsüz yönleri ile anlaşmaya çalıştıkları öğrenilmiştir.

Yakın komşuluk durumunda dil engeli arada samimi ilişkiler kurulmasını engellemekte ancak karşılıklı olarak birbirlerini bilme ve anlama gibi güven uyandırıcı duyguların geliştirilmesi zorlaşmaktadır. Bu durumda daha hızlı Türkçe öğrenen çocuklar aracılık etmektedir:

Onlar konuşamıyorlar. Biz de anlatamıyoruz... Valla savaştan mı geldi başka yerden mi geldi hiç bilmiyorum... Aha şu (çocuğu göstererek) birazcık Türkçe biliyor. Biz çok güzel anlaşıyoruz (65 yaşında yerli kadın).

Fiziksel şiddet girişimlerinin bazen karşıdakine zarar vermek için değil de iletişim kurmak için kullanıldığını gördük. Örneğin çöplerin atılacağı yer konusunda anlaşmazlık yaşayan komşular herhangi

⁴ Suriyeli kadın ve erkeklerle ilgili en olumlu ifadeleri kullanan yerli katılımcılardan biridir.

bir müdahalede bulunmamış ancak birbirlerine bıçak göstererek adeta iletişim kurmuştur. Bu örnekten iletişim engelinin yarattığı şiddet potansiyelini de görmek mümkündür.

Şiddet ile iletişim engeli arasındaki bu ilişkiye yönelik bir başka örnek de bize, dilsel iletişim eksikliği nedeniyle bir olayın nasıl iki topluluk arasında farklı hikâyelere dönüştüğünü göstermektedir. Alan çalışmasını yaptığımız sırada, Suriyeli mülteci bir erkeğin yerli bir cep telefonu satıcısına bıçak çekmesi ile ilgili bir olay duyulmuş, olayın nedenleriyle ilgili çok farklı anlatılara şahit olunmuştur. Suriyelilere ilişkin genellikle olumlu değerlendirmelerde bulunan bir Ankaralının (52 yaşında yerli erkek), verdiği bir detay ise konunun daha açık bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır. Olay mülteciye bozuk telefon satılması, geri getirdiğinde ise iade alınmaması nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu örnekte görüldüğü gibi bir kısım yerli katılımcının Suriyeli mültecinin kategorik olarak yerli birisine bıçak çekmesini kabul etmediği, olayın tamamıyla değil de sadece bu kısmıyla ilgilenildiği görülmektedir.

Şiddet ve kabalık

Suriyelilere yerel halktan kendilerine yönelen kötü muamele ya da şiddet içerikli davranışlardan söz edip edemeyeceğimizi sorduk. Çoğunlukla şiddet ya da kötü muamele görmediklerini belirten kişiler Türkiye'nin ya da Ankara'nın farklı bölgelerinden de bu tür haberler almadıklarını vurgulamıştır. Ancak birkaç olay kimi bölgelerde ayrıntısı bilinmeden anlatılmıştır. Bunlardan bir tanesi medyaya da yansımış olan Altındağ'da Suriyelilerin yaşadığı apartmanın ateşe verilmesi hadisesidir.

Aşağılayıcı sözler söylemek, zaafı ile alay etmek, aşırı genellemeler, suçlamak, küfür etmek küçük düşürmek, hakaret etmek, yüksek sesle bağırma, tehdit etmek olarak örneklendirebileceğimiz sözel şiddet Suriyelilerle yerel komşuları arasındaki dil engeline takılmaktadır. Bu da dilin sözsüz hallerinde bir iletişime neden olmakta ve saha çalışmamız sırasında bağırma, kızgınlık ifade edecek şekilde tepkiler vermek, çocukları azarlamak gibi biçimlerde gözlemlenmiştir. Yerel halkın Suriyeli komşuları tarafından duyulabilecek şekilde hakaret ve eleştirilerde bulunduğu görülse bile bu ifadeler karşı tarafa geçmemektedir. "Uyuşamadık kesinlikle dilini anlamıyoruz ki zaten derdimizi anlatsak onlara (34 yaşında yerli kadın)" diyen katılımcı dertlerini anlatmak için bağırıldıklarını belirtmiştir.

Sahada gözlemlenen psikolojik/duygusal şiddet örnekleri olmuştur. Muhatap almama, kötü kötü bakma, arkasından bağırma, parmakla işaret etme, aynı ortamda bulunmaktan kaçınma, çocukların oynamasına ve konuşmasına izin vermeme, korkutma, eşyasına zarar verme, verdiği yemeği yememe, yardımcı olmama, yaşam alanlarını kısıtlama, güvenilir bulmama, önyargılı olma, aşağılama, üst makamlara şikâyet etme, haklarında insan onurunu zedeleyici yorum yapmayı ve yaymayı hak görme gibi tutum ve davranışlara ilişkin örnekler saha çalışması sırasında gözlemlenmiştir.

Ekonomik haklardan mahrum kalmalarını isteme, devlet yardımlarını eleştirme, hırsızlıkla suçlama, istihdam ve yardım olanakları anlamında rakip görme ve devlet politikasını eleştirme gibi ekonomik içerikli olumsuz değerlendirmelerle de karşılaşmıştır. En çok duyduğumuz ekonomik içerikli kötü muamele örnekleri işçi-işveren ilişkilerinde yaşanmaktadır. Parasını alamayan, işten çıkartılan ve sürekli olarak bunun korkusunu yaşayan Suriyeli işçilerden birinin eşi "Türkler her şey kendi istedikleri gibi olsun istiyorlar, ya yaşamak için her şeye susacaksın ya da işi bırakıp gideceksin (23 yaşında Suriyeli kadın)" diyerek kocasının patronuyla yaşadığı sıkıntıları anlatmıştır.

Şiddetin başka görünümü olarak mültecilerin mağduru olduğu hırsızlık hikâyelerinden söz etmek mümkündür:

Mesela dün akşam hırsız geldi. Evin aşağısında kömür ve tahta vardı, kapıdaki kilidi kırıp onları alıp götürdüler, çocuklarda gördü hırsızı. (35 yaşında Suriyeli erkek).

Mahalleyi seviyoruz ama hırsızlar var, hırsızlardan çok korkuyoruz. Gündüz vakti evimize girdiler, ne bulsalar çalıyorlar... Artık hiç pencere açmıyoruz evde (26 yaşında Suriyeli kadın).

Kızım, öğlen vakti bana misafiriğe geldi eve döndü baktı bütün eşyalarını çalmışlar (35 yaşında Suriyeli erkek).

Gerek basından gerekse araştırmamız dâhilinde gerçekleştirilen mülakatlar bir takım tartışmalarda fiziksel temasa varan davranışların az da olsa yaşandığını ortaya koymaktadır. Bunun dil sorunundan da kaynaklandığı görülmektedir. Bir Suriyeli ile bir Türkiyelinin aynı olayı farklı biçimlerde anlattığını gördüğümüzde aradaki yanlış anlaşılmanın şiddete neden olabilme potansiyelini anlamış olduk.

Başka bölgelerde yaşanan şiddet olaylarına ilişkin haberlerin mülteciler tarafından fazlaca takip edilmediği gözlemlenmiş, televizyonda İstanbul ve Antep'teki haberleri görüp tedirginlik yaşadığını belirten bir katılımcı ise yaşadıkları bölgede rahat oldukları için bu endişesinin kısa sürede kaybolduğunu ifade etmiştir (35 yaşında Suriyeli erkek).

Alan çalışması sırasında Türkiyeli bir erkek ile Suriyeli bir kadının evliliğinde yaşanan duygusal, ekonomik ve fiziksel şiddet davranışlarına örnek teşkil eden bir hikâye dinlenmiş, bundan kaynaklı endişeler yaşandığı öğrenilmiştir. Çalışmada, taciz ve zorlama gibi davranışlar içeren cinsel şiddet kavramına ilişkin bir örneğe ise rastlanmamıştır. Tersine "Türk komşularımız var, değil kötü gözle bakmak kafalarını kaldırıp bakmıyorlar bile hiç görmedim öyle bir olay, duymadım da (30 yaşında Suriyeli kadın)" ifadelerin daha yoğun olduğu görülmüştür. Yalnızca bir katılımcı kendisine yönelik bir ısrarı ve bundan duyduğu rahatsızlığı şöyle aktarmıştır:

Evet, öyle olaylar oluyor. Dün ben hastanedeydim, başıma geldi böyle bir olay. Bir buçuk saat beni rahatsız etti, nereye gitsem peşimden geldi, telefon numaran, telefon numaran diyerek geziyordu peşimde. Çok korktum. Sonra döndüm Arapça bir şeyler söyledim kendisine, bağırdım, hastaneye benimle birlikte giden tercüman gidip konuştu adamla öyle kurtuldum. Bu tür olaylar oluyor, kadınlara kötü gözle bakan erkekler var (24 yaşında Suriyeli kadın).

Suriyelilerin Önder ve Ulubey Mahalleleri'ndeki kümelenmiş halleri yerel halk ile daha az muhatap olmaları sonucunu doğururken, tersine İsmetpaşa'da iki topluluk üyelerinin daha iç içe yaşadığı ve buna bağlı olarak çatışma ve yerel halktan gelen şikâyetlerin daha yoğun olduğu görülmüştür. Kendi içlerine kapanarak 'görünmez olmak' sorunlardan uzak durmanın bir stratejisi haline gelmiştir. İki bölge arasında, yerleşen mültecilerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapıları yönünden de farklılıklar olduğu söz konusu çatışmanın yorumlanmasında önemli bir detay olarak akılda bulundurulmalıdır.

Suriyeli erkeklerin Türkiyeli genç kadınlara yönelik tacizine ilişkin örnek bir İsmetpaşa Mahallesi sakininden gelmiştir.

Suriye'nin delikanlı delikanlı oğlanları gelip geçiyor. Onlar sarkıntılık yapıyorlar. Bundan 2 ay önce bizim aşirette bir kıza laf atmış oğlanlar... Oğlanı dövmeğe yürümüş bizim aşiret.

Bundan 1,5 ay önce Yunus Polisleri büyük ekipler geldi. Gözünü tuttuğunu aldı Suriyelileri götürdü tekrar 10 gün sonra tekrar geri geliyorlar (34 yaşında yerli kadın).

Mülteci gelinler

Burada iki topluluk arasındaki duygusal ilişkiler ve evliliklere daha detaylı değinmek yerinde olacaktır. Evlilikler genellikle Türkiyeli erkekler ile Suriyeli kadınlar arasında gerçekleşmekte ve bu biçimi ile 'normal' karşılanmaktadır. Bazen bu evlilikler mültecilerin mağduriyetin giderilmesine yönelik bir "lütuf" gibi sunulabilirken Türkiyeli kadınların mülteci erkeklerle evlenmesi sıcak karşılanmamaktadır. Başlı başına bir araştırma konusu olan bu durum, kadın-erkek ilişkilerinin iktidarın sembolik bir alanı olarak işlev gördüğünü anlatır.

Alanda, kadın-erkek ilişkilerine yönelik bir 'kandırma' retoriği dikkati çekmiştir. Suriyeli kadınların düşük başlık paraları ile Türkiyeli erkeklerce "kandırıldığı" ya da Suriyeli kadınların çok süslenerek Türkiyeli erkekleri "kandırdığı" gibi yorumlarla karşılaşmıştır. Suriyeli kadınlarla Türkiyeli erkeklerin evliliklerine ilişkin birçok örnekle karşılaşılmasına karşın Türkiyeli kadınların Suriyeli erkeklerle evlenmesine henüz sıcak bakılmamaktadır. 'Mülteci gelin' olayları "Altın istemiyor, bir şey istemiyor, çeyiz istemiyor. Bana varacan mı? Varacam. Gel haydi, elinden tutuyor, yallah" gibi anlatımlara konu olmuştur. Türkiyelilerin kızı 'veren' değil 'alan' taraf olarak birtakım üstünlükler kurduğu düşünülmektedir. Çünkü yerel halk kendinden emindir ancak genç kadınlarını "teslim edecekleri" Suriyeli ailelere henüz güvenmemektedir. "Türkler bizlerden kız alıyorlar ama kız vermiyorlar Suriyelilere (30 yaşında Suriyeli kadın)" diyen katılımcının anlattığı, Türkiyeli bir erkekle evlenen görümcenin başına gelen talihsiz olay aslında, evlilikler konusunda, Suriyelilerin de yerel halka olan güvenini sarsacak niteliktedir. Söz konusu evliliklerin bütünüyle karşılıklı güven ilişkisine dayandığını düşünmenin eksik olacağını gösteren bir örneğe göre mültecilikten kaynaklı ekonomik şartlar belirleyici rol oynamaktadır:

Eşlerine sadıklar. Yani cazibeli hanımlar çekici hanımlar yani. İnsan düşünüyor. Birde çoğunun eşi ölmüş gelmiş burada akrabasının yanında mecburiyetten evlenmek zorunda kalıyorlar. Adamın nüfusu kalabalık kızlarının çocuklarının bir an önce evlenmesini istiyorlar, isteyen olduğu zaman geri çevirmiyorlar (52 yaşında yerli erkek).

Alan çalışmasında Suriyeli bir erkekle evlenen Türkiye vatandaşı bir genç kadınla görüşme yapılmıştır. Bu nadir örnek, Urfa'dan gelen gelinin ailesi ile mülteciler arasındaki uzak bir akrabalık ilişkisine dayanmaktadır. Mültecilerin Ankara'ya gelişi bu akrabaları sayesinde olmuştur. "Güzel bir gelinlik istedim onu aldılar, güzel bir yerde düğünümün olmasını istedim onu da yaptılar. İstedğim her şeyi yaptırdım" diyerek evliliğinden memnun olduğunu dile getirmiş ve mülteci gelinlerden daha avantajlı olduğu izlenimi yaratmaya çalışmıştır. Türkiyeli erkeklerle Suriyeli kadınlar arasındaki evliliklere ilişkin sorumuz karşısında anlatılan bir öykü ise manipülasyon, duygusal, fiziksel ve ekonomik şiddet davranışları içermektedir:

Oluyor öyle evlilikler, bence güzel bir şey, bizler kardeşiz zaten. Ancak kötü olaylarda oluyor, kızları evlenmek için alıp birkaç ay sonra kapının önüne atıyorlar. Böyle kötü olaylar da oluyor. Biri geldi, Suriyeli bir tanıdığım evlendi, arabam, evim, işim, param her şeyim var demişti, evlendiler. 4 ay sonra baktık ki evi kira, araba kendisinin değil, parası yok, üstelik birde dövüyordu kızı. Evlenirken taktığı altınları da alıp kapının önüne attı kızı. Şimdi biri gelip de bizim kızlardan biriyle evlenmek istediğinde o olaylar aklımıza geliyor ve korkuyoruz (24 yaşında Suriyeli kadın).

Bu örnekte sıralanan olumsuz davranışların yerel halkın kendi aralarındaki ilişkilerinde de görülmesi muhtemeldir. Ancak kadının ve ailesinin mültecilik halinin şiddet içerikli davranışta bulunma ve yalan söyleme kolaylığı sağladığı dikkati çekmiştir. Mülteci gelinlerle ilgili çalışmalarda mülteci kadının zayıf konumu nedeniyle evliliğe yönelmesinin yanında manipülasyon etkisi de dikkate alınmalıdır.

Mülteci katılımcılardan birinin eşi “ben böyle bir evliliğe aracı oldum. Kadın çok memnun adam da çok memnun (30 yaşında Suriyeli kadın)” diyerek söz konusu evliliklerin güzel olabileceğini vurgulamıştır. Yakınından edindiği benzer bir deneyimi anlatan başka bir katılımcı ise olumlu bir evlilik deneyimini şöyle anlatmıştır:

Adamın biri evlenmiş geçen gün, Arapçası var; Arabistan’da kalmış. Eşinden ayrılmış Suriyeliyle evlenmiş. ‘Sorun sıfır’ diyor adam... Yani erkeğe karşı saygısı sevgisi, yani ilgisi çok büyük diyor. Sahip çıkıyormuş erkeğine eşlerine çok bağlı insan olduklarını söylüyorlar (52 yaşında yerli erkek).

Suriyeli – Türkiyeli evliliğinin zorlukları üzerine yorum yapan mülteciler de olmuştur. Bu kişilerden birisi, Suriyeliler ülkelerine döndüğünde gelin olan kızın Türkiye’de kalması nedeniyle ailesiyle görüşemeyeceğini ifade eden 35 yaşındaki Suriyeli bir erkekti. Diğerleri ise dil ve kültür sorunlarına değinmiştir:

Ben bu evliliklerin zor olduğunu düşünüyorum. Türk bir erkeğin Arap kızla evlenmesi ya da Arap bir erkeğin Türk bir kızla evlenmesi bence zor bir iş. Anlamıyorlar birbirlerini dil açısından çok zor. Dil sorunu biraz çözülse bile başka bir sürü problem olur, bence çok zor bu evlilikler, ama oluyor (27 yaşında Suriyeli kadın).

Bizce zor olur bu evlilikler. Dil en büyük sorun ama bilmiyorum belki de iyidir (35 yaşında Suriyeli kadın).

Çocuklar oynar

Sık karşılaşılan “çocuklar Türkçe konusunda büyüklerden, bizlerden daha şanslı daha çabuk öğreniyorlar (35 yaşında Suriyeli erkek)”, “çocuklar daha çabuk öğreniyorlar, büyük için biraz daha zor her şey (35 yaşında Suriyeli erkek)” düşüncesi yetişkinlere göre daha fazla sosyalleşme imkânı bulabilmeleri ile de ilgilidir çünkü çocuklar yeni komşularına görece daha önyargısız yaklaşabilmektedirler:

Çocukların mahalleden Türk arkadaşları var ama Türkçe bilmiyorlar bakıyorum sağır dilsizler gibi el kol hareketleriyle anlaşıyorlar, oyun oynuyorlar, aralarında bir problem olmadı şimdiye kadar (35 yaşında Suriyeli kadın).

Suriyeli çocuklarla Türkiyeli çocukların çok yoğun olmasa da oynadıkları, yetişkinlere nazaran daha fazla iletişim kurdukları gözlemlenmiştir. Ancak mültecilerin bir araya toplanmış halde yaşamaları ve dil engeli gibi nedenler çocuklar arasına da sınırlar koyabilmektedir:

Suriyelilerle oynuyorlar genelde, çok Suriyeli var burada (35 yaşında Suriyeli erkek).

İki halkın çocuklarının bir arada oynamasını engelleyen bir başka etmen de Türkiye vatandaşlarının kendi çocuklarını Suriyeli çocuklarla oynamamaları konusunda uyarımlarıdır. Bu durum birkaç kere alan çalışması sırasında gözlemlenmiş, bu uyarıya göre Suriyeli olanlardan uzak durmaya çalışan çocuklar

olduğu görülmüştür. Kendi torunlarının Suriyeli çocuklarla oynamasını istemeyen bir katılımcı “Şimdiden bizim çocukları dövüyorlar... Oynatmam korkuyorum. Ne yapacaklarını bilmiyorum (65 yaşında yerli kadın)” diyerek düşüncesini açıklamıştır. Yerel sakinler çeşitli nedenlerle kendi çocukları ile Suriyelilerinkilerin oynamasını istemezken bunun nedenini karşı tarafta bulan bir katılımcı ise “Suriyeli çocuklar biraz ırkçı gibi görünüyor, kendi aralarında onuyorlar (45 yaşında yerli erkek)” demiştir.

Esnaf ve Ev sahipleri ile ilişkiler

Suriyeli mültecilerle yerel esnaf arasındaki ilişkilerin iyi olduğu “Esnafı aramız iyi alışverişimizi yapıyoruz, bir problemimiz yok (35 yaşında Suriyeli kadın)” gibi ifadelerle sıkça ortaya konmuştur. Suriyelilerle ekonomik ilişkiler içerisine giren esnaf ve ev sahiplerinin ailelerin mültecilik durumlarına ilişkin daha olumlu, empatik, merhametli ve liberal tutumlar takındığı görülmüştür.

Bu kardeşlerimiz zorda olmasalar gelmezlerdi. Ben niye başka bir yere kiraya gitmiyorum. Adamın evi yıkılmış, köyü yıkılmış, çaresiz kalmış. Vatanında korkmuş. Korkmasa ne yapacak. Ya canından olacak ya hanımını kaybedecek ya çocuklarını kaybedecek. Son çare çıkıp gelmekte bulmuşlar. Ben Suriyelilerden memnunum (Ev sahibi).

Önce biraz çekiniyorlar, bakıyorlar nasıl davranacağız filan [diye], iyi yani bence bir sorun yok, herkes çok şikâyet ediyor ama sonuçta onlar da insan, git gide dünya küçülüyor, daha farklı insanlarla karşılaşacağız diye düşünüyorum (Esnaf).

Bizim kiracılarımız da gerçekten çok iyiler, hiçbir şikâyetimiz filan da yok... hanım hanımcaklar hanımları, hepsi iyiler (Ev sahibi).

Benim Suriyelilerle hiçbir şekilde sürtüşmem olmadı. Bayram satış yaparken ben ağladım. Neden? Elimde kalan malları dışarıya dökmüştük. Gelenler onlardan aldılar... Yardımlar dağıtılırken ihtiyacı olan gözetilmelidir. Hiç kimseden şikâyetim yok. İnsan olması önemli... Allahım yoldan şaşırtmasın. Ben kimseyi karalamam. Onların durumuna da kimseyi düşürmesin (Esnaf).

Babamın [Suriyeli] kiracısı var 3 tane. Çok memnunuz Türklerden iyi kirayı günü gününe öderler (52 yaşında yerli erkek).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, tıpkı yerel halkın Suriyelileri eleştirirken kendi kimliklerini ‘temiz, duyarlı ve vatansız’ olarak yeniden üretmeleri gibi, onlarla ekonomik ilişkiler kuran yerlilerin de aynı şekilde kendilerini daha özgürlükçü veya yardımsever konumlandıkları görülmektedir.

Mahalle muhtarını tanımadıklarını, hiçbir Türkiye vatandaşıyla muhatap olmadıklarını vurgulayan kimi Suriyeli katılımcıların en çok iletişim kurdukları kişilerin esnaf ve ev sahipleri olduğu görülmüştür. Geliştirilen zorunlu ekonomik ilişkiler sosyalleşme sürecini hızlandırmaktadır. Ancak Suriyelilerin yalnızlığı ve korumasızlığı bazı ev sahiplerinin pervazsız davranışlarına neden olabilmektedir. Alan çalışması sırasında birebir şahit olduğumuz böyle bir olayda mülteci kiracı aşağıdaki ifadeleri sarf ederken ev sahibi, elektrik faturasının fazla gelmesinden şikâyetçi olarak müdahalede bulunmaktaydı.

20 günde bir gelip kira istiyor. Çocuklarım korkuyorlar geldiğinde çok bağıyor. Elektrik parası çok gelmesin diye televizyon getirmemize izin vermiyor, buzdolabına izin vermiyor.

Odada sadece bir lambaya izin veriyor, süreklide gelip elektrik parası istiyor (34 yaşında Suriyeli kadın).

Bu nedenle spesifik olarak yalnızca ev sahiplerine yönelik olumsuz görüş bildiren bir katılımcı “[Muhtar] görmedim hiç, tanımıyorum sadece ev sahibi gelip gidiyor... Ev de değil bir oda. Ev sahibimiz bizi çok yoruyor”, “Burası güvenli, savaştan uzak, insanlar çok iyiler ama dediğim gibi sadece ev sahibi sorun (34 yaşında Suriyeli kadın)” gibi ifadelerle konuyu sürekli ev sahibine getirmiştir.

Mültecilerin yoğun olarak yerleştikleri Ulubey ve Önder Mahallelerinde Suriyeli esnafın dükkânlar açarak kendi ürünlerini sattıkları görülmüştür. Bu sayede birbirleri ile dayanıştıkları “Evimizin yakınındaki esnaflar Suriyeli. Birbirimize yardım ediyoruz. Mesela şimdi iş [ve para] yok. Ama gidip evime meyve sebze alıyorum, çalıştığım zaman ödeyeceğim, bu şekilde yardımlaşıyoruz (35 yaşında Suriyeli erkek)” şeklinde ifade edilmiştir.

Psiko-Sosyal Durum

Katılımcılara Ankara’daki yeni yaşamlarında karşılaştıkları en önemli sorunları, varsa korku ve endişe kaynakları, neler bekledikleri ve hayal ettiklerinin yanı sıra umutları ve tüm bu şartlar altında mutlu olup olmadıkları sorulmuştur. Tablo 3’te özetlendiği üzere en önemli sorunlar işsizlik ve işle ilgili meseleler, yoksulluk, ev sahiplerinin kira konusundaki yoğun baskıları, dil ve eğitim eksikleri olarak ifade edilmiştir.

Tablo 3. Psiko-Sosyal durum özeti

En önemli sorun... • İş bulamamak• Ev sahibinin tacizleri• Para• Paramızın değeri yok• Dil• Eğitim	Beklenti ve Hayaller... • Güvende olmak• Savaşın bitmesi• Çocukların eğitim alabilmesi• Türkiye’deki sosyal hakların artması• Yaşayalım yeter
En önemli korku ve endişeler... • Çocukların gelecekleri• Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin sınır dışı etmesi• Uyuşturucu kullanıp gürültü yapanlar• Kentsel dönüşümle evsiz kalmak• Hırsızlar• Hasta olan çocuğunu tedavi ettirememek• Çalıştırıp para vermeyen işyeri sahipleri• Belirsizlik• Suriye’de kalmış olan muhalif çocuklarının ölüm haberini almak	Mutlu Olmak ve Güvende Hissetmek... • Mutluyuz çünkü hayattayız• Güvende olduğumuz için mutluyuz• Rahat uyuyorum, mutluyum.• Mutluyuz çünkü karnımız doyuyor ve bir aradayız• Mutluyuz, Türkiye’yi çok sevdik.

Endişelerden hareketle mülteci aileler gelecek beklentileri üzerinde de konuştu. Beklenti ve hayalleri, ülkelerinden ayrılmak zorunda kalma nedenleri olan savaş ortamı ve güvensizlik duygusunun ortadan kalkmasına yönelikti. Çocukların eğitim alması da önemli bir beklentileriydi. Ayrıca gelecekle ilgili beklentilerinin düşük olduğunu ifade edenler de oldu:

Geleceği hiç düşünmüyorum artık sadece yaşadığım anı düşünüyorum. Gelecek ya da yarın yok artık sadece yaşadığın gün. Zamanında çok düşündük geleceği, yatırım yaptık, iş kurduk, ev yaptık hepsi uçtu gitti, boşa. Gelecekle ilgili bir düşüncem yok artık (35 yaşında Suriyeli erkek).

Savaş ortamındaki ölüm korkusundan kurtulmuş olmak mülteci ailelerin toleranslarını arttırmış görünmektedir. Daha düşük beklenti ve yerel halka yönelik yüksek anlayış ifadelerine rastlanmıştır:

...ama şükür şimdi yaşıyoruz, ekmek yiyoruz buna da şükür... Kendimizi güvende hissediyoruz, hiç olmazsa uçak sesi yok, korkularımız geçti (35 yaşında Suriyeli kadın).

...biz kendimizi burada güvende hissediyoruz (35 yaşında Suriyeli kadın).

Bu güvenlik hissi mültecilerin rüyalarını da etkilemiş görünmektedir. Suriye'deki savaş ortamından ayrılıp Türkiye'de görece rahat koşullara ulaşan mültecilerin rüyalarının da değişim gösterdiği söylenebilir. Şüphesiz güvende olma hissi insanların rüyalarını da olumlu yönde etkilemiştir:

Hayır, [kötü rüyalar] görmedik. Türkiye'ye geldikten sonra çok rahatladık, beynimiz rahatladı (35 yaşında Suriyeli erkek).

Türkiye'ye gelmeden önce geceleri uyuyamıyordum düşünmekten, her an üzerimize bomba düşebilir diye korkuyorduk. Çocuklarım için korkuyordum, uykuya dalınca uçak sesleri duyuyordum rüyamda ve uyanıyordum. Türkiye'ye geldikten sonra rahat uyku uyumaya başladım, artık kötü rüyalar görmüyorum rahatladım (27 yaşında Suriyeli kadın).

Suriye'de başlayan kötü rüyalarının devam ettiğini belirten iki katılımcı "uçakların havalanıp bomba attığını görüyorum (30 yaşında Suriyeli kadın)" ve "Sürekli havalanan uçaklar görüyorum rüyamda, her yeri bombalıyorlar, etrafta ölü insanlar (24 yaşında Suriyeli kadın)" ifadeleriyle korkularını paylaşmışlardır.

Diğer cevaplarla paralel olarak, endişeleri ve korkuları üzerine sorular yönelttiğimiz mülteciler, çocukların gelecekleriyle ve Türkiye'den sınır dışı edilmeye ilgili korkular yaşıyordu. Kentsel dönüşüm bölgesinde yaşadıkları için evsiz kalmaktan, bölge halkının kendilerine yönelik suç teşkil eden davranışlarda bulunmasından ve emeğinin karşılığını alamamaktan korktuğunu belirtenler de olmuştur.

Suriyeli bir annenin aşağıdaki endişesi, mülteciliğin diğer dezavantajlılıklarla bir araya geldiğinde çarpan etkisi yaparak çaresizlik yarattığını göstermektedir. Vatandaşı olduğu ülkede çocuklarına iyi bir gelecek verme amacına sahip ebeveynlerin mülteci annelik ve mülteci babalık deneyimleri üzerine kafa yormak gerekir.

Oğlum için çok üzülüyorum tedavi olamazsa ayağı kısa kalırsa büyüdüğünde çok üzülecek. Şimdi özel yüksek tabanlı ayakkabı giydiriyorum ama büyüyor, büyüdüğünde ne olur bilmiyorum (26 yaşında Suriyeli kadın).

Tablo 3'ün dördüncü kutucuğunda yer alan mutluluk ve güvenlik ilişkisi ise mültecilerin kendileri tarafından kurulmuştur. Mutluluğu güvenlikten ayrı sunamadıkları için iki konu bir arada ele alınmaktadır. Hayatta kalmak, rahat uyumak, karınlarının doyması, güvende olmak mutluluk kaynakları olarak sunulmuştur.

Ankara'daki Mültecilerin Geçim ve Ekonomik Yaşam Deneyimleri

Akın Bakıoğlu

Türkiye'deki yerel mevzuatlar uyarınca, ülkeye pasaportları ile giriş yapan Suriyelilerin diğer yabancı uyruklular gibi çalışma izni başvurusu yapmaya hakları vardır. Yasal olarak yabancıların çalışmaları konusunda hukuki bir engel olmasa da çalışma izni işverenin başvurusu üzerine verilmektedir. Ayrıca çalışma izni için başvuru pozisyonlarda çalışacak Türkiye vatandaşının da bulunmaması gerekmektedir. Ülkede bulunan çoğu Suriyelinin pasaportu bulunmadığından mevcut durumda bu haklardan yararlanamamaktadırlar.

Geçici koruma statüsündeki Suriyeli mülteciler ise Türkiye'de altı aylık geçici koruma süresini doldurduğu takdirde yine işverenin müracaat etmesiyle çalışma hakkı kazanarak sigortalı çalışan olabilirler. Sağlık meslek mensupları sağlık bakanlığından eğitimciler ise milli eğitim bakanlığından ön izin olarak sigortalı bir şekilde çalışma iznine sahip olabilirler.

Yasal düzenleme olsun ya da olmasın, mülteciler ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak durumundadır. "İş en önemli şey iş, iş varsa başka sorun yok (19 yaşında Suriyeli erkek)" ifadesinin Altındağ bölgesinde yaşayan çoğu mülteci için geçerli olduğu söylenebilir. Her ne kadar Suriyelilere yönelik görece düzenli bir sosyal yardım sistemi oluşmuşsa da her insanın temel ihtiyaçları dışında da ihtiyaçları vardır ve bunların özgür bir şekilde karşılanması çalışmaya bağlıdır.

Çalışma ve Yaşam Alanı Arasındaki İlişki

Sosyal bilimlerde genel bir kanı olarak bir şehre yeni göç edenlerin, çalışma yerlerine göre yaşam alanlarını konumlandıkları bilinmektedir. Suriyeli mültecilerin Ankara özelinde Altındağ ilçesinde yoğun bir şekilde yaşamalarının en temel nedeni, bu bölgedeki iş olanaklarının fazla olmasıdır. İş olanaklarının fazlalığı, iş gücüne uygunluğu da ifade eder. Çalışma yerlerine ulaşım, o bölgedeki insanların nerelerde oturdukları, nasıl sosyalleştikleri, neden o işlerde çalıştıkları vb. gibi durumlar bir bütün olarak kişilerin sosyal hayatlarını oluşturur.

Özellikle siteler bölgesindeki küçük sanayi işletmelerinde geçici işler bulabilen Suriyeliler, hayatlarını idame ettirmek için gerekli geliri sağlayabilmektedirler. Altındağ'da Suriyelilerin erişebilecekleri iş olanakları diğer ilçelere oranla daha fazladır. Bunun yanı sıra, ilçenin ilgili yerlerinin kentsel dönüşüm bölgesi kapsamında olması sebebiyle kiralar da Ankara'nın diğer semtlerine göre ucuzdur. Ayrıca önceden buraya yerleşen Suriyelilerin varlığı da bölgeyi çekici yapan faktörler arasındadır.

Ailem Ankara'daydı ben onun için geldim Ankara'ya ama Ankara'da iş var o yüzden Ankara'ya geldiler. Ankara'da iş çok. Mesela Urfa'da, Maraş'ta işçi ücretleri çok düşük ama kiralar çok pahalı, Ankara'da tam tersi kiralar düşük işçi ücretleri pahalı. Adana'da, Urfa'da, Maraş'ta 3 aylık, 6 aylık, bazen 1 yıllık kirayı peşin istiyorlar. Burada kiralarda aylık, o konuda da burası daha rahat. Ankara'daki Suriyelilerin büyük çoğunluğu bu mıntıkada çünkü burası Sitelere yakın çok iş var burada, herkes mobilya işinde çalışıyor. Yemek birazcık pahalı sadece burada ama iş varsa yemekte var, iş olmazsa yemek de

olmaz. Eğer çalışıyorsan bir şey çok pahalı gelmez insana çünkü paran var, eğer çalışmıyorsan ucuz olsa bile pahalı çünkü paran yok. (35 yaşında Suriyeli erkek)

Ankara'da iş imkânının olduğunu duyduk o yüzden Ankara'ya geldik. Türkiye'ye geldiğimizde ilk önce Konya'da kaldık biraz. Ama orada hiç iş imkânı yoktu. Kimse bizi işe almadı. Yaşayamazdık orada. Suriye'de iken birikmiş param vardı aslında. Ama Halep'ten Türkiye'ye gelmek için 6000 lira istediler. Bizde kaçabilmek için verdik parayı. Biriktirdiklerimin büyük kısmı bundan dolayı bitti. Yaşamımızı devam ettirmek için para kazanmamız gerekiyordu. Ankara'da iş imkânlarının olduğunu duyunca da hemen buraya geldik (52 yaşında Suriyeli erkek).

Özellikle belli bir bölgeden ya da ülkeden gelen çok sayıda işçinin kendisinden farklı çalışma kültürüne sahip bir ülkeye toplu düzensiz şekilde göçleri istidam imkânlarını sınırlar. Suriye'deki iç savaş sonrası gelenlerin öncelikle sınıra yakın illerde ikamet etmeleri, bir yandan bu illerdeki kiralara artmasına neden olurken diğer yandan da o illerdeki iş imkânlarının azalmasına yol açmıştır. Yüksek kira - düşük gelir arasında kalan ve Suriye'deki toplumsal düzenin giderek kötüye gitmesiyle geri dönüş umutlarını yitirmeye başlayan mülteciler merkez illere göç ederek kalıcı işlerde çalışmayı talep etmişlerdir:

Öncesinde Reyhanlı'ya gitmiştik. Orada kalacak yer ararken adamlar kişi başı 50 liradan kiraya vereceklerini söylediler. Biz de kalabalığımızı kabul etmedik. Ankara'ya geldik. Burada gerçekten daha çok iş imkânı var ve eşyalar daha ucuz. Tüm akrabalarımızla burada kalıyoruz o da çok güzel oluyor (45 yaşında Suriyeli erkek).

Akrabalarımız bizden önce buraya gelmişlerdi. Bize de buraya gelmemizi söylediler. Hem Ankara, Gaziantep'ten, İstanbul'dan daha ucuz. Daha az parayla yaşayabiliyoruz. Tabii ki iş imkânları da daha fazla (57 yaşında Suriyeli erkek).

Şu anda eşim ve oğlum çalışıyor. Eşim Ankara'ya geldiğimizden beri çalışıyor. Buradaki akraba ve komşularımıza iş aradığını söyledi onlara sordu. Sonra onların da yardımıyla rahat bir şekilde iş buldu. İyi kazanıyor. İhtiyaçlarımızı karşılayabiliyoruz. Yemek alabiliyoruz (42 yaşında Suriyeli kadın).

Burası kırsal kesim olduğu için burada ev kiralari daha ucuz olduğu için. Birde burada zaten yıkım olayı falan olduğu için bura imara geçti. Burada yıkım olayı var. Ev sahibi kiracılar, burada yıkım olayı olduğu için buralar boş kaldı. Dükkânlar boş kaldı, kiralık yazıları asıldı. Suriyeliler bir aile geldiyse, o aile on aile getirdi. Yani çoğaldıkça çoğaldılar (52 yaşında yerli erkek).

Gelen mültecilerin iş piyasasına erişimlerini kolaylaştıran en önemli etken akrabalık ilişkileridir. Hemşerilik ve akrabalık ilişkileri, yabancıların yeni geldikleri yerlerde hem eski gündelik alışkanlıklarını devam ettirmeleri hem de kendilerini güvende hissetmeleri için önemli ilişkilerdir. Ayrıca bu ilişkiler, bölge hakkındaki tecrübe aktarımı sayesinde yeni gelenlerin iş piyasasına erişimleri, ev kiralamaları ve yardımlar hakkındaki bilgi edinmeleri gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında işlevsel öneme sahip imkânları elde etmede kolaylıklar olmaktadır.

Mültecilerin iş piyasasına erişme isteklerinde katalizör işlevi gören temel güdünün kampta yaşamama güdüsü olduğu söylenebilir. Kamp dışı yaşam kira ve diğer yaşamsal zorunlu giderlerin karşılanmasını gerektirmektedir. Suriyelilerin ülkelerini terk etmeden önce nereye gidecekleri hakkında yaptıkları

araştırmalarda çevre ülkelerdeki kamplar hakkında olumsuz haberlerden etkilendikleri ve özgür bir yaşam sürebilmek için kamp dışında yaşamı seçtikleri söylenebilir.

Önce Antep'e gittik, Antep'te iş yok ve herkesi kampa gitmeye zorluyorlar. Sonra haber aldık, Ankara'da karton toplama işi var, bizde Ankara'ya geldik. Karton, demir toplayıp satıyoruz. Geçindiriyoruz kendimizi. Nerde iş varsa çıkar gideriz biz oraya, kendimize bakarız. Evi olanlar bir yere gidemez kalır orada, böyle daha iyi (19 yaşında Suriyeli erkek).

Saha çalışması sırasında yapılan gözlemler uyarınca, Siteler sanayi bölgesinde bulunan hemen her işletmede Suriyeli bir mülteci çalışanın geçmişte ya da günümüzde istihdam edilmiş olduğu söylenebilir. Altındağ'da yaşayan bir kişinin söylediği gibi "Sadece burası değil ki nereye adım atsan her tarafta onlar var. Burada iş imkânları fazla olduğu için yapabildikleri için en çok burada, cadde üzeri her taraf Suriyeli (39 Yaşın yaşında yerli erkek).

Bölgenin kentsel dönüşüm alanı olması her ne kadar yerli nüfusun buradan göç etmesine neden olsa da halen ciddi bir yerli nüfusun varlığından söz edilebilir. Hali hazırda siteler sanayi bölgesinde çalışmakta olan ve bölgede ikamet eden yerlilerin Suriyeli varlığından genel olarak rahatsız oldukları söylenebileceği gibi, kentsel dönüşüm sebebiyle boşalan konutların kira değerlerinin artması ve siteler sanayi bölgesinde kaybolan işgücünün geri kazanılması anlamında olumlu etkileri olduğu söylenebilir.

Suriyeli İşgücünün İstihdam İmkânları

Altındağ'da ikamet eden Suriyelilerin daha çok Siteler sanayi bölgesinden istihdam olanakları buldukları görülmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, Siteler sanayi bölgesindeki istihdam imkânlarının fazlalığı, Suriyelilerin bu bölgeye gelmelerinde çekici bir faktördür. Ancak artan işçi sayısı ve Suriyelilerin mültecilik konumlarından kaynaklanan dışlanma örüntüleri çerçevesinde/nedeniyle, Siteler sanayi bölgesinde çalışan Suriyelilerin, yerli işçilere kıyasla düşük ücretle çalıştıkları söylenebilir.

Bu sitelere falan giriyorlar, çalıştırıyorlar bunları ucuz fiyatlara. Adam diyor Suriyeli çalıştırırım daha ucuza veririm diyor, hiçbir Türk kabul etmez o fiyatları. Direk sektörleri bilmiyorum ama bu mobilya döşeme polyester olabilir, bütün sektörlerde çalışıyor yani Suriyeliler (26 yaşında yerli erkek).

Mecburuz çalışmaya yaşamak için, iş yeri sahipleri de mecburiyetimizi biliyorlar, maaşlar çok düşük Türklerin maaşlarına göre (24 yaşında Suriyeli kadın).

Suriyeliler düşük ücretle çalışmalarının yanı sıra, çoğu zaman maaşlarını da alamamakta, haklarını istediklerinde de işveren tepkisiyle karşılaşmaktadırlar. İşveren ve işçi arasındaki dil farklılıklarından kaynaklanan anlaşmazlık problemi de Suriyelilerin haklarını arama süreçlerinde dezavantajlı duruma düşmelerine neden olmaktadır.

En büyük sorun dil ve iş. Hatta dil bile değil iş, çünkü işe gitsek orada öğretirler bize Türkçeyi, öğreniriz iş arkadaşlarımızdan. Diğer bir sorun bizden birilerini çalıştırıp para vermeyen işyeri sahipleri. Benim oğlumun iki aylığını vermedi patronu, 2100 lirasını yedi, git şikâyet et diyor nereye şikâyet edebiliriz ki? Biz zaten yaşamak için çalışıyoruz [orada ki bir adam], hiçbir şeysiz geldik buraya, kiramız için faturalarımız için yemek için çalışıyoruz, çalışıp da paramızı alamadığımız zaman çok zor bizler için (35 yaşında Suriyeli erkek).

Bazı iş yeri sahipleri çok vicdansız oluyorlar, az paraya çalıştırıyorlar çünkü biz mecburuz çalışmaya bunu biliyorlar. Herkes aynı değildir tabi ki. Oğlum haftada 300 liraya çalışıyordu, Ramazan ayında patronu dedi bundan sonra 150 lira ister çalış ister çalışma, nasıl vicdanı sızlamadı öyle bir ayda, Ramazan ayında öyle bir şey yapmaya. Bende oğlum çalış ne yapacağız, faturamız, kiramız var nasıl öderiz dedim baba nasıl çalışayım 300'den 150'ye indirdi haftalığımı dedi, o da haklı (55 yaşında Suriyeli erkek).

Kocam çalıştı daha önce inşaat işinde, 5 aydır evdeydi kış olduğu için iş yoktu, çok şükür iki gün oldu şimdi işe gidiyor, daha önce birlikte çalıştığı bir iş arkadaşı aradı işe çağırdı onu. Bu işinden para almadı daha. 5 ay işsiz kaldı çok şükür hayır sahipleri var (30 yaşında Suriyeli kadın).

Görüşülen Suriyeli erkeklerin hemen hemen tamamına yakının zanaatkâr ve çiftçi olduğu görülmektedir (Bkz. Ek 2). Suriyeli mülteciler Türkiye'deki iş piyasasında genel bir karşılığı olmayan, Suriye'de küçük atölyelerde, el emeğine dayan ve uzmanlık gerektiren işlerde tecrübeleri olan kişilerdir:

Burada, bizim yaptığımız dış işinin de diploması var ama biz bu işi Suriye'de sanat gibi zanaat gibi de öğrenebiliyoruz yaşadığımız yerde. Ölçü alabiliyorum dış imal ediyorum, nasıl altın ustaları yüzük yapıyorlar bizde o şekilde dış yapıyoruz (35 yaşında Suriyeli kadın).

Ama zanaat işi sanıyorum ki Suriye'de daha ileri Türkiye'den. El işçiliği isteyen işlerde Suriyeliler çok iyi, ustalarımız çok maharetli (35 yaşında Suriyeli erkek).

Türkiye'deki yaygın istihdam alanlarının dışında kalan mesleklerde tecrübeye sahip olan Suriyeliler, belirli bir meslek sahibi olmalarına rağmen vasıfsız işlerde çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Bu durumda mültecilerin zanaatkârlık ve çiftçilikten işçiliğe geçiş yaşadıklarını görmekteyiz:

Evde el işi, boncuk işi yapıyorduk. Burada kocam çok zor iş buluyor, normalde kendisi usta ama burada usta istemiyorlar işçi istiyorlar günlüğü 40 liraya, önce kabul etmedi ama sonra mecbur gitti. 2 ay çalıştı şimdi iş yok arıyorlar bulamıyorlar (23 yaşında Suriyeli kadın).

Türkiye'de de pek çok istihdam alanı, yeni çalışanlar bulunamaması nedeniyle ölü meslek sınıfına girmiştir. Ancak Siteler sanayi bölgesinde de ölü meslek olarak nitelendirebileceğimiz, ustası nadir bulunan mesleklerin istihdam talebi bulunmaktadır. Bu tarz mesleklerde çırak yetişmediğinden yakınan işverenler, Suriyelilerin gelmesinden sonra usta vasfında işçileri istihdam edebilme imkânına sahip olmuşlardır. Bu noktada Suriyelilerin mesleki vasıflarının tam da siteler iş piyasası tarafından ihtiyaç duyulan vasıflara karşılık geldiği görülmektedir:

Biz pek çok konuda Türklere daha iyiyiz, yanlış anlamayın insanlığınza bir şey demiyoruz ama zanaat konusunda biz çok daha iyiyiz. Mesela biz ahşabı Türkiye'den alıyorduk ama işçilik konusunda biz çok daha iyiyiz, mobilya konusunda falan (50 yaşında Suriyeli erkek).

Biz de sanatına bakıyoruz. Sanat demeyim de zanaat işi... Bizimki çizim olsun, oyma olsun. Herkesin yapabileceği bir iş değil. Temiz yapacak, hızlı yapacak, güzel yapacak, başka bir şeyine dikkat etmiyoruz (26 Yaşında Esnaf).

Doğrudan uzmanlık gerektiren istihdam alanları bulabilen Suriyelilerin, vasıfsız olarak çalışanlara göre daha uzun süreli istihdam edildikleri söylenebilir ancak bu noktada mültecilik durumundan kaynaklı bazı gerilimlerin yaşandığını da unutmamak gerekir. İşverenin Suriyelilere karşı genel hissiyatı, ihtiyaç duyduğu işgücünün temin edilmesi değil, mültecilere iş vererek onlara yardım ettiğini düşünmesi şeklinde oluşmaktadır.

Abi şimdi bak şöyle bir şey var. Yani, biz bunları çalıştırmadığımız takdirde, bunların ilk yapacağı iş fuhuş. Karıları fuhuş, erkekleri torba tutacak. Hırsızlık. 3 şıkları var. Başka bir şey var mı? (26 Yaşında Esnaf).

Ulubey ve Önder mahallelerindeki Suriyeli nüfusun artmaya başlaması, kentsel dönüşümün hızlanması, kiralanabilir konut sayısındaki düşüş gibi nedenlerden dolayı bölgede artan kiralar giderek Suriyelilerin karşılayamayacağı rakamlara doğru yükselmektedir:

Apartmanın merdivenlerini siliyorum, her daire 5 lira veriyor artık apartmanda kaç daire varsa. İşe gittikçe para kazanıyorum. Ücret yetmiyor yani sadece yemek yiyoruz geri kalan parayı hep kira için saklamak zorunda kalıyorum (34 yaşında Suriyeli kadın).

Dikmende yaşayan Suriyelilerin çoğunluğu ise çadırlarda yaşamakta ve atık kâğıt işçiliği ile geçinmektedirler. Bu işçilerden bazıları Suriye’de de bu işi yaparken bazıları Türkiye’de bu işe başlamışlardır. Ayrıca artık kâğıt işinde çalışan bu aileler hemen her sorumlulukta başka yerde yaşamak istemediklerini ve çadır hayatından memnun olduklarını belirtmişlerdir:

Seviyoruz burayı, rahat güzel, biz geldik sorduk burada hurda, kâğıt toplanan yer varmış neresi orası diye, burasını gösterdiler bize, bu iş için geldik zaten Ankara’ya. Bizim Suriye’de de evimiz, mülkümüz yoktu, orada da çadırdaki yaşıyorduk. Biz sadece çalışıp yaşıyoruz... 10 gün topluyoruz, satıyoruz paramız bitene kadar yaşıyoruz sonra topladığımızı tekrar satıyoruz. Yetiyor bize çok şükür biz mutluyuz böyle şimdi sen bakıyorsundur bunlar nasıl yaşıyor diye biz böyle mutluyuz devlet bize ev verse de oturmayız biz. Sadece bir defa paramız bitti, yemeğimizde yoktu, gidip akşama kadar karton hurda topladım sattım geldim akşam yemek yedik. Onun haricinde yetiyor paramız (19 yaşında Suriyeli erkek).

Çalışma Kültürü: Tembellik- Çalışkanlık- Güven

Burada akla gelen ilk sorulardan biri; toplu bir şekilde yaşayan ve birbirleri aracılığıyla iş bulan Suriyeli mültecilerin neden kitlesel bir şekilde haklarını aramadıkları ya da bütün bu haksızlıklara karşı hangi direniş pratiklerini oluşturdukları sorusudur. Saha çalışması sırasında Ankaralılardan edinilen genel kanı -aşağıda da pek çok örnekle açıklanacağı gibi- Suriyeli mültecilerin çalışmak istemedikleri ya da tembel oldukları üzerinedir. Gerek Suriyeli mültecilerin aldıkları aynı/nakdi sosyal yardımlar gerekse de uzun süreli bir iş yerinde çalışma pratiği göstermiş çok sayıda Suriyelinin olmaması bu görüşü destekler gibi görünmekle birlikte, Suriyelilerin mültecilik konumlarından gelen belirsizlik ve yerleşik olamama hali bütün bu ‘farklılık’ları açıklamaktadır.

Görüşülen işverenlerin tamamının Suriyeli çalışanlarına tam olarak güvenmedikleri görülmektedir. İşveren dışında kalan yerel halkın da Suriyelilere karşı güven problemi taşıdıkları söylenebilir. Bu güvensizlik durumu özellikle çalışma alanında görünür olmaktadır. Bir taraftan Suriyelilerin düzenli işe gelmemeleri, tembel olmaları gibi işveren düşünceleri varken diğer taraftan zamanında ödenmeyen

veya fazlasıyla düşük ücretler söz konusudur. İşverenlerin genel tavrı, iş verme yoluyla Suriyelilere yardım ettikleri şeklindedir.

Verdik. Ondan sonra 1 hafta çalıştı, dedik ki hırsızlık yapacağına çalacağına çırpacağına gelsin burada çalışsın. Sonra iş ağır geldi. Kuruyemiş dükkânında ne iş ağır olacak? –kaç saat çalışıyordu?- Sabahleyin geliyor mesela veya öğlen gibi geliyor akşam 9-10 gibi gönderiyordum. İşi beğenmemiş, ağır gelmiş. Şuradaki iş ağır gelmiş düşün yani. Ben burada taş taşıttım, beton ördürdüm sanki. – o çocuk ne yapıyor şu an biliyor musun?- çocuk geziyor (45 Yaşında Esnaf).

Ya tamam ben dillerini anlıyorum ama şu var: Adam gelmiyor. 1 hafta çalışan, 6 gün çalışan en az 2 gün gelmiyor ya. Açlıktan ölüyor. Eti yok, suyu yok ya. Hala bu işi yapıyor ya. Ben 7 sene yurt dışında dükkân çalıştırdığım halde, ben her gün çalışıyorum. Bunlarda o kabiliyet yok. Bunların cebine 2 kuruş para girdi, 200-300 lira para girdi ya, tamam. Köşeyi döndü. Araplar böyle ya (46 Yaşında İşveren).

Çalıştırdıkları Suriyelilere görece güvenceli çalışma ortamı sağlamayan işverenlerin en önemli istekleri, işçilerinin düzenli ve disiplinli çalışma prensibine sahip olmalarıdır. İşveren işçiyi istediği zaman, nedensiz bir şekilde işten çıkarabilirken, aynı güvencesizlik içerisinde işçinin işe gelmemesi; işveren tarafından, işçinin çalışmaya muhtaç olmasına rağmen işinin ne kadar önemli olduğunu algılayamaması olarak yorumlanmaktadır.

O eli bir indir! Ben bağırdım, çağırdım. Ayıp dedi kalktı gitti. 15-20 gün iş bulamadı abi. Geldi buraya, ... abi dedi. Ne var dedim. ... ustaya söyle, ... abi güzel, beni işe alsın. Kira ödeyeceğim, param yok, şunum yok. Babama gittim dedim. Baba böyle böyle. Al dedi ya, yazık. Aldık bak, 2-3 aydır yine çalışıyor. Geçen abi, haftalığını veriyorum, 2 gün gelmedi rahatsızmış. Eczaneye gittim, dişinde apse var, dişleri yok zaten. Bir antibiyotik aldım... Düzen olmadığı için, bize düzen lazım. Karşı tarafa söz veriyorsun, söz verdiğin için ayarlamak zorundasın. Hem müşteri kaybediyorsun o zaman. Hem içeri giriyorsun, ee diyorsun adamın parasını kesiyorsun. Kessem de zarar ediyorum yine. Adam belki bana o gün 200 milyon kazandıracak, 300 milyon kazandıracak, ben adamdan kesiyorum 50 milyon, 100 milyon. İşim karışıyor. Bir gün geriye atıyorum işi (26 Yaşında İşveren).

Güvencesiz ve düşük maaşla çalıştırılan işçilerin işe düzenli olarak gelmemelerinin Suriye kültürü olarak yorumlanması önyargısı, içerdiği yabancı düşmanlığının yanında işverenlerin Suriyelilerin mültecilik durumlarını istihdam alanında sömürmeleriyle sonuçlanmaktadır.

“İş Var Adam Yok” İle “Ne İş Olsa Yaparım” Arasında İstihdam

Suriyeli mültecilerin çalışmaları, iş sahibi olmaları konusunda yerel halkta belirgin bir tepki bulunmaktadır. Bu tepkiyi verelerin bir kısmı Suriyelilerin çalışmalarını yadırgamazken belirli işlerde çalışmalarına göz yummakta diğer kısmı ise Türk vatandaşları işsizken Suriyelilerin çalışmalarının kesinlikle kabul edilmemesi gereken bir olay olduğunu düşünmektedirler.

Niye kendi insanım dururken Suriyeli çalıştırayım. Ben sitelerde mobilyacılar odasında yöneticilik yapmış insanım. Siteler öyle bir hal aldı ki. Usta 400 lira alırken, bizim insanımız da fırsatçı ona diyecek bir şeyimiz yok. Suriyeli 200 TL'ye çalışıyor. İşsizlik aldı başını

yürüyor. Sitelerde iş bulamıyor insanlar. 200 liraya çalıştırmak varken. Halkımız ezilmiş durumda, kendi ülkesinde 3. sınıf vatandaş muamelesi görüyor (44 Yaşında Esnaf).

Türk vatandaşlarının iş imkânlarının kısıtlandığı/kısıtlanacağı söylemi bir çeşit korku barındırmaktadır. Bu korku yine güvencesiz ya da düşük ücretle çalışan Türkiyelilerde baskın olmakla birlikte mevcut işsizlik oranları düşünüldüğünde ve Suriyelilerin ucuza istihdam edildikleri gerçeği ile birleştirildiğinde haklı bir zemine oturmaktadır.

Sitelerde iş imkânlarını kısıtlamışlardır, ama burada duymadım... Bizim de o zaman o kadar üniversite öğrencisi iş bulamıyor. Bunlar olursa onlar olmazsa haksızlık olur (22 Yaşında Ev Sahibi).

İş bulamayan yakınım olmadı ama iş bulamayan tanıdıklarım oldu, mesela Sitelerde bir çırak aylık 1200 TL'ye çalışıyor, Suriyeli bunun yarısına çalışıyor, dolayısıyla ne oluyor, bizim vatandaşımız atılıyor bir kenara Suriyeliyi alıyor köle gibi çalıştırıyor. Sigortasını yapmıyor bildiğim kadarıyla kayıt altında filan değiller, ucuz iş gücü (32 yaşında yerli erkek).

Çalışmanın yapıldığı sırada, Suriyeli mültecilerin istihdamı ile ilgili belirgin yasal düzenlemelerin uygulamasının olmaması ve 2008 sonrası dünya genelinde ciddi etkileri hissedilen kriz ortamının Türkiye'deki etkileri, ülkedeki iş piyasasındaki belirsizliklerin artmasına neden olmuş, gelen Suriyeli sayısının giderek artması ve belirsizliğin devam etmesi de yerel halkın iş piyasasına erişimlerinin Suriyeliler tarafından engelleneceği algısını oluşturmuştur.

Onlar düşük ücretle çalışınca biz de işsiz kalıyoruz, ülke ekonomisinde bir katkısı da olmaz ve olmayacak da bence onların paralı Arap'ı gelecek, biz dükkân kapatırken onlar dükkân açacak... Evet yavaş yavaş da onlar esnaflık yapacak Türkler esnaflık yapamayacak gibime geliyor artık (28 yaşında yerli erkek).

Benim oğlum geveli 4 ay oldu. 4 aydır da benim oğlum iş arıyor mesela... Onlar daha kolay buluyor. Mesela en azından bizim Türklerimiz alıyor onları, Türklerimizin de işine geliyor alıyorlar, sigorta yapmıyorlar daha uygun diye 50'ye 40'a günlük yevmiye çalıştırıyorlar. Ama bizim Türklerimize gittiğin zaman iş istediğim zaman direk sigorta istiyorlar. Güven sağlamak için direk sigorta diyor. O sigorta da onlara şey geliyor zor geliyor bence 30 liradan 40 liradan zaten... gözlerinden çık bir tane doğru dürüst tek de Türk de görürsün yani bizim Türklerimizin mağazası, kıyafet mağazası yani kap kaşık satan mağaza yani 2-3 tane görürsün nadir kalmadı. Nereye gitti, hep Suriye, nereye gitti hep Suriyeliye. Türklere de versin, onlara da versin. Onlarda vatandaş ben yani onlara verip Türkler mağdur demiyorum. Yani iki taraflı onlara da yardım etsinler bizlere de yardım etsinler (38 yaşında yerli kadın).

Saha çalışmasını yaptığımız bölgenin kentsel dönüşüm alanı olduğu ve bu bölgede yaşayan yerli nüfusun baskın istihdam alanlarının mobilyacılık, inşaat, nakliye gibi gününbirlik ve güvencesiz işler olduğu unutulmamalıdır. Yine yerli halkın azımsanmayacak bir kısmı sosyal yardımlarla gündelik hayatını idame ettirmektedir. Suriyeli mültecilerin gelmesinden sonra yerlilere verilen sosyal yardımların azalması ve sosyal yardımların tamamıyla kesilebileceği korkusu da Suriyeli mültecilere karşı olan bakış açısını olumsuz yönde etkilemektedir.

İşverenler ise Türkiye vatandaşlarını iş beğenmemekle itham etmektedir. Buna göre zaten Suriyeliler gelmeden önce de işçi ihtiyacı bulunan bölgelerde vatandaşlar tarafından karşılanmayan işçi talebini mülteciler karşılamış gibi bir algı olduğu söylenebilir:

Yok abi, Türk işçi yok. Keşke olsa, gelsin çalışsın... Bizde de çırak yok şu anda. En ufak yaşı olan oymacı benim. Başka yok, bulamazsın. Sanayi bölgesinde, babasının yanında çalışanlar hariç, dışarıdan gelip de çalışan adam yok (26 Yaşında İşveren).

Sosyal Yardım ve İstihdam

Bazı Suriyelilerin devlet yardımından uzak durdukları gözlemlenmiştir. Bunun en önemli nedeni kentsel dönüşüm bölgelerinde yaşayanların ülkelerine geri gönderilme ya da kamplara yönlendirme korkusu yaşamalarıdır. Suriyelilere yapılan sosyal yardımların düzenli olmaması, farklı kurumlar tarafından yardımlar yapılması ve yerel halkın bazı yardım taleplerinin karşılanmaması gibi durumlar yerlilerin Suriyelilere yapılan yardımları abartılı olarak yorumlamalarına neden olmuştur:

Yani yardım konusunda veriyorlar. Onların yaşamaları lazım, tamam iyi. Ama onlara bakacaklarsa Türklere de bakacaklar. Tamam iş konusunda bulsunlar devlette değil de yani, ne olur temizlikçi çok alınır öyle şey olur; öyle şey olursa girsinler yani üniversite öğrencisi zaten yapmaz öyle şey (22 Yaşında Ev Sahibi).

Dilenen kadınlarda yani boşu boşuna dileniyor. Vakıftan alıyorlar yardımları bizim aldığımız yerlerden onlarda alıyor kömürleri, gıdaları alıyor. Deniz Feneri kapılarına arabalarla geliyor... Benim 4 tane çocuğum var... Bana mesela ekmeği layık görmediler, ekmek vermiyorlar. Ben şu anda eşim, ben 4 de çocuğum 6 kişi. 6 tane ekmeği bana vermediler. Niye ben bu Türklerin vatandaşı değil miyim, niye Suriyeliler kaç gün oldu buraya geleli, poşet poşet ekmek alıyorlar bizim Türklerin arabası geliyor orada duruyor 4 ekmek veriyorsa 10 ekmek veriyor. 6 ekmek bana da günlük 6 ekmek versinler kaç kere başvuru yaptım vermedi ayıp değil mi (38 Yaşında yerli kadın)?

Suriyeli mültecilere dağıtılan ekmek, kömür, soba gibi yardım malzemelerinin Suriyelilerin kullanma alışkanlıklarına uygun olmaması ve bu yardımların Suriyeliler tarafından satılması durumu bölge halkı tarafından sık sık dile getirilmiştir:

Akrabam olsun, komşum olsun, ihtiyacının fazlası ne varsa diye böyle araba araba eşya tanıdımlığım, buraya getirip dağıtmışlığım vardır. Ayakkabı olsun ne olursa olsun hepsine ihtiyaçları var çünkü. O yüzden hani esnaflık yapmaları da iyidir. Dilencilikten hırsızlıktan 100 kat daha iyidir... Hani ne oluyor, belediye gelip halk ekmeği dağıtıyor, kömür dağıtıyor. O kömürleri de burada satıyor. Bir şeyler. Hani herkes bir şekilde geçinecek ama yeterli değil ki. Tamam, ölmüyorlar ayakta kalıyorlar (40 Yaşında Esnaf).

Türkiye'den aldıkları yardımları da geri hep bize sattılar. Belediyeden aldıkları, ben esnafım, devletime vergi veriyorum. Şurada soğukta otururken yardım almıyorum. Muhtaç da değilim. Verilsin verilmesin demiyorum. Ama bu Suriyeliler ekmekleri hep çöpe attılar. Verilen yardımları sattılar paraya dönüştürdüler. Bu seneki mahalle komşularım Suriyeliden çay aldı içti, ondan alışveriş yaptı. Devletin yardımını bize geri sattılar. Adamlar hiçbir şekilde acımıyorlar da (52 yaşında yerli kadın).

Yapılan yardımların satılıyor olması durumu hakkında Suriyeli mültecilerin herhangi bir görüş bildirmediği dikkat çekmekle birlikte, iş piyasasına erişimleri ve güvencesiz işlerde düşük maaşla çalışmaları durumunun yanı sıra tüketim alışkanlıklarına uygun olmayan yardım malzemelerinin satılması ya da ekmek gibi yardımların çöpe atılması, yerel halkın tepkisini ciddi anlamda çekmektedir. Bu durum “Aldıkları yardımlar demek ki fazla ki satıyorlar. Gıdayı satıyorlar, kömürü satıyorlar, soba yakmıyorlar” (40 Yaşında Yerli Erkek) şeklinde yorumlara yol açmaktadır. Yardım isteyip de alamamak ile yardım alıp da ihtiyacını karşılamamak arasındaki bu gerilim şüphesiz sosyal yardımların kişiye ve ihtiyaca uygun dağıtılmamasından kaynaklanmaktadır:

Devletin kömür dağıtma politikasında bir yanlışlık var, hem Suriyeliler için böyle hem bizimkiler için böyle. Yani fakir diye sana bunu veriyorsa bu biraz vicdanla alakalı bir şey, vicdan vasıtasıyla yapması özellikle bizimkiler bunu sana niye veriyor devlet yak diye veriyor sat diye değil niye satıyorsun yani onun için özellikle ekmek israfı çok (46 yaşında Suriyeli erkek).

25 Kuruşluk Müşteri: Suriyeliler

Kentsel dönüşümle azalan nüfus yerine Suriyelilerin gelmesi, bakkal gibi küçük esnafın yerli müşterilerinin yerini Suriyelilerin alması şeklinde bir dönüşüme uğramasına yol açmıştır. Bu açıdan bakkal, kırtasiye gibi esnaf Suriyelilerin alışveriş yapması sayesinde, kentsel dönüşümle kaybettikleri gelirleri yeniden kazanmışlardır:

İşlerimi olumlu yönde etkiledi. İllaki. Mesela günlük 1 liradan faks çekiyorum. Günde 15 faks çekiyorsam bunun 13 tanesini Suriyeliler için çekiyorum. 100 tane fotokopi çekiyorsam 50 tanesi Suriyeliler için. Faturaları kimlikler falan. Geçici vatandaşlık belgeleri falan. Türklere 1 liradan onlara 50 kuruştan yapıyoruz. Veresiye istemiyorlar. Belki de bilmiyorlar. (38 Yaşında Esnaf)

Esnaf ve Suriyeliler arasındaki dil engeli “Parmak gösteriyorum, kaç para diyor şöyle diyorum anlaşıyoruz” (59 Yaşında Esnaf) şeklindeki basit yöntemlerle çözüme ulaştırılmış gibi görünüyor.

Genelde onlar biliyorlar zaten ne alacaklarını. Bazısı anlamıyor, gösteriyorsun. Kaç para olduğunu falan hep biliyorlar... Çocuklar fiyatları biliyorlar (56 Yaşında Esnaf).

Esnaf anlıyor dilinden artık 2 sene oldu (34 yaşında yerli kadın).

Biz markete falan gidiyoruz ne alacaksak getiriyoruz, adam hesaplıyor bizde parasını veriyoruz o kadar. Türkçe bilmiyoruz el işaretleriyle, parmak hesabıyla anlaşıyoruz. Halep'ten gelenler var onlar anlıyorlar mesela Türkçe, ama biz bilmiyoruz. Kürkçe, Arapça, biliyoruz biz ama Türkçe bilmiyoruz (19 Yaşında Erkek Suriyeli).

Anlaşmamız az da olsa Türkçe oluyor öğrenmişler. Biz de Arapça sıfır. Genelde gördüklerini istiyorlar. Parmakla gösteriyorlar. Anlatmaya çalışıyorlar. El işaretleriyle gösteriyor. Fiyatlar konusunda etiketlerle anlaşıyoruz. Bazen da yazarak anlatıyorum. Büyükler Türkçe öğrenmemiş. Eğitim problemimi var. Ama genç kuşak iyi. Çocuklar çabuk öğreniyor ve çabuk anlıyorlar. İkna oluyorlar (38 Yaşında Esnaf).

Bazı esnaflara göre Suriyelilerin yaptıkları alışverişin ekonomik olarak ciddi bir getirisi olmamaktadır. Bir esnaf “Suriyeliler 25 kuruşluk müşteri, hep bu fiyatlara bir şeyler alıyorlar” (45 Yaşında Esnaf) diyerek bu durumu özetlemektedir.

Suriyelilerin kendi harcamaları yoluyla esnafa doğrudan ekonomik bir girdi sağlamalarının yanında Suriyelilere yapılan yardımların da bölge esnafından yapılıyor olması, bölge ekonomisine olumlu katkılar yapmıştır. Saha çalışması sırasında bu alışverişin yoğunluğu gözlemlenmiştir.

Lüks bir araba geliyor kapının önüne içinden iniyor iki kişi, geliyorlar diyorlar ki işte bize 6 tane tüp ver, 4 tane piknik tüp ver hortum ver kelepçe ver falan filan işte diyoruz ki ne yapacaksınız bunu, “tespit ettiğimiz yerler var, çok zor durumda olduğumu bildiğimiz onlara yardım amaçlı” diyorlar. Nereden geliyorsunuz siz diyoruz, Ümitköy’den geliyoruz diyorlar mesela. Bir geliyor şöyle yapılarından hallerinden anlaşılıyor cemaatçi yapıları var, onlar geliyorlar mesela onlarla açık hesap çalışıyoruz. Biz diyorlar alalım dağıtalım götürelim hepsi hayır amaçlıdır, fakire fukaraya destek amaçlıdır, her hafta geldiğimizde kapatırız diye çalışanlar var. Bizimle çalışıyorsa ne bilim gıdacıyla da çalışanlar marketçiyle de çalışanlardır, ihtiyaçlara göre belirliyorlar, esnaftan alışveriş yapıyorlar, bunları alıp parasını da ödüyorlar, yardım amaçlı gelen çok kişi ve kurumlar var. Onların esnafa ciddi katkısı var kabul etmek lazım (40 Yaşında Esnaf).

Bölge esnafının Suriyeli müşterileri çekebilme ve iş hacimlerini arttırmak için Suriyeli istihdam ettikleri de gözlemlenmiştir. Hem Suriyelilerin açtıkları dükkanlarla rekabet etmek hem de müşteri sayısını arttırmak için bu yola başvurmuşlardır:

Pek çok insanda müşteri portföyünün büyük bir kısmını Suriyeliler oluşturduğu için iletişim kuramıyor, gelen işçilerden iletişim kurmasını ağırlayabilecek yarı Türkçe yarı Arapça iletişim kurabilecek kişileri şey yapıyorlar, çalıştırıyorlar, böyle şeyler de oluyor (40 Yaşında Esnaf).

Suriyeli Esnaflar ve Yasallık

Mahalleye yerleşen Suriyeliler nedeniyle yerlilerin iş kaybettiğini düşünen bir esnaf “sabahları mesela burada 7’de dükkânımı açardım şimdi 7 buçukta falan 8’e doğru dükkânımı açıyorum. Niye? Çünkü bizim insanımız kalmadı. Eskiden buradan her gün her sabah bu caddeden hep bizim insanımız Siterler’e akın akın giderdi şimdi bir tane, yani 100 kişiden ya 1 tanesi gidiyor ya 2 tanesi gidiyor. Hepsi Suriyeli, onlar da kendi dükkânlarından alış-veriş yapıyorlar” (45 Yaşında Esnaf) şeklinde Suriyelilerin gelişyle müşteri kaybı yaşaması durumunu özetlemektedir. Her ne kadar kişi burada Suriyelilerden yakınsa da Suriyelilerin kendi dükkânlarından alışveriş yapmaları durumu bölgede artan bir müşteri potansiyeli olduğuna da vurgu yapmaktadır.

Talep noktasında, yerel esnafla yaşanan iletişim problemleri, tüketimlerine uygun malzeme temin edememe; arz noktasında ise iş imkânı yaratma ve bu taleplerin karşılanması amacıyla Suriyeliler bakkal, manav, kozmetikçi gibi dükkânlar açmışlardır.

Oğullarımla birlikte manavcılık yapıyoruz burada. İş aradık bulamadık, karımın kardeşi biraz para verdi dedi kendinize göre bir iş yapın geçinin bir şekilde bizde bu işi yapmaya başladık. Çok şükür başa baş yetiyor kazandığımız, yaşıyoruz çok şükür ne yapalım (55 yaşında Suriyeli erkek).

Ciddi sayıda da Suriyeli esnaf oluştu, esnaf da çok açıyorlar, adam karşıya açmış mesela nesi varsa onu koyup sergiliyor, almak isteyen gelsin alsın diye, koltuk gömlek arada portakal. Sonrasında işte iki tane boşluk bulmuş nereden bulduysa” (40 Yaşında Esnaf)?

Suriyelilerin esnaflık yapması konusu esnaflar ve bölge halkı tarafından tepki çekmektedir. Özellikle esnafların vergi vermemeleri söyleminde birleşen bu tepkiler, yerli esnaf ile Suriyeli esnaf arasında yasallık düzleminde gerilimlere yol açmaktadır.

Biz şimdi burada vergi veriyoruz, ondan sonra; bizim öyle bir sıkıntımız olduğu zaman hemen hesaplarımıza el koyuyorlar. Bunlar da ne vergi var ne algı var. Bütün ürünleri kaçak, sigaralar kaçak; sattıkları ürünlerin hep tarihleri geçmiş, ondan sonra bu Suriyeliler yüzünden işte bizim insanlarımız bitti bizim satışlarımız durdu. Şimdi bizden vergi istiyorlar. Nasıl vereceğiz vergilerini (45 Yaşında Esnaf)?

Suriyelilerin açtıkları dükkânların denetime tabi olmaması karşısında yerli esnafa uygulanan denetimlerin haksız rekabete yol açtığı durumların bölgedeki en ciddi gerilim olduğu söylenebilir:

Polis bir şey yapmıyor ki, polis hiçbir şey yapmıyor. Mesela bizim dükkânımız akşam 12'ye kadar açığız, normalde açılış süremiz kapanış süremiz ruhsata göre 11, çünkü biz kuruyemişçiyiz. Kuruyemişçi 11'de kapattığı zaman iş yapamıyor ki, zaten iş yapamıyoruz. Bize geliyorlar polis niye kapatmıyorsunuz ya ceza kesiyorlar ya da kapattırmak için mücadele veriyorlar. Ama Suriyelilerin dükkânları 1'e kadar 2'ye kadar açık, onlara tın demiyor. Yani burada şunu söyleyeyim ben sana, bizim şuradaki durumumuz; Türk insanı olarak söylüyorum sana, T.C.'ye kayıtlı Türk insanı olarak tabakamız en alt tabaka, bunun üstünde Suriyeli var bizim üstümüzde Suriyeliler. Kanunlar onlara çalışmıyor bize çalışıyor. Her şeyleri kaçak, ekmeğimizi dahi yemiyorlar ya, böyle bir milletle nasıl bir mücadele yaparsın. Kendi fırınlarını açtılar, bakkallarını açtılar, pasta hanelerini açtılar, lokantalarını açtılar; açmadık hiçbir şey kalmadı. Her şeyini açtılar, şükürler olsun. Bizde de şöyle geldi mi en ufak bir şey şöyle küçük bir toz olsun. Hemen cezayı basıyorlar (45 Yaşında Esnaf).

Suriyelilerin açmış oldukları dükkânların yasal denetime tabi olmamaları durumu, bazı yerli esnafın Suriyeli dükkânlarına sermayedar olarak ortak olmaları durumunu ortaya çıkarmıştır. Saha çalışması sırasında sıkça bu konu dile getirilmiştir. Suriyeli esnafın sermayeyi nereden bulduğu, nasıl bu kadar fazla ürün çeşitliliğine sahip oldukları konusu bu konuda haklılık payının olabileceğini akla getirmektedir.

Şu anda genel olarak adaletsizlik olduğunu düşünüyorum. Aynı işyeri bizde de var ama bizim eksikliklerimiz hemen görülüyor. Onlara göz yumuluyor. Adamın kaydı yok, herhangi bir şeyi yok. Ne cezası yazacaksın. Çalışma bakanlığı tarım bakanlığı hiçbir şey yapamıyorlar. Altındağ esnafı toplandılar gittiler. Hiçbir sonuç çıkmadı. Ben zahmetinden sıkılasam dükkânın kapanışı yapacağım iki tane Suriyeli koyacağım. Gelip bakıyorlar Suriyeli olduğunu görünce çıkıp gidiyor (35 Yaşında Esnaf).

Dükkân mülkiyetleri üzerlerinde bulunan ev sahiplerinin de Suriyelilerin dükkân açmalarından memnun oldukları söylenebilir. Bir yandan kentsel dönüşümle boş kalan, talep almayan dükkânlarına kiracı bulurken, diğer yandan kiraladıkları yerler ile ilgili vermeleri gereken vergilerden de kurtuluyorlar:

Bizimkilere gelince de sana bana vermez dükkânını kiraya. Suriyeli gelince veriyorlar... Stopajdan falan kazanıyorlar. Faturalar konusunda Su parası konusunda bir artış olmadı o genelde var (35 Yaşında Esnaf).

Ankara'daki Mültecilerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri

Hüseyin İzmir

Bilindiği üzere eşitsizlik, güvencesizlik, adaletsizlik, ayrımcılık ve yoksulluk tarihin her evresinde tekerrür etmiş ve piyasa ekonomisi ile birlikte daha görünür bir hal alarak artmıştır. Temelde artan eşitsizliği de önlemeyi amaçlayan refah devleti modeli, bireylere ve gruplara eşit mesafede sosyal politikalar üretme iddiası taşımaktadır. Liberal ekonomik anlayışın piyasa koşullarını dönüştürmesi ve yeniden yapılandırması sonucunda Avrupa'nın diğer ülkelerinde de sosyal dışlanma kavramı önemli bir yer edinmeye başladı ve bu kavramın kapsamını genişletecek değişiklikler meydana geldi. Sosyal devlet anlayışına dayalı modeller terk edilerek devletin piyasalar üzerindeki düzenleyiciliği kısıtlandı ve artan işsizlik bu şekilde önlenmeye çalışıldı.

Petrol Şoku'nun ardından 1980'li yıllarda yaşanan liberal temelli ekonomik yeniden yapılandırmalar, Lenori'in sosyal dışlanma kavramına farklı bir boyut kattı (Erdoğan, 2004). Sermayenin piyasayı yeniden örgütlemesi kavramın sadece sosyal politikaların bireylere sağladığı güvencesizlik halini değil aynı zamanda sosyal ilişkileri, bireylerin toplumsal katılımını, mekânsal değişimden etkilenimi vb. gibi dönüşümleri beraberinde getirdi. Bu neoliberal politikalar da gittikçe artan bir şekilde çalışma koşullarında esnekliği, güvencesizliği arttıran emek süreçlerini ortaya çıkarmıştır ve bu politikalar eşitsizliğe neden olan yapısal nedenlerin derinliğini arttırmıştır. Neoliberal politikaların etkisiyle gelişmekte olan ülkelerin yoksullukla mücadelesi, sosyal devlet ve neoliberal politikalar arasında bir süre sosyal dayanışma alanında, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla giderilmeye çalışılmıştır.

1990'lı yıllara gelindiğinde gelişmekte olan ülkeler sosyal devlet anlayışı ve neoliberal politikalar arasında savrulurken, Avrupalı devletler sosyal dışlanmayı önleyici politikalarla mücadelede antlaşmalar imzalayarak politik önlemler geliştirmiştir. 2 Ekim 1997'de imzalanan ve 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, sosyal politika alanında önemli yenilikler getirmiştir (Sapançalı, 2005). Buna göre sosyal dışlanmaya yönelik politikalar gelir, vergileme ve sosyal koruma; tüketim ve borçlanma; eğitime erişim; istihdam, işsizlik ve mesleki eğitim; çalışma koşulları; barınma ve evsizlik; sağlık ve sosyal hizmetlerden yararlanabilirlik konularını kapsayacak şekilde olacaktır. ABD'de ise sosyal dışlanma kavramı bireysel bir tını ile itibar görmüş, sınıf-altı kavramına benzer bir şekilde değerlendirilmiştir (Şahin, 2009, s. 22). Bu nedenle bireysel yetersizlikler yoksulluğa ve yoksunluğa yol açmakta, bir kez daha kapitalist sistemin eşitsiz doğası inceleme nesnesi olmaktan çıkarılmaktadır. Bu nedenle sosyal dışlanmayı anlamak için nesnenin gölgesine değil kendisine bakılması önemlidir.

Sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyal, politik ve mekânsal boyutlarının olduğunu söyleyebiliriz. Adaman ve Keyder'in hazırlamış olduğu (2007) *Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma* adlı raporda bu konuyu incelemişlerdir. Dışlanmanın çok boyutlu ve dinamik yapısından dolayı genişleyen içeriği ekonomik, politik, kültürel ve mekânsal tezahürlere sahiptir. Buna göre; sosyal dışlanma yoksullukla ilişkilidir ancak yoksulluğun olmadığı yerlerde de bulunabilir. Bu nedenle diyebiliriz ki, sosyal dışlanma yoksulluğu da kapsayan daha geniş bir bakış açısına sahiptir.

Sosyal dışlanma her ülkenin yapısal dinamiklerine göre farklı tanımlara ve farklı çözüm yollarına sahiptir. Bu nedenle sosyal dışlanmanın varlığı her ülkenin yapısal dinamiklerine göre değişkenlik gösterir.

Örneğin, Fransa’da ekonomik temellerle ortaya çıkmasına rağmen Amerika’da durum biraz daha farklı olarak “baskıcı bireysellik” olarak nitelendirilen bir duruma işaret etmektedir. Buna göre kişi yoksun olma halinden ve toplumdaki alt gruplara ait olma durumundan kendisi sorumludur. Her ülkede farklı politik anlamlara denk düşen sosyal dışlanmanın ortak paydalarından söz etmek mümkündür. Bu nedenle sosyal dışlanma üzerine yapılan tanımlar üzerinde tam bir uzlaşma bulunmasa da, ortak paydadan söz etmek mümkündür. Bu ortak paydaya baktığımızda bireylerin ya da grupların yoksun olma halini kapsadığından bahsedebiliriz.

Ulusal politikalar sosyal dışlanmanın eğitim, sağlık, çalışma gibi konularda bireylerin daha eşit şartlarda yararlanmasını sağlamaya yönelik faydalara sahipse de, dışlanmayı kısmi olarak azaltan, yapısal dönüşümü gerçekleştirilmeyen sonuçlara sahiptir. Eğitim ve sağlık reformları, sosyal güvence üzerine düzenlemeler yasalarla “iyileştirilmeye” çalışılmaktadır. Bölgesel kalkınma stratejileri ile de istihdam artırıcı politikalar geliştirilmektedir. Yani sosyal dışlanmanın tezahürleri ulusal politikaların yanında bölgesel politikalarında geliştirilmesini zorunlu hale getirmektedir. Örneğin; sağlık ve eğitim alanında, enformel çalışma koşullarının düzenlenmesi gibi konular ulusal politikalarla yapılabilse de, istihdam, bölgesel işgücü ihtiyacı yaratma gibi konular bölgesel iyileştirmeleri gerekli kılmaktadır.

Ancak sosyal dışlanma toplumsal cinsiyet, göçmen işçiler, etnik azınlıklar gibi konuları da kapsadığından, mücadelenin sadece sivil toplum alanında değil aynı zamanda devletin de desteği ile yürütülmesi gerekmektedir.

Sosyal dışlanmaya maruz kalanlar arasında göçmenler oldukça yer kaplamaktadır. Farklı ülkelere göç etmiş ya da göç etmek zorunda kalmış göçmenler/mülteciler/sığınmacılar özellikle çalışma alanında dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bu nedenle, sosyal dışlanmanın sebepleri arasında kültürel farklılıklar, dini inançlar toplumsal süreçlere katılımında sorunlara neden olsa da çoğunlukla çalışma alanındaki enformel koşullardan bahsedilebilir. Bu konu üzerine çalışmalar Türkiye’de de oldukça fazladır. Ancak sosyal dışlanma yoksullukla ilişkisi düşünüldüğünde sadece göçmenleri değil ülkenin kendi vatandaşlarını da ilgilendiren bir sosyal gerçekliktir. Ancak çoğu zaman yoksullukla ilişkilendirilen sosyal dışlanma aslında yoksulluğu da kapsayan daha geniş bir perspektife sahiptir.

Göçmenler iş bulma ve çalışma alanındaki sıkıntılarının yanında kurumsal dışlanmaya da maruz kaldıkları görülmektedir. Yoksunluk sadece bir alanda sınırlı kalmamakta, bir alandaki dışlanma bir başka alana sıçrayarak göçmenlerin ve vatandaşların diğer alanlardan da dışlanmasına yol açmaktadır.

Kentsel dönüşüm bölgesi olduğu için yerleşim olanaklarının kısmi olarak daha fazla bulunduğu Ankara Altındağ İlçesi’nde Suriyelilerin savaştan kaçıp gelmelerine tepkiyle bakılması ve bölgenin sakinlerinden çok daha fazla bir nüfusa sahip olmaları bir katılımcı tarafından “normal insan görmem zor (22 yaşında yerli erkek)” şeklinde ifade edilmiştir. Bir süre sonra mahallesini terk etmek zorunda kalacak bir başka Türk vatandaşı ise “kendi mahalleimde yabancılaştım, sanki burası Ortadoğu’nun ara sokakları olmuş gibi kendimi o derece kötü hissediyorum (22 yaşında yerli erkek)” demektedir.

Türk vatandaşlarının dışlama ve kabul etmeme eğilimleri, bölgenin kültürel dokusundaki değişimden Suriyelileri sorumlu tutmalarından kaynaklanmaktadır. Ancak kentsel dönüşüm sonucu yerinden edilmelerin çıktıkları olarak somutlaşmış ve Suriyelilere yönelmiştir: “Bunları hep doldurdular. Bizim Türklerimize rağmen (65 yaşında yerli kadın).” Bölgenin kentsel dönüşüm sürecinde olması ve yerel halkın, bölgeyi terk ederek başka yaşam alanlarına dağılması neticesinde boş kalan konutları da değerlendirmek amacıyla Suriyelilere kiralamaları dikkate değerdir. Ayrıca ücretlilik ilişkisi içerisinde

bir rakip olarak görülen Suriyelilere olan nefret birçok defa kültürel aşağılamaya dönüşür. Bir katılımcı Suriyelileri kendi yaşam alanını istila eden virüslere benzetirken şu ifadeyi kullanmaktaydı:

Geldiler evet, yavaş yavaş virüs gibi çoğalıyorlar. Hani Matrix’de ajan Smith diyor ya ‘siz virüssünüz tüm kaynakları çürütüyorsunuz yeryüzünde’ diyor (22 yaşında yerli erkek)

Mekânsal dışlanmanın bir diğer yüzü de yoğunlaşma etkisidir (Bediz, 2006, s. 36). Ankara’nın Altındağ ilçesinde Siteler’deki iş imkânlarından ve kentsel dönüşüm bölgesi olmasından ötürü Ulubey-Önder mahallerinde yoğunlaşan bir Suriyeli nüfusu vardır. Modern dünyanın çatlaklarında ikamet eden Suriyeli nüfus ve Türk vatandaşları İsmetpaşa’da yıkıntı binalarda kalmakta, Ulubey ve Önder mahallelerinde ise görece daha iyi konutlarda kalmaktadır. Türk vatandaşlarının çoğunluğunun bölgeyi terk etmek zorunda kalması sonucu burada boşalan evlere yerleşen Suriyeliler 2015 Haziran’da yıkılacak olan evlerle ilgili endişe duymaktadırlar. Ankara’da yeni bir hayat kurmaya çalışan mültecilerin içinde bulunduğu koşulların bulanıklığı kent hayatına katılımı ciddi problemler ortaya çıkarmaktadır. Önder mahallesinde haziran ayında başlayacak olan yıkımlar, İsmetpaşa’da okulun (Bkz. Ek 1, No: 9) yıkılması ile başlamış olan süreç, yeni bir kent içi hareketliliğe yol açacaktır. Hali hazırda yakın gelecekte ciddi bir belirsizliğe ve endişeye sahip olan Suriyeli mülteciler, bu duruma ilaveten önümüzdeki ayı nerede geçirecekleri korkusunu da yaşıyorlar. Bir katılımcı haziran ayı sonrası onları bekleyen belirsizliği şu şekilde aktarmaktadır:

Şu an bizim burada en büyük sıkıntımız iş ve en önemlisi buraları yıkacaklarmış, kapısına X işareti konan her ev yıkılacakmış eğer buraları yıkacaklarsa biz nereye gideceğiz, nerede kalacağız şuan ki en büyük sıkıntı bu (26 yaşında Suriyeli kadın).

Kentsel dönüşüm bölgelerinde ikamet ediyor olmaları ve bu nedenle konut sıkıntısı yaşamaları Suriyeli mültecilerin bir odada bir aile kalmasını ya da bir evi 2-3 ailenin paylaşmasını zorunlu hale getirmektedir. Barınaksız kalmamak için veya sokakta kalma korkusuyla sağlıksız (Bkz. Ek 1, No: 8) ortamda da olsa başlarını sokacakları bir çatının olması için çabalamaları, Suriyelilerin içerisinde bulunduğu şartlardan marjinal fayda üretmeye çalışan kişileri de ortaya çıkarmış ve Suriyeli ailelerin deneyimlerinde kendini göstermiştir.

Türkiye’de benim tek şikâyet edeceğim kişi ev sahibi. Gidip gelip para istiyor. Burayı bize ve tanıdıklarımıza oda oda kiraya verdi. Her oda için 400 lira para alıyor, biz 9 kişi bir odada yaşıyoruz. Bir ay dolmadan gelip, kapıları çarpıyor, bağıyor. 20 günde bir gelip kira istiyor. Çocuklarım korkuyorlar geldiğinde çok bağıyor. Elektrik parası çok gelmesin diye televizyon getirmemize izin vermiyor, buzdolabına izin vermiyor. Odada sadece bir lambaya izin veriyor, süreklide gelip elektrik parası istiyor (34 yaşında Suriyeli kadın).

Ancak Suriyeli katılımcının bahsettiği kişinin gerçekte ev sahibi olup olmadığı belirsizliğini korumaktadır. Bu nedenle Suriyelilerin devlet korkusunu yenmesi ve şikâyet mercileri ile iletişim kurmasının önündeki kamp korkusunu ortadan kaldıracak yasal zeminler düzenlenmelidir. Böylece sosyal alandaki mağduriyetlerinin azaltılması ve güvencesiz çalışma koşullarının iyileştirilmesi sağlanabilir.

Dedeoğlu’nun (2011) hazır giyim sanayi örnekleminde hareketle yaptığı: *Türkiye’de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır-Giyim Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği* adlı çalışması Azerbaycanlı kadınların düşük ücret, sebepsiz işten çıkarma, ücret vermeme, sigortasız

çalıştırma gibi problemlerle karşılaştıklarını göstermektedir. Ayrıca göçmen kadınların çalışabilecek yaştaki çocuklarını da işyerlerine götürmek zorunda oldukları, çok düşük ücretlerle bu çocuklarında işyerlerinde çalıştığını ortaya koymuştur.

Mazlum-Der'in (2014) yaptığı bir başka araştırmaya dayanan *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu* adlı çalışma, kadınların yaşadığı cinsel şiddet, taciz, ucuz işgücü olarak istihdam edilmeleri, zorla fuhuş, tecavüz, ikinci eş olarak alınma gibi durumları ortaya koymaktadır.

Ankara'da yaptığımız mülakatlar sonucu ikinci eş olarak alınan Suriyeli kadınlarla evlilik yapan Türk vatandaşlarından, bir katılımcımız "Duydum, genelde kuma dedikleri, ikinci bir hatun alma olayı olmuş" (22 yaşında Yerli Erkek) demiştir. Bunun gibi kadının statüsünü ikincil planda bırakan örneklere rastlamak mümkündür. Bir başka örnekte ise:

Eğer, her şey usulüne göre olursa hiçbir sakınca yok bu evliliklerde, evlilik eskiden beri olan bir şey. Ama hukuki olacak her şey, gizli saklı olmayacak, düğün olacak. Bazen oluyor evleniyor kızla ama ailesinin haberi yok, belki evli daha önceden karısının kimsenin haberi yok, hukuki olursa bir problem yok ama usule uygun olmazsa o problem (55 yaşında Suriyeli erkek).

Bu evliliklerde kadının statüsündeki mevcut olumsuz etkiler ve ortaya çıkabilecek problemlerin önüne geçmek için yasal bir zeminin gerekliliği dile getirilmiştir. Bu konudaki bir başka örnekte ise Suriyeli kadınla evlenen bir Türk vatandaşının evliliği birinci gözden şöyle anlatılıyor:

...kızları evlenmek için alıp birkaç ay sonra kapının önüne atıyorlar. Böyle kötü olaylar da oluyor. Biri geldi, Suriyeli bir tanıdığım evlendi, arabam, evim, işim, param her şeyim var demişti, evlendiler. 4 ay sonra baktık ki evi kira, araba kendisinin değil, parası yok, üstelik birde dövüyordu kızı. Evlenirken taktığı altınları da alıp kapının önüne attı kızı (24 yaşında Suriyeli kadın).

Önemli bir başka durum ise, Türk vatandaşlarının iktidarı erkek egemen söylem üzerinden kurduklarının ve bu nedenle toplumsal cinsiyetçi bir yaklaşım sergiledikleri veya Suriyeli kadınların muhtaç oldukları için ikinci eş olarak alınmaları hak görülmektedir.

Türkler bizlerden kız alıyorlar ama kız vermiyorlar Suriyelilere. Kocamın kardeşi evlendi buradan bir adamla, adamın bir çocuğu var onunda üç çocuğu var Suriye'de, kocası savaşta öldü. Adam şart koştu çocuklarına bakmam ben diye ama kadın düşündü ziyarete falan gelirler hiç olmazsa diye, kabul etti ama adam sonra ziyarete gelmelerine bile karşı çıktı, geldiklerinde sorun çıkarttı, sinirleniyordu falan (30 yaşından Suriyeli kadın).

Türk vatandaşların Suriyelilerin istihdam edilmesi konusunda görüşlerine baktığımızda, vasıflı/vasıfsız Suriyelilerin vasıfsız işgücü olarak çalışmalarına yönelik görüşler elde edilmiştir. Örneğin bir katılımcı:

Tamam iş konusunda bulsunlar devlette değil yani, nolur temizlikçi çok alınır öyle şey olur; öyle bir şey olursa girsinler yani üniversite öğrencisi zaten yapmaz öyle şey (22 yaşında yerli erkek).

Bir başka katılımcı ise Suriyelilerin çalışmaları, işyeri sahibi olmaları konusunda şu görüşleri dile getirmiştir:

Çalışacaklar bedava ekmek yok yani adam dükkân açıyor ya böyle bir şey yok yani saçma bir şey bence yani yanlış. Bence çok yanlış yani tamam adam aç, ev verdik şey verdik niye dükkân açtılar ki bunlar ben olsam açtırmam. Niye açtırayım (46 yaşında yerli erkek).

Ankara'da Geçim ve Ekonomik Yaşam bölümünde de bahsedildiği üzere, Suriyelilerin geçici ve güvencesiz işlerde çalışmalarına karşın yerel halk tarafından çalışılıyor/çalışabiliyor olmaları durumu dahi tepki çekmektedir.

Türk vatandaşının verdiği tepki normal. İnsan etkilenir. Vatandaşa 150 TL verersen bu adam burada sıkıntı yaşar. Suriyelilerin pazarlık yapma şansı yok. Ne verirlerse çalışmak zorundalar. 150 lirayla nasıl geçinsin burada yaşayan birisi (38 yaşında Esnaf Erkek).

Suriyeli bir katılımcı en acil ihtiyaçlarının iş olduğunu ikinci ihtiyaçlarının ise çocukları için eğitim olduğunu şu şekilde dile getirmiştir: "Tabi birde çocukların eğitimi, çok şükür okulda açıldı burada (35 yaşında Suriyeli erkek)."

Eğitim yaşam kalitesini yükseltme ve kültürel aktarımın taşıyıcısı olma iddiasında bir kurumdur. Bu nedenle zor şartlarda Ankara'ya gelmiş ve burada yaşamaya çalışan Suriyeli mülteciler ve çocuklarının eğitim hizmetlerinden faydalanması hayati önem taşımaktadır. Savaş başladığından bu yana 4 sene geçmiş ve bir kayıp nesil oluşmuştur. Bu nedenle hâlihazırda bulunan eğitim hizmetleri konusunda Suriyeli mülteciler bilgilendirilmelidir. Çünkü:

Savaş başladığında iki çocuğum okula gidiyordu, sonra okullar kapandı, diğerleri küçüktü. Ama eğitimleri yarım kaldı. Burada Suriyeliler için okul var mı? Diğer çocuklarımda büyüdü, eğitim almalarını çok istiyorum... Eğer okul varsa burada Suriyeliler için çocuklarımda okula gitmesini istiyorum (34 yaşında Suriyeli kadın).

Altındağ İlçesi'nde Suriyelilere eğitim veren üç okul bulunmasına rağmen yoğunluk tek bir okuldadır (Bkz. Ek 1, No: 6). Ancak burada bir ayırmadan söz etmekte fayda var; Suriyeliler Türkçe eğitim veren okullara kaydını yapabilmelerine rağmen, mevcut 3 okul geliştirilme aşamasında olan müfredatla Suriyeli çocuklara Arapça ağırlıklı eğitim vermektedir. Eğitim müfredatı Türk okullarında henüz tam olarak oturtulabilmiş olmadığından, Suriyelilere özel müfredatla eğitimin devam ettiğini söyleyebiliriz. Bir katılımcı "Çocuklarım buradaki Suriye okuluna gidiyorlar (27 yaşında Suriyeli kadın)" şeklinde bu durumu ifade etmiştir.

Ulubey Sağlık Ocağı'nda (Bkz. Ek 1, No: 7) Suriyeliler oldukça rahat bir şekilde muayene olabilmektedir. Ancak Ankara'nın diğer bölgelerinde, özellikle hastanelerde, aynı rahatlıkla sağlık hizmeti alamamaktadır. Bunun en önemli sebebi tercüman eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Yine de, tercüman sıkıntısını Suriyelilerin sosyal ilişkileri aracılığıyla çözdüğü görülmektedir.

Yerel halka gelen kurumsal yardımların kesilmesi veyahut azalmasından dolayı Suriyelilere karşı oluşan karşıt bir dilden de bahsedilebilir. Türk vatandaşlarının aldığı yardımın azalmasını "kömür bile Suriyeliye dağıtıyorlar artık. Gıdayı Suriyeliye veriyor. Türkleri bıraktılar artık bunlar kaldı (40 Yaşında yerli kadın)" şeklinde ifade etmiştir. Ancak kendilerine yapılan yardımın azalmasından hareketle doğrudan tepki göstermeseler de milliyetçi duygularla "bizim Türklerimiz doydu bunlar kaldı (34 yaşında yerli kadın) şeklinde dile yansıyan ve zamanla nefret söylemine evirilecek bir algının habercisidir.

Suriyelilerin ve yerel halkın deneyimleri sosyal dışlanmanın ekonomik, kültürel, politik boyutlarının anlaşılmasında önemlidir. Ankara zeline yaşanan problemlerin ya da diğer Őehirlerde yaşanmış/yaşanacak olan örneklerin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu Őekildeki bütüncül bakış aĉısı mültecilerin yaşadıkları dışlanma boyutlarına sağlıklı bir Şekilde odaklanmamızı sağlar.

Sonuç

2015 yılında gerçekleştirdiğimiz *Ankaralılar ve Suriyeli Komşuları: Sosyal Dışlanma, Uyum ve Entegrasyon Deneyimleri* isimli araştırma raporunun gözden geçirilmiş hali olan bu kitap, Ankara'nın yerel sakinleri ve kente göç etmiş Suriyeliler arasındaki sosyal ve ekonomik ilişki deneyimleri ile sosyal dışlanmanın görünümüne odaklanmıştır.

2011'in ortalarında Suriye'de başlayan iç savaştan kaçan beş milyonun üzerindeki Suriyeli güvenli limanlar bulmak için ülkelerini terk etmek zorunda kalmış, 3,5 milyondan fazlası Türkiye'ye sığınmıştır. Bu rakamlara göre Türkiye dünyada en fazla mültecinin yaşadığı ülke konumundadır. Şüphesiz bu boyuttaki bir nüfus hareketinin sosyolojik etkileri olacaktır.

Ankara'daki yerleşik Suriyeli nüfusun yoğunlaştığı Altındağ ilçesinin mahallelerinde ve geçici ikamet alanı olarak kullanılan Dikmen bölgesinde Suriyeliler, yerel halk, esnaf, işverenler, muhtarlar gibi guruplarla derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilerek tamamlanan bu çalışma, geliştirilen yeni ilişkileri tüm detaylarıyla ortaya koymaktadır. Bu ilişkiler, anlama, yardımlaşma ve dayanışma noktasından anlamama, dışlama ve eleştirme noktasına doğru savrulmaktadır. Yerel sakinler, haklar ve sosyo-ekonomik imkânlar yönünden Suriyelilerden daha "üstün" olmaları gerektiğine inanmaktadır. Ters algılar haksızlığa uğradıkları duygusu yaratmaktadır ki bu da Suriyelilere ilişkin olumsuz değerlendirmeleri arttırmaktadır. Ankaralılar mültecilerde gördükleri olumsuz tarz ve davranışları hızlıca nüfusun tamamına genelleme eğiliminde iken Suriyeliler, tersine, olumsuzlukları bireyselleştirerek Türkiyelilerin geneline mâl etmemeyi seçmektedir. Mültecilerle ekonomik ilişki içerisine giren ev sahibi, emlakçı ve esnaf gibi grupların, girmeyenlere oranla daha olumlu yaklaşım gösterdiği dikkati çekmiştir. Farklı şekillerde sosyal ilişkiler geliştiren erkekler, kadınlar ve çocuklar dil engeline takılarak sağlıklı bir iletişimden mahrum kalırken iletişimin değişik yollarını bulabilmektedirler. Dil uyumsuzluğu hem söylenenleri algılama ve anlama hem de birbirlerinin sosyo-kültürel özellikleri ve ihtiyaçlarını öğrenme ve 'anlama' bağlamında engel yaratarak kötü muameleye yol açabilmektedir.

Suriyelilerin istihdamı ile ilgili belirsizlikler ve mültecilik durumlarından kaynaklanan ihtiyaçlarının revize edilmesi anlamında gerek kamu kurumları gerekse de STK'lar tarafından pek çok yardım yapılmaktadır. Ancak hem yerel halk hem de Suriyelilerin yapılan sosyal yardımların niteliklerinden şikâyet ettikleri noktalar bulunmaktadır. Örneğin genellikle Büyükşehir Belediyesi tarafından dağıtılan ekmeğin Suriyelilerin tüketim alışkanlıklarına uygun olmaması durumu hem sosyal yardım alan yerlilerden hem de Suriyelilerden tepki görmektedir. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi yapılan yardımların, hedef kitlenin sadece ihtiyaçlarına göre değil aynı zamanda alışkanlıklarına göre de planlaması gerekir.

Yerel halk, gerek devlet kurumları ve sivil toplumdan gelen yardımlar gerekse yerel vasıfsız işgücü piyasasındaki ücretleri düşürerek kendi istihdam ve gelir olanaklarını kısıtlamaları nedeniyle Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz değerlendirmeler geliştirmektedir. Söz konusu değerlendirmeler bu ana merkezden tüketim pratiklerinin yadırganması, kültürel farkların büyütülmesi ve vatanseverlik görevlerinin yerine getirilmediğine yönelik söylem geliştirilmesi gibi alanlara yayılan büyük bir yağ izine dönüşmektedir. Suriyelilerle ekonomik ilişkiler içine giren esnaf ve ev sahiplerinin söz konusu alanlara ve Suriyelilerin mültecilik durumlarına ilişkin daha olumlu değerlendirmeler yapıyor olması bunun bir göstergesidir. Bu olumlu ifadeler mültecilerin yerel halkın kendilerine olan yaklaşımlarına ilişkin

memnuniyetleri ile birlikte okunduğunda ümit vaat etse de yerel katılımcılarının hemen tamamının mültecileri misafir olarak gördüğü ve iç savaş bittiğinde ülkelerine dönmelerinin uygun olacağı fikrini gönülden paylaştığı unutulmamalıdır. Bu görüşlere çoğu zaman Suriyelilerin ikincil bir vatandaşlık statüsünde kalmalarını talep eden ifadeler eşlik etmektedir.

Suriyeli mültecileri kamplara yerleştirmek veya kentte yaşayan Suriyelileri kamplara göndermek geçici bir süreliğine mevcut sorunları çözmekte gibi görünse de geçici barınma merkezlerinin toplumsal ilişkilerden yalıtılmış alanlar olması nedeniyle uzun süre yaşama planları çerçevesinde değerlendirilmeleri mümkün değildir. Mültecilerin 'hapishane' nitelmesi kullandıkları kamplar, mültecilerin sürekli yardıma muhtaç ve üretimden uzak geçici hayatlar yaşayacakları alanlara hapsedilmeleri manasına gelmektedir. Aslında kamp dışında, kentlerde yaşayan Suriyeliler de çoğu zaman sosyal yardıma ihtiyaç duyan bir yaşam sürüyor ve yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılayabiliyor. Bu nedenle, hayatlarında ileri bir adım atabilmeleri istihdam olanaklarına bağlıdır. Ankara özelinde mültecilerin yoğunlaştıkları alan olan Siteler sanayi bölgesi çevresi bu ihtiyaca işaret etmektedir. Sigortasız ve güvencesiz çalışma koşullarındaki mağduriyetlerini gidermek için Suriyeli mültecilerin haklarının, işverenin inisiyatifinden alınması ve uluslararası yasal standartlara bağlanması gerekmektedir. Kişiyeye verilen istihdam imkânı belli bir bölgede kümelenme sonucu oluşacak kültürel kapanmanın önüne geçebilecek ve dil engelinin kırılmasına katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin diğer illerine nazaran Ankara, uygun yaşam koşulları, alışveriş, barınma ve iş imkânları ile mültecileri kendisine çekmektedir. Mülteci ailelerin birbirlerini etkileyerek sıralı göç ettikleri ve belli mahallelerde yoğunlaştıkları görülmüştür. Bu yoğunlaşma mülteci nüfusunun geometrik artışına neden olmuştur. Türkiye ve Ankara'yı göç kararı yönünden avantajlı kılan özelliklerin başında, güvenli bulunmaları, açık kapı politikası ve ulaşım kolaylığı gelmektedir. Yakınlık, hem göçü hem de dönme imkânı bulduklarında geri-göçü maddi olarak karşılanabilir hale getirmektedir. Kimi katılımcılarca Halep'e benzetilen Ankara, 'optimum kent büyüklüğü' ile hem kozmopolit bir kentin yabancı kabul potansiyeline sahiptir hem de İstanbul kadar karmaşık değildir. Altındağ ilçesinin Ulubey, Önder ve İsmetpaşa mahallelerinde bir mülteci habitatu yaratılmasını sağlayan en önemli şartlar; (1) rekabet gücünü kaybetmiş mobilya imalathanelerinin ucuz işgücü ihtiyacı, (2) bu sanayi bölgesinin kent merkezinde sıkışmış olması nedeniyle çevresindeki kentsel dönüşüm alanlarının ucuz ve yerel halk tarafından sahiplenilmeyen bir konut stoku sunması ve (3) merkezi konumu ile sosyal hizmetlere ulaşım kolaylığı sağlamasıdır.

Görüşülen mülteciler arasında başka illere yerleştikten sonra söz konusu avantajlar nedeniyle Ankara'ya gelmiş olan kimseler vardı. Ancak 'hapishane'ye benzettikleri barınma merkezlerinde kalmamışlardı ve kesinlikle kalmak istemiyorlardı. Savaş bittikten sonra Suriye'ye dönme konusunda farklı yanıtlar alınmış, aynı aileden iki kişinin dahi farklı düşündüğü örnekler görülmüştür. Bir görüşmede ülkesine özlem duyan ve geri dönme arzusunu dile getiren kişinin torununun Türkiye'de kalarak yeni bir hayat kurmak istemesi genç Suriyeli nüfusun kalma konusunda daha gönüllü olabileceği izlenimi yaratmıştır. Türkiyeli komşuları ise, iyi ilişkiler geliştirmiş bile olsalar, mültecilerin kalması ve Türkiye vatandaşı olması konusunda isteksizdir.

Suriyeliler, özellikle de kadın ve çocuklar, dil engeli nedeniyle toplumla sınırlı ilişki kurabilmektedir. Türkiyeli komşularla kurulan ilişkilerde ise dil engelinin çatışma potansiyelini arttırdığı, sözsüz iletişim yollarının arandığı ortamlarda şiddet içerikli davranışlara başvurulduğu görüldü. Çatışmanın temel nedeni mültecilere sağlanan imkânların yerel halkta rahatsızlık yaratması ve mağduriyet algısının

ortadan kalkmasıdır. Kimi zaman kendilerini daha mağdur gören yerli yoksul aileler Suriyelilerle kendileri arasında belirgin bir haklar hiyerarşisi talep etmektedir.

Bu hiyerarşi arayışı, 'yerli' ve 'yabancı' kimliklerinin, kültürel farkların altı çizilerek inşa edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Yerel halk, paylaşımcı olmak, çocuk yetiştirme, vatan sevgisi ve milliyetçilik, temizlik anlayışı ve kişisel bakım gibi konularda iki topluluğun birbirlerinden ayrıldığına inanmakta ve bu ayrımları pekiştirecek şekilde davranmaktadır.

Suriyeliler mültecilik durumlarından, Türkçe bilmemelerinden ve vasıflı iş tecrübelerinin yok denecek kadar az olmasından dolayı genellikle geçici, güvencesiz ve vasıfsız işlerde çalışmaktadırlar. Aldıkları sosyal yardımlarla ancak kiralalarının bir kısmını ödemekte ve birkaç günlük gıda ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler.

Katılımcıların neredeyse tamamına yakının bu bölgeye iş imkânları dolayısıyla gelmişlerdir. Çalışma yerine yakınlık ve iş olanaklarının durumu ülke içerisindeki bölge seçimi tercihlerinde en önemli faktördür. Ayrıca sınıra yakın bölgelerde kira bedellerinin yükselmesi ve iş imkânlarının kısıtlı olması da onları buraya iten faktörler arasındadır.

Ankara'daki Suriyeli mültecilerin yoğun olarak, mobilya sektöründe faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli imalathanelere ev sahipliği yapan Siteler çevresinde yaşadığından söz etmiştik. Saha çalışması sırasında bu bölgede bulunan hemen her işletmede bir Suriyelinin istihdam edildiği gözlemlenmiştir. Mülteciler sigortasız, her an atılma riski ile karşı karşıya ve geçici işlerde çalışmaktadır. Bölge esnafı tarafından kolay vazgeçilebilecek işçiler olarak görülen Suriyeliler düzenli maaş alamamakta ve uzun süreli işlerde istihdam olanağı bulamamaktadır. Aslında yerli bir çalışanla hemen hemen aynı çalışma haklarına sahip olsa da gerek hak arama kültürü gerekse de dil problemleri dolayısıyla Suriyeli mülteciler çoğunlukla hak ettikleri ücretlerin altında, sigortasız olarak çalışmaktadırlar.

Katılımcıların tamamına yakınının bir mesleği olmakla birlikte bu meslekler Türkiye istihdam piyasasında ölü meslek olarak tanımlanabilecek alanlardır. Mekanizasyon ve iş bölümünün Suriye'den farklı olması ve bölgedeki mültecilerin sanayi bölgelerinden değil de sanayi işçisi çalışma kültürüne uzak olan daha çok zanaate dayalı mesleklerden gelmeleri de istihdam yönünden dezavantajlı konumlarının devam etmesine yol açmaktadır.

Bölgedeki işletmeciler ve işçi sınıfının mülteciler hakkındaki en yaygın önyargısı ise Suriyelilerin tembel oldukları yönündedir. Onlar için Suriyeli mülteciler yardımla geçinmek isteyen, çalışmayı sevmeyen tembel insanlardır ve bu yüzden onlara çalışma hayatında güvenilemez. Ancak gerçekler Suriyelilerin istihdam deneyimleri dinlendiğinde ortaya çıkmaktadır. Suriyelilere iş vermeyi bir lütuf ya da yardım olarak gören işveren, çalışan mültecilere sigorta yapmamakta, ücretlerini zamanında ve tam ödemekte, en ufak bir anlaşmazlıkta çalışanını işten çıkarmaktadır. Bu koşullar altında mülteciler yardımlarla günlerini idare edebileceklerini düşündüklerinde, paralarını alamayacaklarını anladıklarında ya da işveren tarafından onurlarının zedeleneceğine ilişkin kanılar edindiklerinde iş yerlerini terk etmektedirler. Ayrıca mültecilerin geleceklere hakkındaki ciddi belirsizlik onların sürekli ve devamlı bir işte çalışma motivasyonlarını da ciddi anlamda etkilemektedir. Bütün bu sorunlara ek olarak Suriyeli mültecilerin iş ararken ya da çalışma anlarında dil problemi kaynaklı ifade güçlüğü çekmeleri de dezavantajlı konumlarının devamına yol açmaktadır.

Suriyeli mültecilerin Siteler bölgesindeki mobilya sanayine üretimi arttırıcı olumlu katkıları olmuştur. Bütün bu sömürü koşulları göz önüne alındığında üretimin artması beklenebilir bir sonuçtur. Öte yandan bölgede yaşayan pek çok Suriyeli mültecinin mobilya işinde tecrübeli oldukları ve el işçiliğine dayanan mobilya üretiminde vasıflı oldukları da unutulmamalıdır. İşverenler bu işlerde istihdam edilecek yerli işçi bulamadıklarını ancak Suriyeli mülteciler geldikten sonra üretimlerinin arttığını ve yeni işler aldıklarını söylemişlerdir. Burana hareketle, mülteci emeğinin kent çeperlerinde sıkışarak rekabet gücünü ve iş hacmini kaybetmiş sanayi bölgelerine can suyu olduğu söylenebilir.

Bölgede bulunan bakkal, manav, kırtasiye gibi hizmet sektörü çalışanları ve dükkân sahipleri ise genellikle Suriyeli mültecilerin bölgede yaşamalarından memnundurlar. Kentsel dönüşümle bölgede ciddi anlamda azalan nüfusun yerine Suriyelilerin gelmesi kapanma ihtimali yüksek olan bu dükkânların işlemeye devam etmelerini sağlamıştır. Ancak gerek Suriyelilerin kendi dükkânlarını açmaya başlamaları gerekse de gıda vb. yardımlar alıyor olmaları nedeniyle düşük meblağlarda alışveriş yapıyor olmaları esnafın 'Suriyeli müşteriler' hakkındaki olumsuz düşüncelerinin artmasına yol açmaktadır.

Dil problemi, alışık olduğu tüketim malzemelerinin arzının sınırlı olması gibi nedenler Suriyeli mültecilerin kendi dükkânlarını açmaları sonucunu doğurmuştur. Zaman içerisinde Suriyeli mültecilerin açtıkları dükkân sayısı giderek artmıştır. Bakkal, manav, pastane, fırın ve güzellik salonu gibi dükkânlar aracılığıyla yaşam konforları da artan Suriyeliler bu işletmeler aracılığıyla bölgede kendi yaşam alanlarını inşa etmektedirler.

Kültürel farklılıklar, dini pratik farklılıkları, çalışma yaşamına katılım, dil ayrımı gibi pek çok neden mültecilerin sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına yol açmaktadır. Çalışmanın yapıldığı bölgenin kentsel dönüşüm bölgesi olması nedeniyle görece diğer yerlere oranla yerleşim olanakları fazladır. Suriyelilerin bu bölgelerde yoğunluklu olarak yaşamaları bir yandan birlik içerisinde ve güvenle hayatlarını sürmelerine yol açarken diğer yandan yerli halkla ayrışmalarına yol açmaktadır. Mahalleler arasındaki konut kalitesi, ana arterlere yakınlık, sosyal imkânların çeşitliliği gibi yaşanan bölgelerden kaynaklı yapısal farklılıkların yanında Suriyelilik ve Türkiyelilik ayrımına da dayan farklılıklar birlikte değerlendirildiğinde sosyal dışlanmanın düzeyi artmaktadır.

Kadın-erkek ilişkilerinin iktidarın sembolik alanı olarak işlev gördüğünü düşünmek mümkündür. Evlilikler genellikle Türkiyeli erkekler ile Suriyeli kadınlar arasında gerçekleşmekte ve bu biçimi ile 'normal' karşılanmaktadır. Bazen bu evlilikler mültecilerin mağduriyetin giderilmesine yönelik bir "lütuflar" gibi sunulabilirken Türkiyeli kadınların mülteci erkeklerle evlenmesi sıcak karşılanmamaktadır. Alanda, kadın-erkek ilişkilerine yönelik bir 'kandırma' retoriği dikkati çekmiştir. Suriyeli kadınların düşük başlık paraları ile Türkiyeli erkeklerce "kandırıldığı" ya da Suriyeli kadınların süslenerek Türkiyeli erkekleri "kandırdığı" gibi yorumlarla karşılaşmıştır. Bu evlilikler manipülasyon, duygusal, fiziksel ve ekonomik şiddet potansiyeline sahiptir. Yerel sakinlerin kendi aralarındaki evliliklerde de görülebilecek bu tür davranışlar, Suriyeli kadının ve ailesinin mültecilik halinden beslenerek kolaylaşmaktadır.

Suriyeli ve Türkiyeli çocukların sınırlı da olsa oyun oynadıkları, yetişkinlere nazaran daha fazla iletişim kurdukları gözlemlenmiştir. Ancak mültecilerin kümelenmeleri ve dil engeli nedeniyle çocuklar mahallede daha az karşılaşmaktadır. Buna bir de Türkiyeli annelerin çocuklarının Suriyeli olanlarla oynamasına izin vermemesi de eklenmektedir. Çocukların yetişkinlerden daha hızlı dil öğrenmelerinde karşı topluluğa önyargısız yaklaşımlarının da etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

En önemli sorunlarını sorduğumuz mültecilerin verdikleri ilk yanıtlar, iş bulamamak, ev sahibinin tacizleri, para, dil, eğitim olurken en önemli korku ve endişe alanları çocukların gelecekları, Türkiye hükümetinin sınır dışı etmesi, uyuşturucu kullanıp gürültü yapanlar, kentsel dönüşümle evsiz kalmak, hırsızlar, hasta olan çocuğunu tedavi ettirememek, çalıştırıp para vermeyen işyeri sahipleri, belirsizlik ve Suriye’de kalmış olan muhalif çocuklarının ölüm haberini almak olarak ifade edildi. Bu cevaplarla mülteci yaşamının temel özellikleri hakkında bilgi veren katılımcıların beklenti ve hayallerinin başında ise güvende olmak, savaşın bitmesi, çocukların eğitim alabilmesi, Türkiye’deki sosyal hakların artması, hayatta kalmak gelmekteydi. Hayatta kalma beklentisi, mutlulukla ilgili sorumuzun büyük oranda güvenlik ile ilişkilendirilerek cevaplanması ile de açığa çıkmıştır. Mülteci katılımcılar, Türkiye’de kendilerini güvende hissetmelerinin rüyalarını da olumlu etkilediğini belirtmiştir ancak hala savaş ortamına ilişkin kâbuslar görenler de vardır.

KAYNAKÇA

- Adaman, Fikret ve Keyder, Çağlar (2007) Türkiye'nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. Gökhan Atılğan & Burcu Yakut Çakar (ed.) *Tes-İş Dosya: Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma* (83-89) içinde.
http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/53617/44562/yoksulluk_ve_sosyal_dışlanma.pdf
- AFAD (2013) *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları*,
https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf
- Artar, Feray (2016) Mülteci Kimliğinin İlişkisel İnşası Üzerine Sosyolojik Bir Deneme. Aytül Kasapoğlu (ed.) *Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji* (ss. 197-215) içinde. Ankara: Yeni İnsan.
- BMMYK (2018) Operational Portal Refugee Situations. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location> (erişim: 15.07.2018).
- Creswell, J., W. (1998) *Qualitative Inquiry and Research Desing, Choosing Among Five Traditions*. Thousand Oaks: Sage.
- Dedeoğlu, Saniye (2011) Türkiye'de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır-Giyim Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 66 (1), 27-48.
- Erdoğan, Murat (2014) *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*, Ankara: HUGO.
- Erdoğdu, Seyhan (2004) Sosyal Politikada Avrupalı Bir Kavram: Sosyal Dışlanma. *Çalışma Ortamı Dergisi* 75 (Temmuz-Ağustos), 16-19.
- Göç İdaresi (2018) Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.
http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim: 28.07.2018)
- Göç İdaresi (2015) Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.
http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim: 12.05.2015)
- Kartal, Bilhan & Başçı, Emre (2014) Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12 (2), 275-299.
- Keat, Russel ve Urry, John (1994) *Bilim Olarak Sosyal Teori*. Nilgün Çelebi (çev.) Ankara: İmge.
- Kümbetoğlu, Belkıs (2008) *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam.
- Mazlum-Der (2014), *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar Raporu*,
http://www.mavikalem.org/wp-content/uploads/2014/05/DURUM-ANALIZI-SURIYELI-SIGINMACILAR_SANLIURFA-2013-.pdf
- Mülteciler Derneği (2018, 28 Temmuz) Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Temmuz 2018.
<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (erişim: 28.07.2018).

- ORSAM (2014) *Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. Oytun Orhan (haz.), Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Özgür, Nurcan (2012) Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskânlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, "G" Grubu, Mülteciler, "Tekne Mültecileri". İhlamur Öner, S. G. & Şirin Öner, N. A. (der.) *Küreselleşme Çağında Göç* içinde (ss.199-215). İstanbul: İletişim.
- Punch, K. F. (2005) *Sosyal Araştırmalara Giriş*. Zeliha Etöz (çev.) İstanbul: Siyasal
- Sapancalı, Faruk (2005) Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 6, 51-106.
- Söğütü, Cevdet & Eroğlu, Ferhat (2008) Ankara'da Faaliyet Gösteren Mobilya İşletmelerinin Fiziki Koşullarının İncelenmesi. *Politeknik Dergisi* 11 (4), 373-378.
- Şahin, Tijen (2009) Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, <http://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/data/54291802369dc32358ee29ad/Sosyal%20D%C4%B1%C5%9Flanma%20ve%20Yoksulluk%20%C4%B0li%C5%9Fkisi%20Tijen%20%C5%9Eahin.pdf>
- Şirin Öner, Aslı N. (2012) Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. İhlamur Öner, S. G. & Şirin Öner, N. A. (der.) *Küreselleşme Çağında Göç* içinde (ss.13-27). İstanbul: İletişim.
- Tartanoğlu, Şafak (2010) Sosyal Dışlanma: Küreselleştirme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası. *Sosyoloji Konferansları Dergisi* 42, 1-13. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusoskon/article/view/1023006712/0>
- Yılmaz, Bediz (2006) Yakındaki Uzak: İstanbul'un bir Kentiçi Mahallesinde Sosyal Dışlanma ve Mekânsal Sürgün. Fikret Adaman ve Çağlar Keyder (haz.) *Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma* (27-39) içinde. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf
- Yılmaz, Abdurrahman (2014) Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies* 9 (2), 1685-1704.
- YUKK (2013) Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. *T.C. Resmi Gazete*, 28615, 11 Nisan 2013.
- Yücesan-Özdemir, Gamze (2007) "Sosyal Dışlanma" Kavramı Masum Değildir: İnsandışılışmanın Reddi ve İnsanlaşmaya Dair... Gökhan Atılğan & Burcu Yakut Çakar (ed.) *Tes-İş Dosya: Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma* (100-103) içinde. http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/53617/44562/yoksulluk_ve_sosyal_dışlanma.pdf

EKLER

EK 1. Fotolog

No	Fotoğraf	Yer ve Tarih	Açıklama
1		Ulubey Mah. Altındağ 07.03.2015	Suriyeli Çocuklar
2		Ulubey Mah. Altındağ 07.03.2015	Suriyeli Çocuklar

3

Ulubey Mah.
Altındağ
07.03.2015

Mahalleleri bombalanan ve evleri yıkılan bir aile. Görüşülen kişinin ülkelerinden ayrılma gerekçesi olarak izlettiği videodan bir görüntü.

4

Ulubey Mah.
Altındağ
07.03.2015

Anonslarla evlerin yıkılacağını duyurduklarını öğrendiğimiz sokakta yıkılacak evlere koyulduğu söylenen işaretler.

5

Önder Mah.
Altındağ
09.03.2015

Hemen hemen her evin üzerinde bulunan ve Haziranda evin yıkılacağını belirten işaret.

6

Önder Mah.
Altındağ
Fatih Sultan
Mehmet
İlköğretim
Okullu
09.03.2015

Suriyelilerin eğitim aldığı okul, burada Suriyeli öğrenciler derslere girmek üzere. Dikkat çekici olan ilkokul öğrencileri hariç, öğrencilerin kız-erkek olarak bölünmüş olması.

7

Ulubey Mah.
Altındağ
12.03.2015

Suriyelilerin sağlık hizmeti aldığı Sağlık Ocağı.

8

İsmetpaşa
Mah.
05.03.2015

İsmetpaşa, Suriyelilerin kaldığı ortam ve yarı yıkılmış konutlar.

9

İsmetpaşa
Mah.
05.03.2015

İsmetpaşa, yıkılan okuldan
kalıntılar.

10

Önder Mah.
Öner Sok.
06.03.2015

Her öğlen 12:30 da dağıtılan
ekmek yardımı kuyruğu.

11

Ulubey Mah.
Selçuk Cad.
02.04.2015

Suriyeli esnafların yoğun
bulunduğu cadde

12

Ulubey Mah.
Selçuk Cad.
02.04.2015

Suriyelilere ait lokanta.

13

Ulubey Mah.
Selçuk Cad.
02.04.2015

Selçuk Cad. üzerindeki esnaflar.

14

Çankaya,
Kavaklıdere.
Gordion
Hotel
05.05.2015

Düzenlenen Çalıştaydan

15

Çankaya,
Kavaklıdere.
Gordion
Hotel
05.05.2015

Düzenlenen Çalıştaydan

16

Çankaya,
Kavaklıdere.
Gordion
Hotel
05.05.2015

Düzenlenen Çalıştaydan

Ek 2. Suriyeli Örnekleme İlişkin Demografik ve Sayısal Bilgiler

No	Yaş	Cinsiyet	Medeni durum	Çocuk sayısı	Ankara'daki İkamet yeri	Türkiye'ye geleli ne kadar olduğu	Suriye'deki aylık gelir	Hane reisinin mesleği	Suriye'deki ikamet yeri	Hanedeki kişi sayısı	Kira bedeli
1	35	Kadın	Evli	10	İsmetpaşa	2 Yıl	10.000 SL	Diş Ustası	Kırsal	12	250 TL
2	34	Kadın	Evli	7	İsmetpaşa	4 Ay	4.000 SL	Taş Ocağında İşçi	Kent (Halep)	9	400 TL
3	35	Erkek	Evli	4	Ulubey	1 Yıl	15.000 SL	Kumaş Boyacısı	Kent (Halep)	6	200 TL
4	24	Kadın	Evli	1	Ulubey	3 Ay	100.000 SL	Yedek Parçacı	Kent (Halep)	3	200 TL
5	27	Kadın	Evli	3	Ulubey	5 Ay	3.500 SL	Terzi	Kent (Halep)	5	130 TL
6	26	Kadın	Evli	2	Ulubey	1 Yıl	4.500 SL	Terzi	Kent (Halep)	8	175 TL
7	35	Erkek	Evli	4	Önder	1 Yıl	150.000 SL	Ticaret	Kent (Halep)	6	250 TL
8	55	Erkek	Evli	5	Önder	2 Ay	11.000 SL	Ayakkabı Ustası	Kent (Halep)	7	200 TL
9	30	Kadın	Evli	4	Önder	1 Yıl 2 Ay	3.000 SL	Taksi Şoförü	Kent (Halep)	7	225 TL
10	50	Erkek	Evli	4	Önder	10 Ay	50.000 SL	Memur	Kent (Halep)	5	300 TL
11	19	Erkek	Evli	0	Dikmen	2 Yıl	2.500 SL	Çiftçi	Kırsal	2	Çadır
12	23	Kadın	Evli	3	Önder	10 Ay	-	Sıva Ustası	Kırsal	15	200 TL
13	50	Kadın	Evli	9	Ulubey	9 Ay	-	Çiftçi	Kent (Halep)	15	250 TL
14	52	Erkek	Evli	9	Önder	9 Ay	1.500 SL	Duvarcı Ustası	Kent (Halep)	15	250 TL
15	45	Erkek	Evli	8	Önder	9 Ay	-	Çiftçi	Kırsal	10	250 TL
16	57	Erkek	Evli	2	Ulubey	5 Ay	-	Kasap	Kent	6	250 TL
17	52	Erkek	Evli	5	Önder	6 Ay	-	Koyun Tüccarı	Kent (Halep)	5	300 TL
18	42	Kadın	Evli	5	Önder	1 Yıl	-	Demirci	Kent (Halep)	8	250 TL
19	60	Kadın	Evli	5	Önder	1 Yıl 6 Ay	-	Çiftçi	Kırsal	7	200 TL
20	37	Kadın	Evli	5	Ulubey	7 Ay	-	Çiftçi	Kırsal	7	150 TL

